

KaIMEC

Kalyoncu
Ortadoğu
Araştırma Merkezi

Bülten • Aralık 2018

Zeytin Dalı Harekâtı:
Askerî Değerlendirme

İran ve Türkiye Bakış Açışı ile
Suudi Arabistan Dış Politikası

İsrail: Güncel Dış İlişkileri ve
Türkiye Politikası

Eşikte Bekleyen Kriz:
Azerbaycan - Ermenistan Çatışması

ÖNSÖZ

Kalyoncu Ortadoğu Araştırma Merkezi (KaIMEC) olarak 4. sayımızla yeniden karşınızdayız. Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler alanlarında yerel, bölgesel ve uluslararası gelişmeleri yakından takip eden, gündemi belirleyen konulara ilişkin bilimsel araştırma ve yazılarla aktif bir duruş sergileyen KaIMEC olarak Üniversitemizin 10. yıl dönümünde, güçlü bir şekilde yer almaktayız.

KaIMEC olarak kurulduğumuz yıldan itibaren Suriye İç Savaşı'nın yarattığı siyasal, toplumsal ve ekonomik sorun dalgalarına akademik bir bakış açısı getirme görevi üstlendik ve çeşitli proje ve yayınlarla başarıya ulaştık. Bu çerçevede son bir yıllık süreçte Türkiye'nin en önemli gündem maddelerinden biri olan Zeytin Dalı Harekatı'nda KaIMEC olarak aktif rol almıştır ve haber akışını belirleyen açıklama ve yazılar yer almıştır. Bununla birlikte bir araştırma merkezinin doğal yükümlülükleri doğrultusunda ilgili öğrencilere staj imkanı sunarak; onları hem idari hem de akademik açıdan mezuniyet sonrasına hazırlayacak eğitimlerde bulunduk. Bu yaklaşımın bir çıktısı olarak Merkezimiz'de staj yapan öğrencilerin Orta Doğu alanında kaleme aldıkları çalışmaları yeni sayımızda yayınlama fırsatı yarattık. Hem alanda hem masa başında Üniversitemizin 10. yılına yakışacak girişimler ve faaliyetler sunduk.

Teorik bilginin asla yeterli olmayacağı bilinciyle, güncel gelişmeler yerinde ve zamanında takip eden KaIMEC zorlu geçen bir yılın ardından yeni akademik eğitim ve öğretim yılına hazır olarak yerini almış bulunmaktadır. Bölgenin dinamik yapısı ve her gün değişen gündemi, güncellenen ve gelişen bir yaklaşım gerektirmektedir. KaIMEC olarak bu akışın farkındayız ve kodlarımızı bilginin ve teknolojinin kaotik yapısına uygun olarak konumlandırdık. Bizi izlemeye devam edin...

Dr. Öğr. Üyesi Murat Aslan
KaIMEC Direktörü

ZEYTİN DALI HAREKÂTI: ASKERÎ DEĞERLENDİRME

Dr. Öğr. Üyesi Murat ASLAN
KalMEC Müdürü

Cumhuriyetin hediye edildiği Kurtuluş Savaşı'ndan beri yenilgi görmemiş Türkiye, Zeytin Dalı Harekâtıyla, terörle mücadele alanında kıskançlık yaratacak bir başarıya imza attı. Halkımızın gönül desteği yanında, devletin tüm kurumlarının seferber olduğu Zeytin Dalı Harekâtında; çağın gerektirdiği ve millî imkânlar dâhilinde sahip olunan modern teknikler, cesur askerlerimiz tarafından kullanıldı. Harekâtın temel niteliklerinin dökümü yapılması gerekirse; "siyasi kararlılığı, diplomatik angajmanı, istihbarat üstünlüğü, askerî harekâtın planlanması, harekâtın azim ve cesaretle icrası, savunma teknolojilerinin millî ve sürdürülebilir olması, etik değerlere önem atfedilmesi, 'sivil işler' boyutu, medya yönetimi ve psikolojik üstünlük" gibi hususlar ön plana çıkmaktadır.

Siyasi Kararlılık

Öncelikle sahada elde edilen askerî başarının siyasi kararlılıkla ilintili olduğu açıkça ifade edilmelidir. Türkiye'nin 'sivil ve siyasi' iradesi, askerî seçeneğin Afrin'de uygulanmasını kararlılıkla desteklemiştir. Özellikle harekât öncesinde; halkın şahitliğinde, kararlılık meydanlarda açıkça ifade edilmiş ve TSK'ya verilen 'vazife' aleni ve haklı gerekçelerle tüm dünyaya duyurulmuştur. Nitekim ABD ve İngiltere liderliğinde 2003 yılında Irak'a yapılan müdahalenin; kurgu olduğu sonradan itiraf edilen yalanlar esas alınarak başlatılması, harekâtın yüzbinlerce masum sivilin ölümüne neden

olunması, başarısızlığın emareleri hissedildiğinde Irak'ın kendi kaderine terk edilmesi dikkate alındığında, siyasi kararlılığın ve ahlakiliğin önemi daha da anlaşılacaktır.

Diplomatik Angajman

Türkiye, Dışişleri Bakanlığı ve sivil toplum örgütleri marifetiyle, hem harekât öncesinde hem de harekât esnasında, tüm diplomatik kanalları kullanarak, harekâta etkisi olabilecek tüm tarafları ikna yolunu benimsemiştir. Diğer bir deyişle diplomasi ve kamu diplomasisi araçları seferber edilmiştir. Zeytin Dalı Harekâtına yönelik söylemlerin tutarlılığı ve aynı kararlılıkla farklı mecralarda vurgulanması yoluna gidilmiş, delillerle desteklenmiş bilgilendirme faaliyetleriyle siyasi tepkiler yönetilmiştir. Fransa gibi, PKK'ya uzun yıllar sempati beslemiş ülkeler ile uluslararası örgütlere zamanında bilgilendirme yapılmış, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin harekât aleyhine karar alması riskine karşı başarılı diplomatik manevralar uygulanmıştır. Doğu Guta'ya yönelik alınan 2401 sayılı karar doğrultusunda, PKK ile iş birliği yapan ABD gibi ülkelerin harekâta yönelik menfi iddiaları boşa çıkarılmış ve diplomatik nezaket çerçevesinde, 'terörle mücadelenin' planlandığı gibi devam edeceği ilan edilmiştir. Dolayısıyla askerî faaliyetlerin üzerindeki diplomatik baskı frenlenmiştir.

İstihbarat Üstünlüğü

Genellikle isimsiz kahramanlar olarak bilinen istihbarat örgütlerimiz; harekât bölgesinin öğrenilmesi, analiz edilmesi, etki altına alınması ve şekillendirilmesi görevlerini üstün başarıyla yürütmüştür. MİT mevcut kaynaklarını seferber ederken, TSK askerî istihbarat kapasitesinin örnek düzeye çıktığını göstermiştir. Bu çerçevede mevcut haber toplama vasıtaları kullanılarak hedef istihbaratı üretilebilmiş ve bu hedefler başarıyla etki altına alınmıştır. Nitekim harekâtın ilk günü 74 uçakla yapılan hava harekâtı askerî istihbarat başarısıdır. Aynı şekilde askerî istihbaratımız sayesinde, terörist zayıfatı çok yüksek olmasına rağmen, sivil zayıfata neden olunmamıştır. Öte yandan Türkiye ile kıyaslandığında, her bir tugayında, bir ülkenin sahip olabileceği kadar askerî istihbarat yeteneği barındıran ABD'nin Irak ve Afganistan'da asker kaybı ve neden olduğu sivil ile yancıl zayıfat dikkate alınmalıdır. Türkiye, kısıtlı istihbarat yeteneği ile Afrin'deki zaferi daha planlama aşamasında müjdeleyebilmiş ve halkı tarafına almış olmanın istihbarat avantajını iyi kullanmıştır. Bu sayede terör örgütünün 'sürpriz' nitelikte kayda değer bir eylemi görülmemiştir. Öte yandan askerî istihbarat teknolojilerindeki küresel gelişmeler, TSK'nın askerî istihbarat yapılanmasını teknoloji tabanlı tekemmül ettirmeye devam etmesini dikte etmektedir.

Askerî Planlama

Askerî hareketlerin planlama aşamasındaki başarının en belirgin kriteri, harekâtın duraksamaksızın ve kendi arzulanığımız tempoyla devam ettirilmesi hususudur. Başlangıçta üç, müteakiben yedi farklı bölgeden yürütölen harekâtın, siyasi iradenin tayin ettiği vazifeye uygun planlandığı görölmektedir. Bu çerçevede siyasi iradenin “hudut güvenliğinin sağlanması” şeklinde ifade ettiği görev, hudutlarımız boyunca bütönlük sağlanacak şekilde bir şeridin ele geçirilmesine yönelik planlamaya neden olmuştur. İkinci görev olan “teröristlerin etkisiz hale getirilmesi” görevi, teknoloji tabanlı ateş üstönlüğünün sağlanmasını gerekli kılmıştır. Bu çerçevede millî akıllı mühimmatla yapılan isabetli atışlar sonrası teröristlerin hem azminin kırılmasına hem de manevramızın kendi istediğimiz istikamette ilerlemesine yönelik planlama yapıldığı görölmüştür. Askerî planlama kapsamında; bölgenin “istihbarat hazırlığı”nın yapıldığı ve ÖSO ile bir arada yürütölen harekâtın Özel Kuvvetler kontrolünde icrasının ön plana çıkarıldığı görölmektedir.

Harekâtın Azim ve Kararlılıkla İcrası

Harekâtın icrası esnasında, teröristlere adeta “dayak” atılmış, terörist elebaşılar; TSK ve ÖSO’nun hangi bölgeden, ne zaman ve ne kadar kuvvetle ilerleyeceğini tahmin edememiştir. Bu nedenle TSK ve ÖSO, harekâtın hiçbir aşamasında inisiyatifi teröriste kaptırmamıştır. İnişyatifin sürekli elde tutulmasında en büyük pay ise TSK’nın güzide birliklerine aittir. Bu çerçevede Özel Kuvvetlerimiz ve komando birliklerimizin, profesyonel yapısı harekâta çarpan etkisi yaratırken, profesyonel birliklerin sayısının artırılmasının gerekliliğini ortaya koymuştur. Zırhlı birliklerin

etkin kullanılması da yakın ve göreerek ateş desteği yoluyla manevrayı kolaylaştırmış, teröristler için “kazılan tünelleri”, “beton mezara” dönüştürmüştür. Dolayısıyla harekât, en uygun birlik yapısıyla hasmın en zayıf noktasına yöneltilmiş ve teröristleri imha ile kaçma seçenekleri arasında bir tercihte bulunmaya itmiştir. Sonuçta silah, mühimmat ve malzemesini bırakıp kaçmaya yeltenen teröristin “etkisiz” hale getirilmesi için, onu takip etmek yeterli olmuştur.

Milli ve Sürdürülebilir Savunma Teknolojileri

Türkiye, kendi harp tarihinde ilk defa Zeytin Dalı harekâtında %70-80’lere varan millî teknoloji kullanmıştır. Silah teknolojilerinde; millî piyade tüfeği ile tek er teçhizatının ergonomik yapısı askerimize konfor ve istikrar sağlamış, millî bilgi sistemleri farklı teçhizatın entegresini kolaylaştırmış, millî mühimmatın tahrip gücü terörist zayıyatını artırırken kendi askerimizin moralini artırmış, keşif ve gözetleme vasıtalarımız teröristlerin ruhuna kadar sızabilmiştir. Türkiye’nin gururu taarruz helikopterlerimiz, isabet oranı yüksek atış ve kıvrak manevra yeteneği ile teröristleri hata yapmaya zorlamıştır.

Etik Değerler

Sivil hassasiyetin belirgin olduğu Zeytin Dalı Harekâtında, TSK ve ÖSO’nun gayri ahlaki hiçbir davranışına izin verilmemiştir. Sivil zayıyatın önlenmesi için keşif vasıtalarıyla bölge taranmış ve tereddüt halinde dahi halka zarar verecek eylemlerden kaçınılmıştır. Nitekim Cinderes ve Afrin’in ele geçirilmesi sonrası halkın, TSK ve ÖSO’yu kucaklaması söz konusu tercihin sonucudur. Ayrıca terörist cesetlerinin defnedilmesi gibi insani görevler dahi aksatılmamış, teslim olan teröristlere sağlık

hizmeti sunulmuş ve onlara insani muamelede bulunulmuştur. ABD’nin Irak ve Afganistan’da, sivil halka ve tutuklu şahışlara yaptığı işkence ve kötü muamele ile PKK’nın yaşlıları bombalı tuzak için yemleme olarak kullanılması dikkate alındığında, TSK ve ÖSO etik değerlere bağlılıkta emsal teşkil etmiştir.

Sivil İşler

Ele geçirilen yerleşim yerlerinde, halka derhal acil hizmetler götürölmüş ve halkın refahına yönelik tedbirler alınırken demografik dengelere müdahale edilmemiştir. TSK’nın imkânları seferber edilirken; Kızılay, AFAD ve hududa yakın Gaziantep, Hatay, Kilis Büyöğşehir ve İlçe Belediyelerinin Afrin’de halkın ihtiyaçlarına yönelik faaliyet göstermesi sağlanmıştır. Şehit Kamil, Şehit Şahin, Hassa, Kırıkhan, Reyhanlı ve diğer belediyeler hududun her iki tarafında askerî harekâtı büyük bir özveri ile desteklemiştir. Dolayısıyla Zeytin Dalı Harekâtı aynı zamanda belediye ve diğer devlet kurumlarının desteklediği bir askerî harekât olmuştur. Terör örgütü, Afrin’de şeker karaborsası yoluyla gelir elde ederken, Türkiye, Afrin halkını bağırına basmıştır.

Medya Yönetimi

Terör örgütünün, yürüttüğu kara propaganda kapsamında, yayımlamış olduğu görüntü ve söylemlerin gerçek kaynakları deşifre edilmiş ve kamuoyu bilinçlendirilmiştir. TSK’nın her gün yayımlamış olduğu günlük bültenler, doğru bilginin dolanımına imkân tanımıştır. Ayrıca basın mensuplarının, harekâtı takip etmesi sağlanarak dünya kamuoyuna tarafsız bilgi aktarılması sağlanmıştır. Anadolu Ajansı Kıdemli Muhabiri Sarp Özer’in askerimiz ile birlikte ileri hatlarda harekâtı izlerken yaralanmış olması, basın mensuplarının ne kadar fedakârlıkla

bulunduğuna em açık delildir.

Psikolojik Üstünlük

Zeytin Dalı Harekâtının, sayılan tüm nitelikleri; siyasi, diplomatik, askerî ve diğer tüm alanlarda kendi halkımıza ve askerimize moral sağlarken, terör örgütünde çöküntüyü artırmıştır. Nihayetinde terör örgütü, psikolojik çöküntü içine girmesiyle etkisiz hale getirilmiştir.

Sonuç

Afrin kent merkezinde hilal, komando andı ve sonraki görev için “Da-
ima Hazır!”
Allah askerimizi korusun.

Yayınlar Görüşmeler Görsel ve Yazılı Basın Değerlendirmeleri

Hedef Belli: Önce Afrin sonra Münbiç

A Haber’e konuşan Meral sözlerine şöyle devam etti: PYD meselesi Türkiye için bir güvenlik sorunu. Türkiye bunu ister istemez ve gayet haklı olarak güvenlikleştirme stratejisi içinde değerlendiriyor.

Harekatın En Büyük Başarısı Sivil ve Terörist Ayrımı Yapmasındandır

Türkiye bölgede Suriye’nin tamamını ilgilendirecek şekilde, Suriye’nin toprak bütünlüğünü koruyacak şekilde operasyonuna devam etmelidir. Kaldı ki, BM sözleşmesinin 51. maddesine dayanarak zaten sınır güvenliğini korumak ve muhafaza etmek üzere operasyon yapma hakkı vardır.

Burada Amaç Teröristlerin İmha Edilmesidir

Aynı anda 72 uçağın ince bir mesaj vererek bölgede kullanılmış olması ve tespit edilmiş olan hedefleri tam isabetle, çizik bile almadan tahrip etmeleri ve üslerine dönmeleri büyük bir başarıdır.

PYD Unsurları Çembere Alınıyor

Türkiye Cumhuriyeti bölgede konuşlanmış olan terör unsurlarına karşı meşru müdafaa hakkını kullanıyor. Bundan sonra da bölgede, Suriye'nin kuzeyinde ya da iç bölgelerinde, Türkiye'nin sınırına ve sınır bölgesindeki insanların can güvenliğine tehdit oluşturan unsurlara karşı operasyonların devam edeceğini düşünüyoruz.

İRAN VE TÜRKİYE BAKIŞ AÇISI İLE SUUDİ ARABİSTAN DIŞ POLİTİKASI

Fatma Ongur
Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü
III. Sınıf Öğrencisi

Genel Özellikler

Başkenti Riyad olan Suudi Arabistan Krallığı, Arap Yarımadasında en büyük ülke olma konumundadır. Suudi Arabistan'ın kuzeydoğusunda Basra Körfezi ve batısında Kızıldeniz, doğusunda Kuveyt, Katar, Bahreyn ve Birleşik Arap Emirlikleri bulunmaktadır. Bunun yanı sıra diğer komşuları da kuzey ve kuzeydoğuda Irak ve kuzeybatıda Ürdün'dür. Küresel bir etkiye sahip olan Suudi Arabistan'ın bu özelliği biraz da İslamiyet'in bu bölgede doğup yayılmasından kaynaklanmaktadır. Mekke ve Medine gibi İslam'ın kutsal kaleleri kabul edilen bu iki şehir sayesinde yılda milyonlarca insan akınına uğrayan Suudi Arabistan büyük bir gelir sağlamaktadır. (Aljazeera Türk, 2014).

Suudi Arabistanlıların büyük çoğunluğunu oluşturan Araplar yerli kabilelerin soyundan gelmektedir. Küçük bir İranlı grup özellikle Basra Körfezi kıyısında bulunmaktadır. Sünnilerden oluşan Suudi halkının büyük bir bölümü Selefiye mezhebindedir. Toplam Müslüman nüfusun %5-10'unu Şiiiler oluşturmaktadır (E.Efegil, 2013, 104-111) Suudi ekonomisi yabancı iş gücüne bağımlı olmakla beraber bu dışarıdan gelen işçi oranında son yıllarda azalma görülmektedir. Hurmanın ihracına ve Mekke ve Medine'ye ziyarete gelen insanlara bağlı olan ekonomi 1930'ların sonunda buluna petrol ile ekonominin temel dayanak noktası olmaktadır. Petrol ürünleri ihracatın yaklaşık %90'lık kısmını oluşturmaktadır (Aljazeera Türk, 2014).

Yenilenemez enerji kaynaklarının hızlı tüketimi ve kaynakların azalması sonucunda Suudi Arabistan alternatif ve yenilenebilir enerji kaynaklarına geçmektedir. Bu hedefi yönünde 2030 vizyonu adlı bir planı vardır. Bu vizyonda güneş ve rüzgâr enerjisine yönelmekte ve iç enerji tüketimini bunlarla karşılamak istemektedir. Gelecekte kendine yeten bir ülke olmayı isteyen Suudi Arabistan yönetimi, bölgede yeni bir güç olmayı hedefliyor. Batı karşısında ekonomi ve demokrasiye geri kaldıklarını gözlemleyen Suudiler bu yeniliklerle aradaki farkı kapatmak ve kendilerini ispatlamak istemektedirler (Glokale Haber, 2018).

söylemi ise, Orta Doğu güvenliği açısından Türkiye'yi etkileyen bir görünüm arz etmektedir. İslamofobi ise Trump yaklaşımının bir diğer keskin yüzü olarak ortaya çıkmaktadır. Bazı Müslüman ülkelerin vatandaşlarının ABD'ye girişinde sınırlar konulmaya çalışılması ABD

Suudi Arabistan ve Dış Politikası

Suudi Arabistan Ortadoğu'ya yönelik politikalarda kendi güvenliğini öncelik alması ve bölgedeki güçlerle ters düşmeye dikkat etmesinin asıl nedeni asker olarak zayıf bir ülke olmasıdır. Suudi Arabistan aynı zamanda modern bir petrol üreticisidir. Bölgedeki tehditlere yönelik olarak Suudi Arabistan yönetimi güçlü müttefikliklerle iş birliği içinde olmak durumunda kalmıştır.

Suudi Arabistan dış politikasını oluşturan bir takım amaçlar vardır. Bu amaçlar çerçevesinde yürütülen dış politika bazı prensip ve anlayışlara sahiptir. Suudi Arabistan'ın genel amacı Suudi rejimindeki statükonun korunması ve halkın hâkimiyetinin tehlikede olmamasıdır. Temelde bu prensip ve anlayışlar bazı ortamlarda şekillenmektedir (Efeğil, 2013, 105-106).

Dış politika için uluslararası ortam en başlarda gelmektedir Bu bağlamda uluslararası arenada Suudi Arabistan bölgede önemli bir enerji üreticisi ve dünyada enerji sektörüne yön veren ülkelerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca ABD ile stratejik olarak güçlü bir müttefiklik kurmuş bulunmaktadır. Arap milletlerinin eleştirilerine ve bazen de ülke içinde eleştiri oklarına hedef olan Suudi Arabistan ve ABD müttefikliği, Suudi devletine çok büyük avantajlar sağlamaktadır. Bu stratejik müttefiklik Suudi Arabistan'a gerek askeri ve gerekse de ekonomik olarak hayati menfaatlerde bulunmaktadır. Bundan dolayı bu müttefiklik ile Suudi rejimi için hayati önem arz etmektedir. Suudi Arabistan dış politikasında her zaman bölgede dengeleyici bir rol oynamaktadır. Bu şekilde ortamdaki istikrarı ve mevcut durumu korumaya çalışmaktadır. Bu da ikinci adım olan bölgesel politikanın izlemesi gereken yoldur. Son olarak ise Arap Yarımadasını ele almak gerekmektedir. Suudi Arabistan bu alanı kendi bölgesi olarak gördüğünden dolayı bu bölgeye ve bölgedeki güçlere karşı kendini egemen devlet olarak kabul etmektedir. Stratejik ve jeopolitik konumundan dolayı ve bölgede bulunan diğer devletlerin kendisinden daha zayıf olması nedeniyle bölge üzerinde hâkimiyet kurmaktadır. Bölgeye yönelik özellikle İran tehdidi-ne karşı tedbir olarak Körfez İş Birliği Konseyi'ni kurmada en başta gelen ülke olmuştur. Diğer

Körfez ülkeleri de Suudilerle iş birliği içinde olmaya sıcak bakmışlardır (Efeğil, 2013, 106-107).

Suudi Arabistan'ın Türkiye gibi Arap olmayan ama Müslüman olan bir devletle ilişki kurmasındaki amaç İslam kavramını politikasına yerleştirmesidir. Böyle bir politikanın amacı ise Arap ulusu gibi tehditlere karşı ülkesinin tek parça olması ve rejime yönelik tehditlere karşı bir önlemdir. Bundan dolayıdır ki Suudiler için kan bağı Arap ulusu ya da Arap milleti fikrinden daha önde gelmektedir.

Suudiler belki de Arap Baharından en fazla etkilenen ülke konumundadır. Çünkü içerisinde büyük bir oranda Şii nüfus bulunmaktadır ve bu Şii nüfus ülkenin yoğunluklu olarak kuzeydoğu kısmında bulunan petrol yoğunluklu kesimlerinde yaşamaktadırlar. Endişeleri İran'ın bu Şii nüfusu kullanarak bölgede etkin konuma ulaşmak istemesidir. Bu da çoğunluklu olarak Sünni bir nüfusa sahip olan Suudi rejimini tehdit etmektedir. Bölgede etkin bir İran görmek istememektedirler. Mübarek Rejiminin çok kolay gözden çıkartılması da Suudi Arabistan'ı endişelendiren bir diğer konudur. Çünkü kendileri de belki ileride bu kadar kolay gözden çıkarılabileceğini düşünmektedir. Buna sebeptir ki Mısır'daki olaylara kayıtsız kalan ABD'den ders alan Suudi Arabistan bölgedeki başka bir Şii halk hareketine Bahreyn'de inisiyatifi ele alarak Birleşik Arap Emirlikleri ile birlikte yardım etmişlerdir (T.Öğuzlu, 2011, 38).

Arap Baharı ile beraber ortaya çıkan bazı yenilikler Suudi Arabistan rejimini endişelendirmektedir ve bundan dolayı da bu demokratikleşme hareketlerine karşı çıkmaktadır. Karşı çıkmasının nedenleri ise bu olayların kendi ülke bütünlüğüne ve rejime karşı hareketler yapılacağı kaygısındanadır. Ayrıca

“Bu operasyon Kürt kardeşlerimize yapılmış bir operasyon değildir...”

Öncelikli olarak barışa vurgu yapmak istiyorum. Asıl olan barıştır savaş değil. Türkiye bu harekâta Zeytin Dalı Operasyonu ismini koyarak barışa vurgusunu yaptı. Türkiye bir devlet ve devlet olduğunun bütün göstergelerini bu harekâta bize sergiliyor.

“ABD stratejisi gereği asla tek bir tarafa yatırım yapmaz...”

Bugüne kadarki süreçte biz hep Fırat'ın Batısını konuştuk, önümüzdeki süreçte Fırat'ın Doğusu ile ilgili de Türkiye'nin projeleri olacaktır. Suriye, Irak ve Orta Doğu'ya modern ve demokratik bir gelecek inşa edilecekse zaten burada Amerika'nın desteklemiş olduğu bütün terör örgütlerinden arınmış olması gerekmektedir.

“İzleyen dönemde bölgede benzer şekilde her ülke kendi pozisyonunu güçlendirmeye çalışacaktır...”

Türkiye fiili mücadelenin gereklerine uygun olarak hareket etmeye başladı. Bölgenin kadim devletleri İran, Rusya vs. ile birlikte oyun kurucu olarak sahaya oturduğu zaman ABD bocalama geçirdi. Yeninden bu oyun nasıl dâhil olabiliriz sorusunun hesabını yapıyorlar.

“Bölgede tesis edilecek yönetim aynı zamanda Suriye'nin diğer bölgelerine sembol olacaktır...”

Türkiye'nin yapacağı şeyler aslında çok net, açık ve belli. Öncelikle Afrin şehir merkezini tabii ki temizleyecek. Paralelinde bölgeye refahın götürülmesi, idari yönetim kapasitesinin tesis edilmesi ve orta vade de otonom hale getirilmesi gerekiyor.

ABD'nin Mübarek Rejimini bu kadar kolay gözden çıkarması da Suudi rejimi kaygılandıran bir diğer nedendir. Mübarek yönetimi çok güçlü bir müttefikti Suudi Arabistan için ve böyle güçlü bir işbirlikçiye kaybetmek onları zora sokmaktadır. Bir diğer endişe de Arap Baharı ile birlikte İran ve Suudi Arabistan arasındaki rekabetin farklı boyutları taşınmasıdır. Çünkü İran Körfez ülkelerinde etkisini arttırmaktadır ve bu Suudilerin politikasına ters düşmektedir. Bununla birlikte Suudi Arabistan'da belli bir Şii topluluğu bulunmaktadır ve o Şii topluluğu İran'ın kendilerine karşı kışkırtmasından endişe etmektedir (Efegil, 2013, 110-111).

Suudi Arabistan- Türkiye ilişkileri

Türkiye'nin Ortadoğu'da etkin bir role sahip olması ve 1990 sonrası dönemlerde buna paralel olarak Suudi Arabistan'ın iç ve dış tehditleri adlandırmasındaki değişiklik Suudi Arabistan ve Türkiye ilişkilerinde en önemli etken olmuştur. Bu ilişkinin bir diğer nedeni de zamanla radikalleşen ve belli talepler isteyen Şiilerdir. Bölgesel sorunlar Suudi Arabistan'ın dış tehditlerinde öncelikli sıralardadır. Öncelikle bölgede yaşanan olaylar Irak'ın işgali ve bundan dolayı bölgeye kaosu hâkim olması, İran'da yaşanan teknolojik gelişmeler bunların başında gelmektedir. Ayrıca 11 Eylül gibi dramatik ve İslam âlemini dünya nezdinde kötüleyen ve bundan dolayı ABD ve bölge dışı güçlerin Suudilerle ilişkilerinin belirsizliği de bir diğer unsurdur. Bunun dışında ABD İsrail yanlısı politika izlemesi ve Arap ülkelerinin iç işlerine karışması ve Körfez ve Arap ülkelerine karşı ve batı yanlısı bir politika izlemesi de Suudi Arabistan politikasında belirleyici rol oynamıştır (Ayhan, 2010, 32-34).

2003 Irak işgali Türkiye ve Suudi Arabistan'da aynı şekilde endişe oluşturmaktadır. Türk- Suudi ilişkileri ulusal çıkarlar üzerine kurulmaktadır. Bu ilişkiler çift taraflı ve çok boyutludur. Bu iki güçlü ülkede Ortadoğu'daki güvenli ve istikrarlı bir bölge olması için iş birliği içindedirler. Özellikle Irak'ın güvenliği, istikrarı ve bölgedeki enerji kaynaklarının güvenli bir şekilde pazarlanması çok önemlidir. Ayrıca Filistin sorununun çözülmesi de her iki ülke için de önemli konulardır ve bunun gibi Ortadoğu sorunları bu iki önemli gücü daha da yakınlaştırmaktadır. Her iki ülkede geçmişteki ötekileştirmeler yerine iş birliğini daha önemli olduğunu kavramış bulunmaktadır. Artık Suudi Arabistan'daki Türkiye algısı ve Türkiye'deki Suudi Arabistan algısı tamamen değişmiştir. Daha pragmatik bir bakış algısı olduğundan iş birliği daha mümkün kılınmaktadır (Ataman, 2009, 79-81)

Bölgenin iki beşeri gücü olan Türkiye ve Suudi Arabistan bölgede daha da etkili bir konuma gelmiştir son dönemlerde. Bölgenin istikrarı ve sallanan beşik konumundan çıkması için bu iki büyük güce önemli sorumluluklar düşmektedir (Seta, 2016).

Suudi Arabistan ve İran İlişkileri

Suudi Arabistan her zaman kendisini bölgenin lideri konumunda görmektedir. Bunun yanında İran da aynı şekilde bölgeye lider olacak önemdedir. Bu iki güç de Müslüman olmasına rağmen dini algılamaları tamamen farklıdır ve iç politikaları tamamen dine bağlıdır. Kuruluşundan beri ABD ile dış politikada sürekli bir müttefiklik içindeydiler ve dış politikasını bu doğrultuda oluşturmaktadır. Bunun dışında Suudiler bölgeye yabancılaşmak için bölgedeki diğer güçlerle de iş birliği için elinden geleni yapmaktadır. Suudi Arabistan sadece ABD ile iş birliği yapma-

nın tehlikeli olduğunu bilmekle beraber bölgedeki diğer ülkelerle ve buna İran'da dâhil olmak üzere iş birliği yapma isteğindedir ve bu şekilde Şiilerle uzlaşmayı düşünmektedir (Yılmaz, 2011, 53-55).

Suudi Arabistan 1932 yılında kurulduğundan bu güne kadar her zaman Ortadoğu'da önemli bir güç ve kilit ülke olmuştur. Aynı zamanda kendisine rakip olarak her zaman İran'ı göstermiştir. Zorunluluklar ve mecburiyetler dışında bu iki bölge için önemli gücün işbirliği yaptığı görülmemiştir. Hiçbir zaman silahlı ve çatışmalı olmasalar da her zaman birbirlerine rakiptirler. Özellikle 2003 Irak işgal edilmesi ardından Riyad- Tahran arasında ciddi sorunlar patlak vermiştir (Omar, 2018, 222).

Ortadoğu'da otorite boşluğunun doğmasına Saddam rejiminin yıkıldığı 2003 Irak savaşı neden olmuştur. Bu bölgede Suudi Arabistan ve İran, otorite kurmaya ve bu boşluğu dolduracaklarını düşünmektedirler. Bu şekilde Irak bu iki otorite için adeta bir gövde gösterisine dönmemektedir. Irak Ortadoğu'da dengeleyici ve stratejik bir öneme sahiptir bundan dolayı küresel ve bölgesel hiçbir zaman düşmemekle birlikte bölgedeki güçlerin hedefi olmaktan kurtulamamıştır. Ayrıca Tahran yönetiminin de Ortadoğu'ya yönelik hedefi de Irak'taki otorite boşluğunu bölgedeki Şiiler üzerinden işlemektir ve bu boşluğu bu şekilde doldurmaya yöneliktir (Omar, 2018, 222-223).

Dış politikada Tahran hükümeti klasik bir politika izlemektedir. Bölgeye açılmak için Irak'tan başlamayı hedeflemiştir. Bundan dolayı MDO gibi askeri güçleri kurmasının altında bölgede daha uzun kalması yatmaktadır. Buna benzer bir yapılandırmayı da seksenli yıllarda da Tahran yönetimi Lübnan'da Hizbullah'ı

kendi çıkarları açısından başarılı bir proje ile yürütmekteydi. İran Hizbullah'ı bu emelleri doğrultusunda hem Ortadoğu'daki ülkeler üzerinde bir baskı nedeni olarak kullanmaktadır ve aynı zamanda bu baskı sayesinde Lübnan'da bulunan Şiilerin siyasi ve askeri birçok hakka sahip olmasını sağlamıştır. Bu şekilde ciddi adımları Irak'ta da uygulamaya koymaktadır. İran bu şekilde bu politikayı 2003-2014 yılları boyunca Irak'ta farklı Şii milis güçleri yapılandırmaktadır. Oluşturulan bu askeri milis güçleri her açıdan desteklemektedir. Eğitimi, silahlanması ve ekipman olarak ekonomik yardımı milis güçlere yapmaktadır. Ayrıca bu farklı silahlı milis güçlerini 2014 yılında birleştirme fırsatı bulmuştur. İran hükümeti bu birleştirmenin nedeni olarak Ayetullah Ali Sistani'nin fetvasını değerlendirerek yapmaktadır. Aynı zamanda Sistani'nin fetvası DAESH terör örgütü bölgede çok etkili bir konuma geldiği zamanda verilmişti. O dönemde Irak'ın düzenli askeri ordusu büyük bir başarısızlığa uğramaktaydı ve bundan dolayı DAESH'e karşılık verebilecek durumda değildi. Böylelikle Şiili genç nüfus bir fetva aracılığıyla silahlanmaya yönlendirilmektedir ve Tahran hükümeti aradığı fırsatı bularak Şii milisleri birleştirmeyi başarmıştır. İran'ın bu hedefinin Irak'ın istikrarına daha fazla zarar verdiğini ve bu hamlelerin Irak'ın güvenliği için tehlikeli olduğunu savunuyor Suudi Arabistanlı yetkili olan Haşbi Sabi. Suudi Arabistan İran'ın bu hamlelerini Ortadoğu için çok tehlikeli bulmaktadır. O dönemdeki Suudi Arabistanlı yetkililer İran'ın açıkça silahlı milis güçlerine destek verdiklerini ve bu şekilde Irak'ta mezhepsel ayrıcalıkların fitilini ateşlediğini vurgulamaktadır. (Omar, 2018, 223-224).

“Kendilerini Demokrasi Savaşçısı Olarak Gösteriyorlar”

Türk askeri orada teröristlere karşı savaşıyor. Bunun altını tekrar tekrar çizmemiz gerekiyor. Yani aslında savaş değil operasyon. Teröristlere karşı yapılan bir operasyon ve bu Türkiye'nin hakkı. Türkiye'nin hakkı olduğu için de bu konuda hiçbir devlet aslında buna karşı duramıyor.

“Amerika ile olan ittifakımız her zaman sorunlu...”

Şu sın aşamada Suriye'deki olayı nasıl değerlendirmek lazım. PYD, PKK'ya ki PKK'yı bir terör örgütü olarak tanıdığı halde Amerika ve PYD ile bir organik ilişkisi olduğunu bildiği halde bir müttefikine saldıran terör örgütünü destekliyor. Üstelik resmi olarak destek veriyor.

“Biz Amerika’yla karşı karşıya gelecek miyiz?...”

Bizim bugün Suriye’nin kuzeyinde Afrin’de bulunma sebebimiz nedir? Böyle bir soruyla başlarsak cevap; oradaki istiklalimizi, istikbalimizi, istikrarımızı, demokrasimizi, özgürlüğümüzü muhafaza etmektir. Yani çocuklarımız için, gelecek için iyi bir Türkiye bırakmaktır. Yani bu söz konusuyken arada YPG değil de başka bir rejim olsaydı fark etmezdi. Çünkü sınırın öteki tarafında bizim bu değerlerimize tehdit oluşturan unsurlar var ve biz bunları bertaraf etmeye, imha etmeye çalışıyoruz. Bugün YPG isterse gitsin Suriye rejimi ile Esad rejimi ile anlaşsın, kiminle anlaşsın anlaşsın bu tehlike orada olduğu müddetçe bizim buraya müdahale etmemiz gerekmektedir.

Suudi Arabistan hükümetinde son dönemlerde bölgedeki İran nüfusunu sınırlandırmaya yönelik hamlelerinden biri de Kral Salman Bin Abdülleziz’in tahta geçmesidir. Suudi Arabistan’ın geleceğine yönelik olaylarda karar verici konuma gelen bir diğer kişi de Velihaht Prens Muhammed Bin Selman’dır. Suudi Arabistan’ın Velihaht Prens’i, Muhammed Bin Selman babası sayesinde sahip olduğu bu yetkiler ile reform olarak nitelenecek kararlara imza atmaktadır. Bunlardan dolayı Suudi Arabistan’ın ABD ile müttefikliği ve bazı bölgelere askeri müdahalelerde bulunmasının asıl nedenlerinden biri de bölgedeki İran’ın etkinlik alanının daraltılması ve İran nüfusunu sınırlamaya yönelik hamlelerdir (Omar, 2018, 224-225).

Sürekli bir rekabet içinde olan Suudi Arabistan ve İran’ın asıl amacı bölgede lider konumuna tek başına sahip olmaktır. Suudi Arabistan enerji kaynaklarına sahip olmakla birlikte askeri olarak zayıf olduğu için güçlü müttefikler ve enerji güvenliği için ABD ile güçlü bağlar kurmuştur. İran ise kendi enerji güvenliğini korumak için nükleer enerji üretmek istemektedir. Bu da Suudi Arabistan’ı endişelendiren bir diğer konudur. Son dönemlerde Ortadoğu da istikrarsız ortam vardır. Bu dönemlerde ilişkiler daha da hassas bir konuma gelmektedir. Suudi Arabistan daha yumuşak bir politika izlemektedir. Bunun yanı sıra İran ise yumuşatılması gereken bir güç olarak karşımıza çıkmaktadır.

Suudi Arabistan’dan Radikal Değişimler

Suudi Arabistan son zamanlarda radikal değişimler yapmakta ve yeni bir yapılanmaya doğru gitmektedir. Günlük hayatta kadınlara bazı haklar verilmesi, sinema açılması gibi. Ayrıca petrol gibi ürünlerin ömrünün kısılmasını fark edip alternatif enerji

kaynaklarına yönelmektedirler. Böylelikle anormal bir ülke olmaktan bir nebze de olsa kurtulup batıya her alanda uyum sağlamak istemektedir.

Büyük vaatleri ve projeleri olan Velihaht Prens, Kalkınma Bakanı olduğu zaman hazırladığı ve ‘2030 Vizyonu’ adını verdiği projesi ile büyük reformları öngörmektedir. Bu proje ile düşündüğü şey bütün devlet kurumlarını da içeren geniş çerçeveli bir değişim ve reform sürecidir. Ayrıca Velihaht Prens Selman, muazzam bir ekonomik bölgenin kurulacağını ifade etmektedir. Bu ekonomik bölgenin kurulacağı yer ise Kızıldeniz’in kuzeyinde Suudi Arabistan, Ürdün ve Mısır’ın birleştiği kısımda planlanmaktadır. Ayrıca bu yeni kurulacak yer bir turizm merkezi olmanın yanında bir teknoloji üssü olma özelliğini de taşımaktadır. Velihaht Prens bu yeni yapının ‘Dubai-Abu Dabi’ tarzında olacağı belki de çok daha büyük bir modelinin kurulacağını söylemektedir. Prens Muhammed Bin Selman’ın ifadesine göre ‘dünyayı değiştirme potansiyeline sahip’ bu yapının maliyeti 500 milyar dolar olacağı hesaplanmaktadır. Bu proje için yatırımcılar beklenmektedir. Doğal olarak dini açıdan ön plana çıkan ve anormal olarak nitelenen bir ülkeye sermaye akışı olacağı düşünülemez. Bundan dolayı Suudi Arabistan ılımlı İslam’a sıcak bakmaktadır. Çünkü artık gerçekten batıya her anlamda entegre olmak istemektedir (Analiz Haber, 2017).

Sonuç

Suudi Arabistan Arap yarımadasındaki en büyük ülkedir. Yönetim olarak Şeriat ile yönetilen Suudi Arabistan ABD’nin güçlü ilişkiler içindedir. ABD ile güçlü ilişkiler kurmasının altında ise askeri olarak zayıf bir ülke olmasından kaynaklanmaktadır. Suudi Arabistan dünya enerji sektöründe küresel bir etkiye sahiptir

ve bundan dolayı bölgesel ve küresel tehditlere karşı kendini korumak zorundadır. Suudi Arabistan stratejik ve jeopolitik olarak çok önemli bir ülke olmakla birlikte sadece enerji konusunda küresel etkiye sahip değildir. Suudi Arabistan'da Mekke ve Medine gibi iki kutsal şehir bulunduğundan dolayı dini olarak da küresel etkiye sahiptir. Bundan dolayı sürekli kendisini Müslümanların lideri olarak görmektedir.

1990 sonrası dönem ve 2003 Irak savaşı Türkiye-Suudi ilişkileri için çok önemli dönemlerdir. 1990 sonrası Suudi Arabistan dış politikasında bir farkındalık yaşarken aynı dönemlerde Türkiye bölgede aktif olmaya başlamaktadır ve bu da ikili ilişkilere yansımaktadır. Irak savaşı sonrası ise Saddam rejiminin yıkılmasıyla birlikte bölgede bir otorite boşluğu oluşmaktadır. Bu otorite boşluğundan dolayı bölgede kaos ve istikrarsızlık oluşmaktadır. Türkiye ve Suudi Arabistan'ın bölge üzerinde ortak çıkarlara sahip olması da onları yakınlaştıran bir diğer nedendir. Bölgedeki bu iki güçlü aktör Ortadoğu'da güvenliği ve istikrarı getirmeye yönelik çalışmalar yapmaktadır. İkili ilişkilerde karşılıklı çıkarı dayalı ve çok boyutlu ilişkiler yürütmektedirler. Suudi Arabistan'ın Türkiye algısı ve Türkiye'de de Suudi Arabistan algısı değiştiğinden dolayı ilişkiler daha iyi bir boyuta taşınmaktadır. Son zamanlarda araya biraz soğukluk girmiş ise de yakın zamanda bu soğukluk giderilecektir.

Suudi Arabistan ve İran arasındaki çatışma genellikle din üzerindeki uygulamalar ve anlayışlar üzerinedir. İki ülkede karşısındaki ülkeyi kendine karşı bir tehdit olarak algılamaktadırlar. Suudi Arabistan Sünni ağırlıklıyken İran Şii ağırlıklıdır. Bu da başka bir çatışma ve tehdit sebebi olarak algılanmaktadır. Ayrıca 2003 Irak savaşı ve Saddam rejiminin yıkılışı ile bölgede otorite boşluğu oluşmaktadır. Bu oluşum boşluğu her iki ülkede doldurmak istemektedir ve bunun için bir takım politikalar yürütmektedirler İki ülke arasındaki temel fark ise ADB ile olan ilişkileridir. Suudi Arabistan ABD ile güçlü işbirliği kurarken İran ABD karşıtı bir politika yürütmektedir. İran ve Suudi Arabistan arasında daima bir çekişme ve bölgede daha üstün bir konumda olma yarışı her daim devam edecek gibi görünmektedir.

Suudi Arabistan son zamanlarda ılımlı İslam ve radikal değişikliğe gitmektedir. Velihaht Prens Salman'ın çok büyük projeleri olduğunu söylemektedir. Ülkesine yeni haklar ve yeni bir yapılanma getirmeye çalışmaktadır ve ülkesinin normale dönmesi gerektiğine dair söylemler yapmaktadır. Kısacası Suudi Arabistan son zamanlarda yeni yapılanmalara ve köklü değişiklikler gitmektedir. Ayrıca Suudi Arabistan bölge istikrarı ve dünya politikasındaki temel taşlardan biridir ve gelecekte de olmaya devam edecektir.

Kaynaklar

- Glokal Haber, 2018. Suudi Arabistan'ın Dönüşümü: "Vizyon 2030", <https://www.glokalhaber.com/suudi-arabistanin-donusumu-vizyon-2030-19558.html>. E.T: 26.06.2018
- Ortadoğu Analiz E.Efegil (2013), Suudi Arabistan'ın Dış Politikasını Şekillendiren Faktörler, cilt:5-sayı:53, ss.104-111. <https://www.turkishnews.com/tr/content/wp-content/uploads/2014/08/Suudi-Arabistanin-Dis-Politikasini-Sekillendiren-Faktorler.pdf>. e.t: 25.06.2018
- Ortadoğu Analiz: Doç. Dr. T. Oğuzlu (Haziran 2011), Arap Baharı ve Değişen Bölgesel Dinamikler, Bilkent Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü, 3(10), ss.33-40. <http://www.orsam.org.tr/files/OA/30/4tarik.pdf>. E.T. 25.06.2018
- Ortadoğu Analiz: Doç. Dr. Muhittin Ataman (2009), Türkiye- Suudi Arabistan İlişkileri: Temkinli İlişkilerden Çok - Taraflı Birlikteliğe, 1(9) ss.73-81.<http://www.orsam.org.tr/files/OA/9/8muhittin.pdf>. E.T: 26.06.2018
- Ortadoğu Analiz: Yrd. Doç. Dr. Veysel Ayhan (2010), Geçmişten Geleceğe Türkiye-Suudi Arabistan İlişkileri, 2 (23), 25-35. <http://www.orsam.org.tr/files/OA/23/3veysel.pdf>. 25.06.2018
- SETA (2016) Türkiye- Suudi Arabistan Stratejik İlişkiler, <https://www.setav.org/etkinlikler/turkiye-suudi-arabistan-stratejik-iliskiler/> e.t:27.06.2018
- Analiz Haber (2017) Suudi Arabistan İlimli İslam'a Dönebilir mi?<https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/suudi-arabistan-ilimli-islama-donebilir-mi/949295>. e.t:27.06.2018
- Aljazeera Türk (2014), Ülke Profili: Suudi Arabistan, <http://www.aljazeera.com.tr/ulke-profil/ulke-profil-suudi-arabistan>. e.t:25.06.2018
- Ortadoğu Analiz C.Yılmaz (Şubat 2011), İran ve Suudi Arabistan'ın Bitmeyen Bölgesel Rekabeti, 3(26), ss.53-61. <http://www.orsam.org.tr/files/OA/26/6cem.pdf>. e.t:28.06.2018
- ANKASAM, Omar (2018), Suudi Arabistan- İran İlişkileri Bağlamında Ortadoğu'nun Güncel Sorunları, 2(1) ss. 203-236, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/481309>. e.t:28.06.2018

BİR ORTADOĞU VE KÖRFEZ ÜLKESİ OLARAK KUVEYT

Abdulsamet Küçükoğlu
Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü
III. Sınıf Öğrencisi

Genel Özellikler

Güneyde Suudi Arabistan ile komşu kuzeyde ise Irak ile komşu olan Kuveyt, Arap Yarımadası'nın kuzeydoğusunda jeopolitik öneme sahip bir ülkedir. Jeopolitik konumu böylesine önemli bir ülke olan Kuveyt Es-Sabah ailesi tarafından on sekizinci yüzyılın ortalarından beri yönetilmektedir. Yönetim şekli anayasal monarşidir ve bağımsızlığını 1961 tarihinde kazanmıştır. Devletin başı Emir'dir ve devlet işlerinde son sözü söyleme yetkisi Emir'e aittir. Geçmişte 40 yıl süresince Dışişleri Bakanlığı görevinde bulunmuş olan şu anki Kuveyt Emiri Şeyh Sabah el-Ahmet el-Cabir es-Sabah, Ocak 2006'dan bu yana ülkeyi yönetmektedir. Ülkede başbakanlık ve veliaht prenslik makamları birbirinden ayrılmıştır. Bu karar 2003 yılında alınmış olmakla birlikte siyasi reformlar kapsamında alınan önemli bir karar olmuştur. Ülkenin nüfusu 4 milyondan fazla olup nüfusun %70'i Kuveytli olmayanlardan oluşmaktadır. Yüz ölçümü bakımından küçük bir ülke olsa da dünya üzerinde bilinen ham petrol rezervlerinin %7'si Kuveyt'te bulunmaktadır. Hem jeopolitik konumu hem de petrol rezervlerinin yanı sıra Kuveyt dinarı Dünya bankasına göre dünyanın en değerli para birimidir. Kuveyt hem küresel hem de bölgesel güçlerin gözünde önemli bir ülke pozisyonundadır. Bunun sebebi bölgede üç önemli ülke olan İran, Irak ve Suudi Arabistan'a komşu olması itibarıyla sahip olduğu stratejik konumu ve

zengin petrol rezervleri büyük etken olmaktadır. Irak'ın özellikle 1990 yılında Kuveyt'i işgal etmesi ile ortaya çıkan Körfez Savaşı'yla Kuveyt uluslararası alanda kendini belli eden bir aktör olmuştur. Geçtiğimiz yıllarda Kuveyt, bazı misyonlar üstlenerek Ortadoğu'daki önemli aktörler arasında diyalog kurmaya çalışarak bölgesel sorunlarda arabuluculuk görevi üstlenmiştir. Kuveyt toplumsal ve siyasi yapısı itibarıyla bölgedeki diğer ülkelere nazaran önemli ve fark edilir bir değer teşkil etmektedir.

Siyasi Yapı

Kuveyt'in siyasi sistemini diğer Körfez İşbirliği Konseyi (KİK) ülkeleriyle karşılaştırıldığında demokratik olarak nitelendirmek pek yanlış olmaz; bölgesel olarak bakıldığında demokrasiye en yakın ülkedir. Fakat batı standartlarına göre tam bir demokrasi modeli sayılmasa da Kuveyt'in siyasi sisteminde katılımcı demokrasi ve monarşi yönetimi dengesini anayasa sayesinde korumaktadır. Bu sistemin içinde seçilmiş bir parlamento ve atanmış bir kabine bulunmaktadır. 15 kişiden oluşan kabine üyeleri Emir'in atadığı başbakan tarafından seçilmektedir. Kuveyt Ulusal Meclisi (seçilmiş parlamento) 4 yılda bir yapılan seçimlerde halkın 5 seçim bölgesinin her birinden 10 kişi olmak üzere seçtiği 50 üyeden oluşmaktadır. Kabine üyelerinin seçilen 50 milletvekilleri arasından atanma zorunluluğu yoktur; ancak anayasaya göre bakanlardan en az birinin parlamentodan

seçilmesi gerekmektedir. Bu ülke emirlik ile yönetilen bir ülke olduğundan; Başbakanlık, dışişleri, içişleri ve savunma bakanlığı gibi kilit görevlere geleneksel olarak es-Sabah ailesi üyeleri getirilmektedir. Emir parlamento'nun toplanmadığı durumda kararnameyle yasa koyabilir, yasa veto edebilir, bakanları görevden alabilir ve anayasada belirtilen şartlar oluştuğunda parlamento'yu feshedebilmektedir. Kuveyt Anayasası parlamento'yu feshetme yetkisini sadece Emir'e değil, Anayasa Mahkemesi'ne de tanımaktadır. Kuveyt siyasal hayatında resmî siyasi partilerden ziyade de facto partiler olarak işlev gören iyi organize olmuş siyasi gruplar bulunmaktadır. Es-Sabah aile üyeleri arasından seçilenler de dâhil olmak üzere bakanları sorumlu tutma gücüne sahip bir parlamentosunun bulunması Kuveyt'i Körfez bölgesindeki Arap monarşilerinden ayıran en önemli özelliktir. Diğer Körfez ülkelerindeki anayasalar arasında en liberal olan Kuveyt anayasasına göre seçilmiş parlamento üyeleri, bakanlar ve başbakan için güvensizlik oyu kullanılabilir ve onları görevden istifa etmeye zorlayabilmektedir. Böyle bir durum daha önce yaşanmıştır. 2011 yılında Emir başbakanı görevden almıştır. Bunun sebebi muhalif şahsiyetler tarafından desteklenen genç eylemci grupların, başbakanın istifa etmesi için üç gün boyunca sürdürdükleri protestolardır. Bu duruma daha önce diğer Körfez ülkelerinde rastlanmamıştır. Ülkeler demokrasiye ulaşmak için her zaman aynı yolları iz-

lemek zorunda değillerdir. Kuveyt'te Parlamento üyeleri hükümete meydan okuyabilir; hatta son seçimlerde olduğu gibi seçimleri boykot edebilmektedir. Kuveyt'in deneyimi ise tarihindeki kilit bir olay ile şekillenmiştir: 1990'da Irak'ın Kuveyt'i işgali. Bu işgal sırasında, ki Kuveyt siyasetinde dönüm noktası olmuştur; muhalifler, hanedana işgal sonrasında meclisi ve siyaseti yeniden tesis etme konusunda açıkça taahhütte bulunması için baskı yaparak önemli bir rol oynamıştır. Michael Herb'in "The Origins of Kuwait's National Assembly" adlı çalışmasında şöyle belirttiği gibi "Kuveyt hanedanı Irak tehdidinde liberal bir anayasa hazırlayarak karşılık verdi". Bu anayasa sayesinde Kuveyt, komşu ülkelere kıyasla daha fazla siyasal katılımın olduğu açık bir siyasal sisteme ve etkili bir parlamento kurumuna sahiptir. 1990'lardan bu yana Kuveyt siyasal reformlar adına önemli adımlar atmıştır. (Kuveyt Büyükelçiliği: 2017)

Ekonomi

Kuveyt'in en büyük gelir kaynağı olan fosil yakıtlar bu ülkeyi Dünyaya ham petrol rezervinin yaklaşık yüzde 10'una sahip olmasını sağlamaktadır. Günde 3 milyon varile yakın petrol üretimi yapmakta olan Kuveyt'in 2012 yılına ait toplam gayri safi yurtiçi hasılası (GSYİ) 173 milyar doları bulmaktadır. 2016 yılı rakamlarına göre yıllık yüzde 6,1'lik gelir artışıyla dünyada 40. sırada bulunan Kuveyt'te kişi başına yılda 45 bin 300 dolar düşmektedir. Aynı rakam 2013 yılında 43 bin 600, 2011 yılında ise 39 bin 600 dolar civarında olmuştur.

Genel ekonomideki en büyük payı yüzde 57,5 ile oluşturan hizmet sektörü ile birlikte ekonomisinin yüzde 42,3'ü de sanayi üretimine dayalıdır. Kuveyt ithalatı çok yüksek seviyelere taşımıştır. İthal ettiği ürünlerin yüzde 41'i tüketim ürünlerin-

den, yüzde 34'ü ara mallarından ve yüzde 25'i nihai ürünlerden meydana gelmektedir. İthalatı en fazla yaptığı başlıca ülkeler ise Almanya, ABD, Japonya, Çin, İtalya, Birleşik Arap Emirlikleri ve Fransa'dır. İthal ettiği ürünler arasında ilk sıralarda binek otomobilleri, hava taşıtları, mücevherat, kümes hayvanları, pirinç, ilaç, inşaat malzemeleri, iş makineleri aksam ve cihazları ile elektronik cihazlar yer almaktadır. Gıda ürünlerinde de dışa bağımlı olan Kuveyt topraklarının kurak olmasında dolayı tarımsal üretimi de yetersizdir.

İthalatın yanında, ihracatta en büyük payı oluşturan petrolü, ki bu oran yüzde 97,8'dir. Kuveyt petrol ihracatını üç Asya ülkesine, sırasıyla Singapur, Japonya ve Güney Kore'ye yapmaktadır. Kuveyt'in genel itibarıyla en yüksek oranda ihracat gerçekleştirdiği devletler ise Hindistan, ABD, Japonya, Tayvan, Kore ve Çin'dir. Petrol, plastik hammaddeleri ve amonyum ürünleri ihrac etmektedir (Economist Magazine, 2018).

Nüfus

İstatistiklere bakıldığında Kuveyt'te 2016 tahminlerine göre 4 milyondan fazla insanın içerisinde genç nüfus çoğunlukta olduğu görülmektedir. Toplam nüfusun yüzde 73'ü oranındaki genç nüfusa karşılık 65 yaş üstündekilerin oranı yüzde 2 civarında bulunmaktadır. Nüfus artış hızında dünyada 61. sırada bulunan ülkede toplam nüfusun yüzde 98'i kentlerde yaşamaktadır.

Yüzde 70'i Araplardan oluşan Kuveyt'te yüzde 9 oranında Güney Asyalı ve yüzde 4 oranından İranlı yaşamaktadır. Güney Asyalıların çoğunluğunu, hizmet sektöründe çalışanlar teşkil etmektedir. Kuveyt'in yüzde 85'lik Müslüman nüfusun çoğunluğu Sünni; yüzde 30'u ise Şia'nın İmamiyye (İsnâaşeriyye) koluna mensuptur. Ülkede Hindu ve

KALMEC STAJ

Kalyoncu Ortadoğu Araştırma Merkezi (KalMEC) tarafından düzenlenen staj programını başarı ile bitiren öğrencilerimize sertifikaları İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi Dekanı Prof. Dr. M. Hanifi Aslan, KalMEC Müdürü Dr. Öğr. Üyesi Murat ASLAN ve Siyaset Bilimi ve Uluslararası Dr. Öğr. Üyesi Yaman KEPENÇ tarafından verildi.

Hristiyan azınlıklar da mevcuttur (Al Jazeera Türk).

1990 SONRASI SİYASİ OLAYLAR

Kuveyt'in İran- Irak Savaşında Tavrı

Ayetullah Humeyni'nin İran'da 1979 yılında Şiiliğin savunucusu olarak İslam devrimini gerçekleştirmesi ve şiddetli bir şekilde bölgede Şiiliğin propagandasını yapması ile zaten Soğuk Savaş yıllarından beridir pek iyi olmayan İran-İrak ilişkileri daha da gerilmesine sebep olmuştur. Irak'taki Saddam yönetiminin en büyük endişesi, tıpkı bütün Körfez ülkeleri gibi İran rejiminin ülkesindeki Şii nüfusu yönetime karşı kıskırtması ve Irak'taki Şii-ileri elinde güçlü bir koz haline getirmesiydi. 1980 yılında başlayan ve tam sekiz yıl sürecek olan İran-İrak Savaşı, Körfez'de ciddi bir güvenlik sorunu ortaya çıkardığı gibi Orta Doğu'da da yeni yapılanmaya yol açmıştır. 1990-1991 Körfez Savaşı'nın hazırlayıcı unsuru bu savaş olmuştur. Saddam Hüseyin'in Baas diktatoryasının İran rejimi ile yaptığı savaştaki başarısızlığı ve başka bir ülkede kendine "zafer" arama ihtiyacı, 1990 yılında Kuveyt'i işgal etmesinde çok önemli faktörler olmuştur. Dolayısıyla, bir sonraki bölümde anlatılacak olan Körfez Savaşı ve İran-İrak Savaşı arasında önemli bir bağ vardır.

Kuveyt, İran-İrak Savaşı boyunca Irak'a destek vermiş ve Bağdat rejimine finansal ve lojistik olarak destekte bulunmuştur. Humeyni rejiminin "Şii" devrimini Körfez ülkelerine ihraç etme çabası, Kuveyt'in Irak'ın yanında yer almasındaki en önemli sebep olmuştur. Nüfusun bir bölümü Şii olan Kuveyt için İran'daki İslamcı rejimin Körfez'de sivrilme ve bütün Körfez ülkelerini kendi kontrolü altına alma ihtimali, tam anlamıyla bir kâbus olmuştur. İran devri-

mi sonrasında Şiiler tarafından Kuveyt'te başlayan protestolar, devrimin Kuveyt topraklarına da gelebileceğine dair kaygıları daha da artırmıştır. Şiiler camilerde toplanmaya ve yönetime dair ciddi eleştirileri dile getirmeye başlamıştır. Kuveyt yönetimi 1979 yılının Eylül ayında başlayan gösterilerde çok sayıda Şii göstericiyi tutuklamış ve önde gelen dini liderleri sınır dışı ederek İran'a göndermiştir. Ayrıca, Kuveyt'in bir diğer endişe sebebi ise İran'ın nükleer programı olmuştur. Kuveyt açısından bölgede İran'ın nükleer bir güç olması bütün Körfez bölgesinin Tahran yönetiminin etkisi altına girmesi anlamına gelmektedir. Tahran tarafından Kuveyt'in Bağdat rejimine desteği hoş karşılanmamıştır. Savaş sırasında İran tarafından Kuveyt tankerlerine saldırılar düzenlenmiştir. Amerika Birleşik Devletleri Körfez petrol yolunu açık tutmak ve Kuveyt tankerlerini korumak için devreye girmiş ve bölgeye bir filo gönderip Kuveyt gemilerine ABD bayrağı asmıştır.

Şiddetli çatışmalar olmasına rağmen sekiz yıl boyunca ne Irak ne de İran birbirlerine karşı bir üstünlük sağlayamamıştır. 1988 yılına gelindiğinde hem ekonomik hem de insan gücü bakımından ciddi zarar gören her iki devlet artık iyice zayıflamıştır. 1988 yılında sağlanan ateşkes ile kazanımı olmayan İran-İrak savaşı sona ermiştir. Devrim sonrası yapılan İran-İrak Savaşı Körfez bölgesindeki bütün dengeleri değiştirmiştir. Dolayısıyla, İran'da gerçekleşen İslam devriminin Kuveyt üzerinde önemli etkisi olmuştur (Kuveyt Büyükelçiliği Basın Danışmanlığı, 2017).

İrak'ın Kuveyt'i İşgali ve Körfez Savaşı

1979 yılında İran'da gerçekleşen İslam devrimi, Orta Doğu'da sadece "Pandoranın kutusunun"

açılmasına neden olmamış, aynı zamanda Körfez ülkeleri için de bir kâbus olmuştur. İran'daki İslamcı rejimin bölgeye yaydığı tehdit, bölgedeki bütün dengeleri değiştirmiş ve söz konusu tehdit, bölgede yaşanacak savaşların başlangıç düdüğü olmuştur. Nihayetinde sekiz yıl sürecek olan İran- Irak Savaşı (1980-88) ve akabinde Körfez Savaşı'nın (1990-91) çıkmasında önemli bir rol oynamıştır. Bölgedeki İran tehdidi, Körfez İşbirliği Konseyi'nin 1981 yılında kurulmasında etkili olmuştur. İçinde Kuveyt'in de yer aldığı Konsey'in amacı her ne kadar çeşitli alanlarda işbirliğini içerse de İran'ın yaydığı tehdidi önlemektir. Hatta bu politika gereği Konsey İran-İrak savaşı boyunca Bağdat rejiminin yanında yer almış, Irak rejimine önemli finansal destek vermiştir. Savaş boyunca Kuveyt lojistik ve diplomatik yardımlarına ek olarak Saddam yönetimine doğrudan 13 milyar dolarlık yardımda bulunmuştur. Her gece 12'den sonra Kuveyt yönetimi Iraklılara tırlarla yardım göndermiştir.

Kazanımı olmayan İran-İrak savaşı sonrası ağır bir borç altına giren Saddam Hüseyin yönetimi, Kuveyt'e borcunu ödemek istemediğini ve hatta Kuveyt yönetiminin bu borcu silmesi gerektiğini iddia etmiştir. Saddam Hüseyin'e göre Kuveyt bu parayı "yardım" olarak vermiş ve savaş sonrasında bunu "borç" olarak geri istemiştir. Saddam'a göre Irak, İran ile yaptığı savaşta Körfez ülkeleri için "kalkan" görevi görmüş ve sadece Irak'ın değil bütün Körfez ülkelerinin çıkarları için savaşmıştır. Saddam borç konusundaki bu iddiaları ile yetinmemiş Kuveyt'e karşı başka ithamlarda da bulunmuştur. Kuveyt'in, Irak-Kuveyt sınırındaki Rumeyla petrol sahasından Irak'a ait petrolü çıkardığını, günlük varil kotasını aştığını ve dünya pazarında petrol fiyatlarının düşmesine sebep olduğunu iddia etmiştir. İran ile savaşı

sırasında, Irak Rumeyla bölgeden petrol çıkarımını durdurmuştur ama Kuveyt petrol çalışmalarına devam etmiştir. Irak, Kuveyt'in petrol politikasının kendisini 2,4 milyar dolarlık zarara soktuğunu belirtmiştir. Dahası, Saddam rejimi Kuveyt'in bağımsız bir devlet olmadığını, tarihsel olarak Irak'ın Basra vilayetine bağlı bir kaza olduğunu iddia etmiştir. Bu iddialara dayanan Irak, 2 Ağustos 1990 tarihinde Kuveyt'i işgal etmiş ve Irak ordusu 150.000 askeri ile 24 saat içinde bütün ülkeyi ele geçirmiştir. Ülke üzerinde tarihsel hak iddialarını pekiştirmek ve kontrolünü sağlamlaştırmak için Irak yönetimi 8 Ağustos'ta Kuveyt'i ilhak ettiğini ve ülkenin artık Irak'ın 19. vilayeti olduğunu açıklamıştır. Bazı kaynaklara göre, Saddam rejimi çok önceden Kuveyt'i işgal etme planları yapmaya başlamış ve bu yüzden İran ile savaşından sonra hızla silahlanmaya devam etmiştir. Bazı kaynaklar ise İsrail'e saldıracağı düşünülen Saddam'ın Kuveyt'e saldırmasının şok etkisi yarattığını belirtmektedir.

Saddam rejiminin Kuveyt'i işgaline, İran ile savaştığı dönemde destek veren bütün Körfez ülkeleri ve batılı devletler karşı çıkmış ve Bağdat yönetimine karşı eşi benzeri görülmemiş bir koalisyon kurmuşlardır. İçinde birçok ülkenin yer aldığı böylesi güçlü bir koalisyonun kurulmasındaki en önemli sebep, Irak'ın işgalinin sadece Orta Doğu bölgesine değil, bütün uluslararası sisteme karşı ciddi bir tehdit oluşturmasıydı. Irak'ı bu tutumundan vazgeçirebilmek için birçok barışçıl çağrı yapılmıştır hatta Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK) adım adım kararlar almıştır. Fakat Irak'taki Baas rejimi bu kararların hiç birine olumlu yanıt göstermeyince BMGK 29 Kasım 1990 tarihinde aldığı 678 sayılı karar ile Irak ordusunun 15 Ocak 1991 tarihine kadar Kuveyt'ten çe-

kilmemesi durumunda, ABD ve müttefik güçlerinin Irak'a karşı askeri harekâta başlayacağını açıklamıştır. Bağdat yönetiminin bu ultimatoma kulak asmaması üzerine 17 Ocak 1991 tarihinde Körfez Savaşı başlamıştır. ABD öncülüğündeki koalisyon güçlerinin Irak ordusuna karşı hava ve kara saldırılarına Irak rejiminden cevap gecikmemiştir. Saddam'ın füzelerinin hedefi Suudi Arabistan ve İsrail olmuştur. Buna rağmen, koalisyon güçlerinin "Çöl Fırtınası" harekâtına karşı daha fazla direniş göstere-meyen Irak ordusu 4 gün içinde yenilmiştir. Irak güçleri 26 Şubat 1991 günü Kuveyt'i terk etmiş ve Kuveyt tamamen işgalden kurtulmuştur. Bu gün Kuveyt'te halen milli gün olarak kutlanmaktadır.

O dönemde, Irak ordusu dünyanın en büyük askeri kara gücüne sahip ordularından biriydi. Oral Sander'in de vurguladığı gibi "tarihte bu kadar ucuza kazanılan askeri zafer azdır" Irak rejiminin Körfez Savaşı'nda koalisyon güçlerinin çok güçlü olmasından ziyade Saddam Hüseyin'in yanlış hesaplamalar, diğer bir deyişle "siyasal tahmin hatası", ile böyle bir işgale kalkışması yenilgisinin en önemli sebepleridir. Saddam Hüseyin Kuveyt'i bir pazarlık kozu olarak kullanmıştır. Bunun sebebi ise hem petrol üretiminde önemli bir güç haline gelmek hem de borçlarından kurtulmaktır. Fakat Irak'ın Kuveyt'i işgal ettiği dönem, uluslararası sistemin değiştiği, çift kutuplu dünyanın sona ermek üzere olduğu, bölgede ve hatta dünyada dengelerin tekrar olduğu bir dönemdir. Açıkçası Saddam Hüseyin "yanlış zamanda yanlış yere" saldırmıştır. Böylesi bir yenilginin Irak için elbette ciddi sonuçları olacaktır. En önemli sonucu, 2003 Irak işgaline kadar sürecek olan ekonomik ambargo ve ticaret yasağı olmuştur.

Bu savaşın Irak için ağır mali-

yeti olduğu gibi Kuveyt içinde külfetli olmuştur. Irak ordusu Kuveyt'ten çıkarken, ülkeyi yağmalamakla kalmamış, ülkenin yaklaşık 700 petrol kuyusunu ateşe vermiştir. Irak işgal güçleri tarafından yakılan Kuveyt petrol sahalarını söndürmek tamı tamına sekiz ay sürmüştür. Bu durum Kuveyt'in Petrol endüstrisine ağır darbe olup 100 milyar varillik petrol rezervinin yaklaşık yüzde ikisini kaybettiği bilinmektedir. Irak rejimine bağlı gizli polislerin ise yaklaşık 600 Kuveytliyi Irak'a götürdüğü ve orada idam ettiği iddia edilmektedir.

Kuveytlilerin Irak işgali sırasında yarısından fazlası, ülke sınırları dışında yaşamıştır. Kuveyt Emiri ve kraliyet ailesi üyeleri ülkeyi terk etmişlerdir ve ardından Suudi Arabistan'ın Taif şehrinde Kuveyt'in yurtdışı yatırımları ile finanse edilen bir sürgün hükümeti kurmuşlardır. Kuveyt iç politikasında da isyanın yansımaları görülmüştür. Kuveyt hükümeti, Kuveytlilerin birçoğuna göre, işgalin gerçekleşmesinde ve halkın buna hazırlıksız yakalanmasından sorumluydu. Kuveyt vatandaşlarının çoğu Irak askerleri Kuveyt sınırına dayandığı sırada dahi tehlikenin boyutundan habersizdi çünkü ülkede yerel kanal ve gazetelere hükümet tarafından sansür uygulanmıştır. Dahası ülkenin birliğini temsil eden emirin ve veliaht prensin ülkeyi terk etmeleri vatandaşların tarafından eleştirilerin artmasına neden olmuştur.

Kuveyt'in demokratikleşme çabaları açısından bakıldığında Irak işgalinin önemli sonuçları olmuştur. İşgal öncesi ülkede, yönetime muhalif sesler tarafından demokratikleşme yönünde yapılan önemli çağrılar vardır. Her ne kadar Irak işgali Kuveyt içerisinde demokrasi aktivistleri ve yöneticiler arasındaki mücadeleyi sekteye uğratmış olsa da

işgal boyunca muhalifler, savaş sonrası ülkede reformlar yapılması konusunda sürgündeki yönetime baskı yapmıştır. Bu çağrılarını dinlemek için Kuveyt emiri muhalefet liderleri ile 1990 yılının Ekim ayında Suudi Arabistan'ın Cidde kentinde bir araya gelmiştir.

Körfez Savaşı'nın bazı önemli etkileri olmuştur. Bunlar Kuveyt'in siyasal ve sosyal yapısında değişikliklere neden olduğu kadar dış politikasında da önemli etkileri olmuştur. Kuveyt, 1991-2003 yılları arası dönemde Amerikan etkisi altında bir dış politika sergilemiş ve Washington yönetimi ile sıkı iş birliğine girmiştir. Bunun sebebi; Irak işgalinin yarattığı ekonomik, sosyal ve politik travmaları atlatmak istemesidir. 1991 yılında Kuveyt'i Amerika ile "Güvenlik ve İşbirliği Anlaşması" imzalamaya itmiştir. Bunun nedeni ise savaş sonrası dönemde bölgede yaşanan güvenlik sorunlarıdır. Kuveyt ile Amerika arasında başlayan iş birliği günümüze kadar birçok alanda devam etmektedir.

Savaşın bir diğer etkisi ise Kuveyt'te yaşayan Filistinliler üzerinde olmuştur. Irak'ın Kuveyt'i işgaline destek veren ve Saddam Hüseyin saflarında yer alan Filistinlilerin büyük çoğunluğu sava sonrası sınır dışı edilmiştir. 2004 yılında Filistin Devlet Başkanı Mahmut Abbas, Irak'ın Kuveyt'i işgali sırasında Filistin yönetiminin Saddam'ın yanında yer almasından dolayı Kuveyt'ten özür dilemiştir. 1990 yılında Irak'ın Kuveyt'i işgali sonrası kapatılan Kuveyt'teki Filistin Büyükelçiliği Kuveyt ve Filistin yönetimi arasındaki ilişkilerin yumuşaması sonrası ancak 2012 yılında yeniden açılabilmiştir. (Cengiz, 2016a).

2003 Irak İşgalinde Kuveyt'in Tutumu

Kuveyt, bölge ülkeleri içerisinde Saddam Hüseyin'in Baas rejiminin yıkılması ile sonuçlanan 2003 Irak işgaline, en önemli desteği vermiştir. "Saddamlı bir Irak" Kuveyt'i için her dönem tehdit unsuruydu. Bu yüzden de Kuveyt'te Saddam Hüseyin rejiminin yıkılmasına, Amerikan işgalinin gerçekleşmesine ve hatta Saddam Hüseyin'in idam edilmesine toplumsal bir destek görülmüştür. Kuveyt yönetimi, 250.000 kadar Amerikan askerinin ve diğer koalisyon güçlerinin Kuveyt topraklarına konuşulmasına izin vermiş topraklarının kuzey bölgesini Irak'a karşı operasyonda kullanabilmeleri için tahsis etmiştir. Kuveyt'in, Irak işgaline verdiği tereddütsüz desteğin en iyi örneği, topraklarını Amerikan askerlerine açması istenen bir diğer ABD müttefiki Suudi Arabistan'ın savaş ile ilgili tereddütleri olması dolayısıyla bunu yapmaması, Kuveyt'in ise tam aksine topraklarının %60'ını koalisyon güçlerine açmasıdır. Ayrıca, Kuveyt iki hava üssünün, uluslararası havaalanının ve limanlarının koalisyon güçleri tarafından kullanılmasına izin vermiştir. Dahası, Kuveyt, Irak İşgali'ne 266 milyon dolarlık finansal bir destek sağlamıştır. Savaş boyunca gösterdiği destekten dolayı, Bush yönetimi Kuveyt'i "NATO üyesi olmayan önemli müttefik" sıfatı ile değerlendirdiğini bildirmiştir.

Kuveyt'e karşı Amerika'nın harekâtına Irak, Scud füze saldırıları yaparak yanıt vermiştir. Irak'ın Scud füzelerinin hedefi Amerikan ve İngiliz askerlerinin bulunduğu Kuveyt sınırı olmuştur. Saddam Hüseyin sadece sınır bölgesini değil, Kuveyt'in merkezinde yer alan kalabalık bir alışveriş merkezini de vurmuştur. Nükleer, kimyasal ve biyolojik saldırı olasılığına karşı Kuveyt halkı önlem almaları ko-

nusunda uyarılmış ve sık aralıklarla her gün acil durum sirenleri çalmaya başlanmıştır. Kuveyt'te hayat 2003 Nisan sonu itibarıyla ancak normale dönmüştür.

Kuveyt yönetimi Saddam sonrası Irak'ın istikrara kavuşabilmesi için önemli adımlar atmıştır. Kuveyt, 2003-2011 yılları arasında Iraklılara 550 milyon dolarlık yardımda bulunmuş, Irak'a su boru hattı döşemiştir. 2008 yılında Irak'ın istikrara kavuşabilmesi için yapılması gerekenlerin konuşulduğu Irak'a Komşu Ülkeler toplantısına da Kuveyt ev sahipliği yapmıştır. Aynı yıl, Kuveyt yönetimi Amerikan askerlerinin Irak'tan çekilmesi gündeme geldiğinde, buna sıcak bakmamış, Irak'ta güvenlik sağlanana dek aşamalı bir çekilmenin olmasını tercih etmiştir. Hatta ülkede ileride kaynaklanacak sorunlara müdahale edebilecek bir askeri varlığın kalmasını ve bunların Kürt bölgesinde üsler elde etmesini desteklemiştir. Bu üslerin sadece Irak'tan kaynaklanabilecek sorunlara karşı değil, aynı zamanda İran'dan gelebilecek tehditlere karşı da caydırıcı bir güç olarak kullanılması gerektiğini savunmuştur. Veysel Ayhan, Kuveyt'in Irak politikasını şöyle özetlemektedir: "Kuveyt, Irak'a yönelik resmi politikaları toprak bütünlüğünün korunması olsa da gevşek merkezi sistemin kurulmasını ve kendi içinde federe bölgelere ayrılmasını desteklemektedir." Irak'ın Kuveyt için bir tehdit unsuru olmaktan çıkması Kuveyt'in Irak politikalarının temel hedefidir. Kuveyt yönetimine göre, siyasi birliğini sağlamış bir Irak, Kuveyt'in birliğine ve bütünlüğüne tehdit oluşturabilmektedir. Bu politika gereği, Kuveyt yönetimi Irak Kürt Bölgesel Yönetimi (IKBY) ile diplomatik ve siyasal ilişkiler kurmuş ve bölgesel yapıyı desteklediğini göstermiştir. 2006 ve 2009 yıllarında el-Sabah ailesinin resmi davetlisi olarak Kuveyt'e ziyaret gerçekleştiren IKBY lideri Mesud

Barzani, devlet başkanı düzeyinde ağırlanmıştır. Kuveyt, böylelikle Irak Kürtlerini diğer unsurlara karşı dengeleyici bir güç olarak değerlendirmekte ve Irak'ta bu yönde bir politika izlemektedir.

Öte yandan, Saddam sonrası Kuveyt-İrak ilişkilerinde önemli bir gelişme olduğu gözlemlenmiştir. İlk kez 2009 yılında Kuveyt'ten bir bakan Irak'ın 1990 yılında Kuveyt'i işgal etmesinden bu yana Bağdat'ı ziyaret etmiş ve yaklaşık 20 yıl sonra ilk kez Kuveyt Bağdat'a bir büyükelçisini atamıştır. (Cengiz, 2016).

Arap İsyanlarının ve Kuveyt

2010- 2011'de başlayan ve kısa sürede tüm Arap coğrafyasına yayılan isyan dalgası kuzey Afrika'da ilk kendisini göstermiştir ve Körfez ülkesini de etkilemiştir. 2011 yılının ilk aylarında, halkın siyasi hareketliliğinin ilk sinyalleri iş imkânı ve vatandaşlığa dayalı bazı haklar talep eden küçük grupların gösterileri ile gelmeye başlamıştır.

Kuveyt'teki bu gerginlik, 2011 yılının sonlarına doğru Ulusal Meclis'teki 16 milletvekili hakkında 350 milyon doları bulan rüşvet ve yolsuzluk iddialarının ortaya atılmasıyla yükselmiştir. Kamu fonlarının yurt dışındaki bankalara transfer edildiğini öne süren muhalif milletvekilleri, Başbakan Şeyh Nasır El Muhammed El Sabah hakkında soru önergesi vermişlerdir. Başbakan'ın milletvekillerinin sorularını yanıtlamasının kabine tarafından engellenmesi tepkiyle karşılanmıştır. Hükümet 28 Kasım 2011 parlamento basan protestocuların zorlamasıyla istifa etmiştir.

Kuveyt'te Ulusal Meclis, Kuveyt Emiri Şeyh Sabah El Ahmed El Sabah, tarafından Aralık 2011'de fesih edilmiştir. Yeni hükümeti kurmakla Savunma Bakanı Şeyh Cabir El Mübarek El Sabah, görevlendirilmiştir. Daha sonrasında erken seçime gidileceğine yönelik açıklamalar suların durulmasını sağlamamıştır. Onlarca insan seçimlerin öncesinde polis ve göstericiler arasında çıkan çatışmalarda yaralanmıştır. 2 Şubat 2012 tarihinde gerçekleştirilen parlamento seçimleri, muhalefetin zaferiyle sonuçlanmıştır. Ve bu Kuveyt'in altı yıldan kısa bir süre içerisinde sandığa gittiği dördüncü seçim olmuştur. İslamcılar liderliğindeki muhalefet cephesi, Ulusal Meclis'te 34 sandalye kazanmıştır. Hükümet, ilk kez 30 kadar yabancı ve 300 yerli gözlemcinin seçimleri denetlemesine izin vermiştir.

El Sabah ailesinin kontrolündeki hükümet ile Muhalefetin kontrolündeki parlamento arasındaki anlaşmazlıklar yeni seçilen parlamentonun uzun ömürlü olmasını engellemiştir. Ulusal Meclis üyelerinin baskısıyla iki bakan istifaya zorlanmıştır. Bunun üzerine Şubat 2012 seçimlerini Anayasa Mahkemesi geçersiz sayarak parlamento feshetmiştir. 1 Aralık 2012'de yeniden sandık başına gidilmiştir. Fakat seçimlere katılım oranı Anayasa Mahkemesi'nin önceki seçimleri geçersiz saymasını muhalefetin boykot etmesi nedeniyle yüzde 46'da kalmıştır. Şii azınlık İslamcı muhaliflerin boykotu sayesinde 17 sandalye kazanarak büyük başarı sağlamıştır.

El Sabah yönetimi muhalefetin meşruiyetini sürekli sorgulamasından kaynaklanan huzursuzluk karşısında seçimleri yenilemek zorunda kalmıştır. 29 Haziran 2013 günü seçimlere katılım, muhalefetin kısmi boykotuna rağmen, beklentilerin üstüne çıkarak yüzde 53 olmuştur. Şii azınlığın sandalye sayısının 17'den 8'e düştüğü Haziran 2013 seçimlerinde Sünni İslamcılar 3, liberaller ise 10 üyelik elde etmişlerdir. (Modern Dönem İslam Ülkeleri Tarihi, 2016).

Kaynaklar

- Al Jazeera Türk ve Ajanslar, Bir ülke olarak Kuveyt Profili - <http://www.aljazeera.com.tr/ulke-profil/ulke-profil-kuveyt> E.T: 21.06.2018
Kuveyt Büyükelçiliği Basın Danışmanı, Yazar Arab News - [file:///C:/Users/IISBF/Downloads/Kuveyt_Siyasal_Sistemi_ve_Kasim_Secimler%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/IISBF/Downloads/Kuveyt_Siyasal_Sistemi_ve_Kasim_Secimler%20(1).pdf)E.T: 25.06.2018
Kuveyt Modern Orta Doğu Siyasi Tarihi Sinem Cengiz https://www.academia.edu/36774137/KUVEYT-_Modern_Orta_Do%C4%9Fu_Siyasi_Tarihi_-_Sinem_Cengiz E.T:27.06.2018
Economist Magazine 2018 -<https://www.economist.com/sections/economics> E.T: 02.07.2018
Modern Dönem İslam Ülkeleri Tarihi, İbrahim Özhazar ve İsa Elbinsoy 2016 E.T: 05.07.2018

İRAN'DA ŞİİLİK VE SURİYE

Revan Görkem
Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü
III. Sınıf Öğrencisi

İslam Peygamberi Muhammed zamanında Ali'nin tarafında yer alanlar ve Peygamberin ölümünün ardından Ali'nin imamlığına uyanlar Şii olarak adlandırılmaktadır. İslam Peygamberi Muhammed'in dini bir lider olmasının yanında aynı zamanda siyasi bir lider de olmasından dolayı onun vefatının ardından halifenin kim olacağı sorusu büyük önem kazanmıştır (Özbay, 2010, 5). Şii olarak adlandırılan grup Kur'an'da geçen 'Allah'ın ayetleri' ifadesinden yola çıkarak Allah tarafından Ali'nin halife olarak belirlendiğini ve Ali'nin iki oğlu Hasan ve Hüseyin'e ve onun torunlarına uyulması gerektiği sonucuna ulaşmıştır (Akyol, 2012). Buna göre Şiilik aynı zamanda Oniki İmam Şiiliği anlamına da gelmektedir (Özbay, 2010, 5).

Caferiliğe göre Oniki İmam Ali, onun iki oğlu ve torunlarından oluşmaktadır. Oniki İmam'a inandırmayı imanının şartlarından biri olarak sayanlar Caferilik mezhebine mensuptur (Özbay, 2010, 6). Caferilik mezhebine uyanlar Onikinci İmam İbn al-Hasan-al Askari'nin bir mağarada kaybolduğuna inanmaktadırlar. Hala yaşamakta olduğuna inanılan imamın bir gün geri dönerek dünyaya adalet getireceğine inanılmaktadır (Kılınç, 2008, 916). Onikinci İmam'ın yokluğunda kendisi ile bağlantıda olduğunu iddia edenler Şii liderlik etmişlerdir ve Kayıp İmam'ın vekili olduklarını ileri sürmüşlerdir (Özbay, 2010, 7). Şii inancına göre Kayıp İmam vekiller aracılığıyla Şiiilerin sorgulamayı bırakmalarını ve bilmedikleri şeyleri

sorgulamalarını ileterek bir nevi onların yaşam şeklini belirlemiştir. Bilmedikleri şeyleri sorgulayamayan Şiiiler 'rivayet edilen görüşlere' göre hayatlarını şekillendirmişlerdir. Bundan dolayı Gaybeti Kübra 'dan Safevi Hanedanlığı dönemine kadar bu coğrafyada büyük bir gelişme yaşanmamıştır (Özbay, 2010, 6-8).

Safevi Hanedanlığı döneminde 1501 yılında tahta geçen Şah İsmail sınır komşusu olan Osmanlı Devleti'nden kendini farklılaştırmak için Oniki İmam Şiiliği'ni ilan etmiştir. Buna bağlı olarak Şah İsmail Oniki İmam Şiiliği'ni ülkede hakim kılmak için Arap Dünyası'ndan Şii din adamlarını ve Şii din kaynaklarını Safevi Hanedanlığı'na getirmiştir (Keven, 2015, 15). Bu süreç içerisinde Şah Şii ulema ile işbirliği yaparak toplumu Şiileştirmeye çalışmıştır. Böylece toplumu Şiileştiren Şah siyasi faaliyetlerine meşruiyet kazandırmıştır. Buna göre idari yapının başına geçen Şah kendisini 'Kayıp İmam'ın Yardımcısı' ve 'Allah'ın Yeryüzündeki Gölgesi' olarak adlandırmıştır (Özbay, 2010, 12).

Dini vergileri toplama ve vakıfları idare etme yetkisine sahip olan Şii ulema zaman içerisinde güçlenerek Hanedanlığa karşı koymuşlardır. Şii ulemanın hanedanlığa karşı koymalarından dolayı son verilen Safevi Hanedanlığı'nın ardından kurulan Kaçar Hanedanlığı döneminde ise Şah kendisini 'Allah'ın Yeryüzündeki Gölgesi' olarak tanımlarken 'Kayıp İmam'ın Yardımcısı' unvanını ise ulemaya bırakmıştır. Böyle-

likle Şii ulemanın hiyerarşik yapı içerisindeki konumu güçlenmiştir. Ülke içerisinde muhalefette olmamasından dolayı halk yönetimiyle ilgili şikâyetlerini ulemaya iletmıştır. Böylelikle ulema merci-i taklidi oluşturarak siyasi olma özelliğini de kazanmıştır (Özbay, 2010, 16-17).

Merci-i Taklid, Şiiilerin sadece Kur'an ve sünnete uymalarının yeterli olmadığını ve Kur'an ve sünnetten hüküm çıkarma yetisine sahip olan müctehidlerin Şiiiler tarafından örnek alınması gerektiği anlayışına bağlı olarak oluşturulmuştur (Kartaloğlu, 2011, 199). Böylelikle toplum Kur'an ve sünnetten hüküm çıkaranlar ve bu hükmü çıkaranlara sorgusuz sualsiz tabi olanlar olarak ikiye bölünmüştür (Işılak, 2015, 399). Toplumun bu şekilde yapılması Şii din adamlarının siyasette de söz sahibi olmasına neden olduğunu söyleyebiliriz. Nitekim Merci-i Taklid Kurumu içerisinde müctehidlikten 'Kayıp İmam'ın Yardımcısı' olarak adlandırılan Ayetullah makamına yükselen Şii lider Şii halkını hem dini alanda hem de siyasi alanda yönlendirme yetkisine sahip olmuştur (Özbay, 2010, 18).

Kaçar Hanedanlığı döneminde Merci-i Taklid ile zaman içerisinde konumunu güçlendiren Şii ulema, 20.yy'de Kayıp İmam'ın yokluğu süresince kurulan yönetimlerin meşru olamayacağını ileri sürmüşlerdir. Buna bağlı olarak meşru olmayan bu otoritenin sınırlandırılması gerektiğine inanmışlardır. Bundan dolayı meşru olmayan yönetimi Temsil-

çiler Meclisi'nin oylarıyla sınır-
layan 1907 Anayasası'nın yürür-
lüğe girmesini desteklemişlerdir.
Bu bağlamda gayri meşru yöneti-
mi denetim altında tutmak iste-
yen Şii ulema çıkarılan kanunla-
rın İslam Hukuku'na uygun olup
olmadığını denetlemek amacıyla
5 İslam hukukçusundan oluşan
Yüksek Parlamenter Komite-
si'nin tesisini 1907 Anayasası ile
sağlamıştır (Kılınç, 2008, 910).

1907 Anayasası ile Şii ulemanın
ülkedeki siyasi etkinliğini arttır-
masının ardından Kaçar Hane-
danlığı'ni ele geçiren Rıza Han
Pehlevi Cumhuriyet'i ilan etmek
istemıştır. Ancak Şii ulemanın
Cumhuriyet'in ilanına karşı çık-
masından dolayı Rıza Han, Peh-
levi Hanedanlığı'ni kurmuştur.
Bundan dolayı Rıza Han ülke
politikasını belirlerken Şii ulema-
nın engellemelerine son vermek
amacıyla ulemanın siyasetteki
etkinliğini azaltmaya çalışmıştır.
Buna bağlı olarak Rıza Pehlevi
Batılı giyim tarzının benimsen-
mesi, ulema sınıfına girilmesi
için seçme sınavının düzenlen-
mesi ve Şeri mahkemelerin yet-
kinliklerinin sınırlandırılması
gibi kanunlar çıkararak Şii ule-
manın ülke üzerindeki nüfuzu-
nu azaltmaya çalışmıştır (Öz-
bay, 2010, 21).

Ancak Şah tam da Şii ulema üze-
rinde etki kurduğu sırada SSCB,
ABD ve İngiltere İran'ın Hitler'e
istihbarat sağladığı gerekçesiyle
İran'ı işgal etmiştir (Dünya Bülte-
ni, 2010). Ülkenin yabancı güçler
tarafından işgal edilmesinden
dolayı devletin Şii ulema üzerin-
deki baskısı azalmıştır. Ülkenin
işgal edilmesinden dolayı Afri-
ka'ya kaçan Rıza Pehlevi yerine
oğlu Muhammed Rıza Pehlevi
tahta geçmiştir. II. Dünya Sava-
şı'nın bitmesinin ardından işgalci
güçlerin ülkeden geri çekilme-
si ile birlikte Muhammed Rıza
Pehlevi ülke üzerinde hâkimiyeti
yeniden sağlamıştır. Muhammed
Rıza Pehlevi ulemanın siyasette-
ki etkinliğini azaltmaya yönelik
girişimlerde bulunmasından do-

layı 1960 yılında Şii ulema Şah'a
verdiği desteği geri çekmiştir. Bu
olay İslam Devrimi'ne giden yol-
da Şii ulema tarafından atılan ilk
adım olarak değerlendirilir (Öz-
bay, 2010, 22-23).

1960 yılında Şii ulemanın Şah'a
verdiği desteği geri çekmesinin
ardından Rıza Pehlevi, ulema-
nın siyaset üzerindeki dikkate
değer üstünlüğüne son vermek
amacıyla Toprak Reformu Yasa-
sı'nı çıkardığı için Ayetullah'il
Barucerdî'nin ve Şii ulemanın
tepkisini çekmiştir. Bu olayların
yaşandığı sırada Ayetullah'il Ba-
rucerdî'nin vefat etmesi onun
yerine kimin Ayetullah'il Uzma
olacağı sorusunu da beraberin-
de getirmiştir. Vefat eden Bar-
ucerdî'nin yerine geçebilecek bir
Ayettullah'il Uzma belirlemekle
görevli olan Mercî-i Taklid kimin
Ayetullah'il Uzma olacağı konu-
sunda kendi aralarında ihtilafa
düşmüşlerdir. Bu karmaşayı fir-
sat bilen Şah 1961 yılında meclisi
feshetmiştir (Özbay, 2010, 28-29).
Şah meclisten çıkan kararların
Caferilik mezhebine uygun olup
olmadığını değerlendiren Yüksek
Parlamenter Komitesi'nin etkisi-
ne son vermek amacıyla Temsil-
ciler Meclisi'ni feshettiğini söyle-
yebiliriz.

Rıza Pehlevi Meclis'i feshederek
Şii ulemanın çıkarılmak istenen
yasalar üzerinde Anayasa'dan
kaynaklanan etkinliğine son
vermesinin ardından, 1963'te
ulemanın siyaset üzerindeki ha-
kimiyetini tamamıyla ortadan
kaldırmak için Ak Devrim Reform
Paketi'ni yürürlüğe koymuştur
(Terzi, 2016). Ulemanın gelir kay-
naklarını sınırlandırmayı, laik bir
eğitim sistemine geçmeyi, ka-
dınlara seçme ve seçilme hakkı
tanımayı amaçlayan Ak Devrim
Reform paketine Şii lider Humey-
ni ve Şii ulema tepki göstermiştir
(Özbay, 2010, 29-30).

Ak Devrim Reform Paketi'ne Şii
ulemanın ve Humeyni'nin tepki
göstermesinin arkasındaki
neden, yeniliklerin İmamiye Şi-

ası'na ters düşmesidir. Zira İma-
miye Şiasına göre Kayıp İmam
olarak adlandırdığımız 12. İmam
Muhammed ibn Hasan (Muham-
mad al Mehdi) tarafından yöne-
tim kurulursa; ancak o zaman
otorite yasal bir nitelik kazana-
caktır. Asıl otoritenin temsilci
Kayıp İmam olduğu için Şah İsl-
am Hukuku'na uygun politikalar
izlemelidir. Ancak Şah Ak Devrim
Reform Paketi ile İslam Huku-
ku'ndan uzaklaşarak meşruiyeti-
ni kaybetmiştir (Kılınç, 2008, 911).
İmamiye Şiası'na göre meşrui-
yetini kaybeden Şah, Humeyni
tarafından çok sert eleştirilere
maruz kalmıştır. İktidarı eleş-
tirmesinden dolayı Humeyni 5
Haziran 1963'te askeri mahkeme
tarafından tutuklanarak idam
cezasına çarptırılmıştır. 1906
yasına göre Humeyni mutlak
Mercî-i Taklid olduğundan onun
hakkında hüküm verilemeyece-
ğini ve idam cezasına çarptırıl-
mayacağını ifade eden Şii ulema
bu olaya karşı çıkışlarını göste-
ren ortak bir fetva yayımlamıştır.
Fetva sonucunda serbest bırakıl-
an Humeyni iktidarı eleştirmeye
devam etmesinden dolayı
1964'te sürgüne gönderilmiştir.
Hatta 1 yılda sürgünde olduğu
süreç içerisinde Bursa'da kalmış-
tır. Şah'ın Humeyni'yi sürgüne
göndermesinin ardından ülkede
sükûnet hâkim olmuştur (Öz-
bay, 2010, 32-34). 1978 yılında Humey-
ni'nin sürgünde olduğu dönemde
ülke içerisindeki protestoları Şii
ulema organize etmiştir (Kılınç,
2008, 910).

Humeyni sürgüne gönderildikten
sonra 1 Şubat 1979'ta İslam Dev-
rimi'nin gerçekleşmesiyle yurda
geri dönmüştür. Humeyni'nin
yurda geri dönüşü halk tarafın-
dan Kayıp İmam'ın geri dönüşü
olarak yorumlanmıştır. Bundan
dolayı Humeyni İran'ın yeni li-
deri olarak görülmüştür (Öz-
bay, 2010, 34-37). İslam Devrimi'nin
gerçekleşmesinin ardından 30-31
Mart'ta yapılan referandum so-
nucunda ülkenin adı İran İslam
Cumhuriyeti olarak belirlenmiş-
tir. Referandum sonucunda oluş-

turulan anayasa, ABD ve Batı'nın isteği gibi İran'ın iç işlerine karışmasına tepki olarak oluşturulmuştur (Kılınç, 2008, 919).

İran İslam Cumhuriyeti'ni kuran Humeyni 3 Aralık 1979 tarihinde kabul edilen anayasayla Velayet-i Fakih makamını da faaliyete geçirmiştir. Buna göre Velayet-i Fakih makamına gelen kişi halk ve Merci-i Taklid üzerinde tam bir hâkimiyet sağlayarak siyasal alanda söz sahibi olmuştur (Özbay, 2010, 38-39). Velayet-i Fakih makamına gelen kişi ülkedeki başta Cumhurbaşkanı olmak üzere diğer tüm devlet bakanlarının üzerinde bir yetkiye sahiptir (Kissenger, 2016, 164). 1979 yılında Velayet-i Fakih makamını faaliyete geçiren Humeyni böylelikle ülke üzerinde tam olarak kurmuş olduğu otoriteyi anayasa ile yasallaştırdığını söyleyebiliriz. Velayet-i Fakih makamında bulunan kişi yasama faaliyetlerini kontrol etme, silahlı kuvvetleri denetleme, devletin genel politikasını belirleme gibi birçok yetki ve görevle donatılmıştır (Kılınç, 2008, 926).

1979 İran İslam Devrimi'nin gerçekleşmesiyle birlikte ABD ve bölge devletleri Ortadoğu'da yeni politika arayışına girmişlerdir. 1979 İran Devrimi'nin ardından, İran dış politikasını 'Rejim İhracı' olarak belirleyerek İran dışında bulunan Şiiiler üzerinde hakimiyet sağlamaya çalışmıştır. Öte yandan İran'ın 'Rejim İhracı' politikasına karşı ABD ve İsrail, İran'ı dış politikada başarısızlığa uğratmak için İran'a karşı çevreleme politikasını yürütmüşlerdir. İran'ın bu rejim ihracı politikası ABD ve bölge devletlerinin çıkarları ile çok yönlü bir şekilde çatışmasından dolayı, İran'ın bu bölgede yalnız kalmasına neden olmuştur (Şahin, 2006, 40-43).

1979 tarihinde İslam Devrimi ile birlikte Şii uyanışın gerçekleştirdiği sırada Suriye, 26 Mart 1979'da Mısır Devlet Başkanı Enver Sedat ile İsrail Başbakanı Me-

nahim arasında barış antlaşması imzalanmasından dolayı ve Irak ile ilişkilerinin kötüye gitmesinden dolayı İran gibi bölgede yalnız kalmıştır, (Sinkaya, 2011, 39). Tukidides'in dediği gibi ortak korkular bir ittifakın en sağlam temelidir (Akgül, 2010). İran ve Suriye'nin bölgede yalnız kalma korkuları onların ittifak kurmalarına neden olduğunu söyleyebiliriz.

İran ve Suriye'nin ittifak kurmasına neden olan olaylardan ilki İran-Irak Savaşı olmuştur. ABD İran'ı başarısız kılmak için çevreleme politikasına başvurarak İran-Irak Savaşı'nda Irak'a destek vermiştir. Aynı zamanda Körfez'deki İran etkisini azaltmak amacıyla Körfez İşbirliği Örgütü'nün bölge devletleri tarafından kurulmasını sağlamıştır. İran-Irak Savaşı'nda bölge devletleri ise İran'ın bölgedeki 'Rejim İhracı' politikasını kesintiye uğratmak ve Körfez ülkelerindeki Şiiiler üzerinde etkin rol oynamasını engellemek amacıyla Irak'ı desteklemişlerdir (Şahin, 2006, 43). Tüm bölge devletlerinin ve ABD'nin aksine Suriye Irak'ın bölgede başat güç olmasını istemesinden dolayı İran'ın yanında yer almıştır. (Sinkaya, 2011, 39).

İran ve Suriye'nin ittifak kurmasına neden olan olaylardan ikincisi, İsrail'in 1982 yılında Lübnan'ın bir kısmını işgal etmiş olmasıdır. Suriye, İsrail'in 1982 yılında Lübnan'ı işgal etmesinden dolayı İran Devrim Muhafızları Ordusu'nun Suriye hattı üzerinden Lübnan'a geçmesine izin vermiştir. İsrail'in bölgedeki işgaline son vermek amacıyla Lübnan'a giden Devrim Muhafızları Ordusu, burada Tahran-Suriye hattının güçlenmesine neden olan Hizbullah Örgütü'nü kurmuşlardır (Sinkaya, 2011, 40). Böylelikle İran Lübnan'da Hizbullah Örgütü'nü kurarak bölgedeki etkinliğini arttırdığını söyleyebiliriz.

ABD hem İran'ın bölgedeki etkinliğini kırmak hem de Ortadoğu'daki dengenin İsrail lehine sağlanması için 2003 yılında Irak'ı işgal etmiştir. Çünkü Ortadoğu'daki dengenin İran lehine olması ABD'nin Ortadoğu'daki etkin güç olmasını önemli bir ölçüde kesintiye uğratacaktır (Şahin, 2006, 43). Ancak ABD'nin Irak'ı 2003 yılında işgal etmesinden sonra 2005 Irak Genel Seçimlerinde, Ayetullah Ali Sistani Şiiilerin büyük bir oranda seçime katılmalarını sağlayan bir fetva yayımlamıştır. Ayetullah Ali Sistani ABD yanlısı birisinin Irak siyasetinde söz sahibi olmasını engellemek için bu fetvayı yayımlamıştır. 2005 Irak Genel Seçimleri'ne Iraklı Şiiilerin büyük bir oranda katılım göstermeleri nedeniyle Irak'ta Şii bir hükümet kurulmuştur. Irak'ta Şii bir hükümetin kurulması ile birlikte Şii yükselişin gerçekleşmesi sonucunda Şii Hilali ortaya çıkmıştır ve Şii Hilali'nin ilk bağlantı noktası olan Bağdat-Tahran eksenini birleşerek bu iki ülke arasında bir Şii ekseni oluşmuştur (Özbay, 2010, 48-64).

Humeyni'nin bir projesi olan Şii Hilali'nin hangi anlama geldiğini 2000 yılında İran'ın ilk Cumhurbaşkanı Ebu'l Hasan Beni Sadr katıldığı bir televizyon programında açıklamıştır. Bu açıklamaya göre Şii Hilali; İran'dan başlayarak Irak, Suriye ve Lübnan bölgelerinin birleştirilmesi sonucu ortaya çıkan eksenidir. İran bu bölgede hakimiyet sağladıktan sonra bölge petrolü ve İran Körfezi aracılığı ile tüm Ortadoğu'ya hakim olmayı amaçlamaktadır (Tuz, 2014, 56).

Şii Hilali'nin ilk bağlantı noktası olan Tahran-Bağdat Şii ekseninde, Irak'ta Şii bir hükümetin kurulması bölgede bulunan diğer Sünni devletler olan Bahreyn, Yemen gibi ülkelerde Şiiilerin hareketlenmelerine neden olmuştur. Buna göre Şii azınlıklara sahip olan Sünni devletler bu hareketlenmelerden dolayı kendi

ülkelerindeki Şiiilerin daha fazla hak talep etmelerinden korktukları için Tahran-Bağdat Şii eksenini tehdit olarak algılamışlardır (Özby, 2010, 48-56). Ayrıca bölge devletleri, İran'ın Suriye ve Hizbullah ile müttefik olmasından dolayı Tahran-Bağdat Şii eksenine Körfez ülkelerinin de katılmasından endişe etmektedirler (Özby, 2010, 66).

Tahran-Bağdat Şii ekseninin bu denli güçlenmesinin ardından, 2005 yılında iktidara gelen Ahmedinejad 2006 Ocak ayında Şam'da Esad, Hizbullah lideri Nasrallah, Hamas, İslami Cihad ve diğer Filistin direniş örgütleri ile bir araya gelmiştir. Böylelikle direniş eksenini güçlenerek Batı'nın bölge çıkarlarını ve İsrail'in güvenliğini tehdit etmiştir. Buna karşın Batılı devletler ve İsrail bu Direniş Cephesi'ni kırmak amacıyla bölgede politika değişikliğine giderek İran'ın Ortadoğu'daki faaliyetlerini engellemeye çalışmışlardır (Sinkaya, 2011, 42).

Batılı Devletler, ABD ve İsrail bu Direniş Cephesi'ni zayıflatmak için Hizbullah'ı bölgede etkisiz hale getirerek karşılıklı çıkar ilişkisine dayanan İran-Suriye ittifakına son vermeyi amaçlamışlardır. Çünkü İran kendi ülke rejimini Ortadoğu'da hâkim kılmak ve Ortadoğu'da başat güç olabilmek için Hizbullah'ı bir araç olarak görürken Suriye'yi de Hizbullah'a bağlayan bir bağlantı noktası olarak görmektedir. Bundan dolayı Batılı güçler, ABD ve İsrail Hizbullah'ı etkisiz hale getirerek İran'ın ihtiyaç duyduğu Suriye bağlantı noktasını kendiliğinden ortadan kaldırmayı hedeflediğini söyleyebiliriz. İkinci olarak dış güçler İran-Suriye ittifakını zayıflatmak için Suriye'nin Batı ile yakınlaşmasına yönelik bölge politikasını yürütmüşlerdir. Buna bağlı olarak Golan tepelerinin Suriye'ye geri verilmesi ile Suriye'nin ABD ile yakınlaşması planlanmıştır. Bu politikanın sonucunda da İran'ın kuşatılması hedeflenmiştir. Ancak Suriye ile

İsrail arasındaki Golan tepelerinin Suriye'ye geri verilmesine yönelik sürdürülen barış görüşmeleri İsrail'in Gazze'ye saldırmasının ardından sona ermiştir (Sinkaya, 2011, 43).

Bu direniş eksenini zayıflatma girişiminde bulunarak İran'ın bölgedeki faaliyetlerini sınırlandırmayı amaçlayan politikalar yürüten Batılı Devletleri ve ABD'yi bir basın toplantısında eleştiren Ahmedinejad bölgeye hakim olmak isteyen Amerika'nın Suriye ve İran'ı önünde engel olarak gördüğünü söylemiştir. Yabancı güçlerin bu direniş eksenini hedef alan politikalar izlemesi ve Ahmedinejad'ın bu açıklaması İran'ın Suriye'deki Halk İsyanı'na bakış açısını önemli derecede etkilemiştir. Buna bağlı olarak İran Suriye'deki Halk Ayaklanması'nı bir halk hareketi olarak değil, dış güçler tarafından organize edilen bir hareket olarak değerlendirmiştir (Sinkaya, 2011, 43).

Öte yandan İran, Mısır ve Tunus'taki rejimlerin Batı ile iyi ilişkileri olmasından dolayı burada meydana gelen ayaklanmaları Ayetullah Ali Hamaney 'İslami Uyanış' olarak değerlendirmiştir (Kissenger, 2016, 164). Ancak İran Suriye ile stratejik ortaklığının olmasından dolayı buradaki muhalif hareketi 'Şii Uyanış' olarak değerlendirmediklerini söyleyebiliriz. Buna bağlı olarak Suriye'deki hükümet karşıtı ayaklanmaların İran-Suriye eksenine zarar verme ihtimali, İran'ın Suriye rejimi yanında yer almasına neden olduğunu söylemek mümkündür.

İran'ın Suriye rejimi yanında yer alma nedenlerinden biri olarak, Suriye'deki iç çatışmanın muhalefet lehine olma ihtimali Mısır'daki halkın yönetimin değişmesi yönünde talepte bulunmasına neden olabilir. Mısır halkının böyle bir istekte bulunma ihtimali ise Şii Hilali'ni olumsuz anlamda etkileyeceğinden İran'ın Suriye İç Savaşı'nda Esad'ın yanında yer almasına ne-

den olmaktadır (Küçükcan, 2014). Mısır'da darbe gerçekleşmeden önce Mısır-Katar-Türkiye işbirliği bölgede İran'ın Şii Hilali'ni olumsuz etkilemiştir. Buna bağlı olarak İran Mısır'daki darbenin gerçekleşmesini kendi lehine görmüştür (Omar, 2016). Bundan dolayı Mısır'daki yönetim değişikliğinin olmasının ardından tekrar bir araya gelme ihtimali olan Mısır-Katar-Türkiye işbirliğinin Şii Hilali'ni kesintiye uğratacağı için İran Esad rejiminin yanında yer almayı tercih ettiğini söyleyebiliriz.

İran'ın Suriye rejiminin yanında yer almasının diğer bir nedeni ise, İsrail İran'ın rejim ihracı politikasının bir parçası olan Hizbullah'ın kendi ülkesine karşı olan faaliyetlerini sonlandırmak amacıyla İran'ı çevreleme politikasının bir parçası olarak Kuzey Irak ile işbirliği yapmasıdır (Şahin, 2006, 45). Hatta İsrail bu politikasının bir parçası olarak Kuzey Irak'ın gayri meşru 25 Eylül 2017 Bağımsızlık Referandum sonuçlarını Irak Bölgesel Yönetimi'nin ve diğer bölge devletlerinin tüm karşı çıkışlarına rağmen destekleyen tek ülke olmuştur (NTV, 2017). İsrail'in bu referandumu destekleyerek İran'ın Suriye'deki etkisini kırmayı amaçladığını söyleyebiliriz. Buna karşın Irak, referandumdan sonra tartışmalı bölgelerin Bölgesel Yönetim'e geri verilmesini istemiştir. Tartışmalı bölgeleri geri devretmesinden dolayı ve bir terör devletinin kurulmasına son vermek amacıyla Irak ordusu ve İran'ın desteklediği Haşdi Şabi Ordusu Kerkük'ü Kuzey Irak'tan geri almıştır (Akit Gazetesi, 2017). İran Kerkük'e müdahale ile İsrail'in İran'ın Şii Hilali'ni kesintiye uğratma girişimlerinden birine yine son vererek bölgedeki etkinliğini sağladığını söyleyebiliriz.

İran'ın Suriye rejiminin yanında yer almasının bir başka nedeni ise Batılı Devletler ve ABD'nin kendilerine yakın bir rejim kurarak Suriye'nin, İran ile Hiz-

bullah arasındaki bağlantı noktasını kesmek için faaliyette bulunmasıdır (Sinkaya, 2011, 45). Buna bağlı olarak, İran Şii Hilali eksenini korumak amacıyla Esad'ın yanında yer almayı tercih ettiğini söyleyebiliriz.

İran, Hizbullah ile bağlantı noktası olan yerde mevcut etkinliğini koruyabilmek için Devrim Muhafızları Ordusu ve Özel Kudüs Kuvvetleri aracılığı ile Suriye'de yer almaktadır. Çünkü Suriye'deki iç savaşın muhalefet lehine sonuçlanmasının ardından İran'ın aleyhine olan bir kişinin başa geçme ihtimali İran'ın Hizbullah ile bağlantı noktasının kopmasına neden olacaktır. Ancak bu ihtimali de göz önünde bulunduran İran, Batılı ülkeler ve Suriyeli muhaliflerin Esad'ın yerine geçmesini istediği ev hapsinde tutulan Suriye Devlet Başkanı Yardımcısı Faruk Şara'nın muhalif gruplar ve Batı ülkeleri tarafından kaçırılması ihtimalinden endişe ettiği için onun güvenliğini sağlamak istemiştir (Yüksel, 2014).

İran bölgedeki etkinliğini bu silahlı gruplar aracılığıyla artırması sayesinde diplomatik alanda da söz sahibi olmuştur. 2012 yılında Birinci Cenevre Konferansı'na çağrılmayan İran, 2012 yılında Suriye'de doğrudan savaşan taraflardan biri haline gelmesiyle birlikte, İkinci Cenevre Konferansı'na çağrılmıştır. Ancak İran, Birinci Cenevre Konferansı'ndan çıkan geçiş hükümeti kararını desteklemediği için ABD'nin baskısıyla bu davet geri çekilmiştir (Al Jazeera, 2017). Ancak bu silahlı grupların bölgedeki etkinliğini daha da arttırmasıyla Suriye'de çözüme yönelik gerçekleşen Kasım 2015 Viyana toplantısına ve 18 Aralık 2015 BM Güvenlik Konseyi toplantısına katılmıştır (Sarı/Farzam, 2018).

İran'ın bu bölgede silahlı gruplarla etkinliğini arttırması 13 Aralık 2016'da Esad'ın Halep'i ele geçirmesinde de etkili olmuştur. Esad'ın Halep'i muhaliflerden te-

mizlemesiyle bölgede etkin rol alarak bölgede görünür hale gelmiştir. Esad'ın bölgede etkin rol alarak ortaya çıkması bölgesel aktörlerin hedefinin değişmesine neden olmuştur. Artık hedefleri Esad rejimini devirmek değil, terörizmle mücadele olmuştur (Orsam, 2017).

2016'da Esad'ın Halep'i ele geçirmesi, Türkiye'nin Fırat Kalkanı Harekatı'nda bulunması ve Rusya'nın da artık bölgede bir aktör olarak yer alması bu üç ülkeyi 20 Aralık 2016'da Moskova'da bir araya getirmiştir. Bölgede ateşkes sağlamak amacıyla bu üç ülke Moskova Bildirgesi yayınlamıştır. Ancak İran Esad'ın iktidarda kalmasını isteyen bir ülke olduğu için bu ateşkesi çoğu zaman ihlal etmektedir (Al Jazeera, 2017)

Moskova Bildirgesi'nin yayınlanmasının ardından Astana sürecinin bir parçası olan İran Suriye'deki silahlı unsurları aracılığı ile Esad'ın çıkarları yerine kendi bölgesel çıkarlarını önceliklendirmiştir. Bundan dolayı muhaliflerden temizlediği yerleri rejime devretmek yerine kendi kontrolü altında tutmaktadır. Özellikle Lübnan sınırındaki alanları ele geçirerek Hizbullah'ın siyasi bir partiye evrilme süreçlerini hızlandırmaya çalışmaktadır. (Sarı/Farzam, 2018).

İran'ın Suriye'de kendi nüfuzunu arttırmaya yönelik hareket etmesi Trump'ın ve İsrail'in tepkisini çekmiştir. İsrail bu duruma 2018'de Suriye'de varlık gösteren Hizbullah'a ait olan silah depolarını vurarak ve Humus yakınlarındaki T-4 askeri hava üssünde 7 İslam Devrimi Muhafızını öldürerek karşılık vermiştir (Yılmaz, 2018). Trump ise İran'ın bölgede etkinliğini arttırmaya çalışmasına karşı Nükleer Antlaşma'dan geri çekilme kararını vermiştir (Kurt, 2018).

ABD'nin Irak'ı Şer eksenli ülkelere birisi olarak görmesi İran'ın

Irak'ı istikrarsızlaştırma politikasını benimsemesine neden olmuştur. İstikrarsızlaştırma politikası kapsamında Irak'ta Şii milisler aracılığı ile etkinliğini arttırmaya çalışmıştır. P5+1 ülkeleri içerisinde yer alarak antlaşmaya taraf olan ABD, İran'ın Irak'ı istikrarsızlaştırma politikasını durdurmak için imzaladıkları Nükleer Antlaşma'dan ABD İran'ın; Yemen, Lübnan ve Suriye'de bu antlaşma sayesinde etkinliğini arttırdığı iddiasıyla antlaşmadan geri çekilmiştir (Ünal, 2015, 1-7). ABD'nin antlaşmadan geri çekilme sebeplerinden biri olarak İran'ın Dera ve Kuneytra bölgesindeki askeri varlığının Lübnan'daki Hizbullah'ın konumunu etkilemesi İsrail'in güvenliğini tehdit etmesinden kaynaklandığını söyleyebiliriz.

ABD böylelikle İran üzerinde baskı sağlayarak İsrail'in bölgedeki etkinliğini arttırmayı çalışmıştır. Bir yandan da Dera ve Kuneytra gibi bazı noktalarda ABD'nin düzenlediği hava saldırıları ve İsrail'in bu alanlara gerçekleştirdiği operasyonlar Hizbullah'ın bu noktadan çekilmesine neden oluyor (Kurt, 2018). Bu gelişmelerin ardından Şam çevresindeki muhalif alanları ele geçiren rejim güçleri Dera'ya asker sevk etmiştir. Bunun ardından Rusya, İsrail ve Esad rejimi ile görüşme gerçekleştirmiştir. Putin Esad ile görüşmesinin ardından Suriye'den tüm yabancı güçlerin çekileceğine dair açıklamada bulunmuştur (Orhan, 2018). Putin'in bu açıklamasının ardından İran hiç kimsenin kendisine Suriye'den çekilmesi yönünde baskı yapamayacağını belirten bir açıklama yapmıştır. Bunun ardından Rusya İran'ın güney cephesi operasyonuna katılmasını engellemiş ve İsrail sınırından 70-80 km geriye çekilmesini sağlamıştır (Orhan, 2018). Rusya'nın bu hamlesi İsrail'in Suriye politikasının bir parçası olan kendi sınırında 70-80 km güvenlik çemberi oluşturma hedefini gerçekleştirilebilir kılmaktadır diyebiliriz.

Sonuç

Yukarıda bahsettiğimiz gibi, Safevi Hanedanlığı Dönemi'nde Şah İsmail ülkesini Osmanlı Devleti'nden farklılaştırmak için Şiileştirmiştir. Şah İsmail Şiiliği ülkenin resmi mezhebi olarak belirlendikten sonra, hem Safevi Hanedanlığı hem de Kaçar Hanedanlığı döneminde Şii ulema ile Şah arasında otorite paylaşımı konusunda antlaşmazlıklar çıkmıştır. Ancak Rıza Pehlevi'nin başa geçmesi ile birlikte, Rıza Pehlevi otorite paylaşımına son vermek amacıyla Batı'yı örnek alarak reformlar gerçekleştirmiştir. Ancak yukarıda bahsettiğimiz gibi Şii ulema bu reform hareketlerinin İmamiye Şiası'na ters olduğunu ve yönetimin meşruiyetini kaybetmesine neden olduğunu değerlendirmiştir. Bu reformlarla İslam hukukundan uzaklaşmaları Şii ulema nezdinde yönetimin meşruiyetini kaybetmesine neden olmuştur. Bundan dolayı İslam Devrimi'ni gerçekleştirmişlerdir. İran İslam Cumhuriyeti'nin Anayasa ile Velayet-i Fakih makamını tesis etmesi sonucu otoritenin yegâne temsilcisi Ayetullah Humeyni olmuştur. İran'da Velayet-i Fakih'i hâkim kıldıktan sonra Humeyni oluşturmak istediği Şii Hilali Projesi'ni bölgede uygulayarak Ortadoğu'ya hakim olmak istemiştir. Bölgesel çıkarları olan ABD ve Batılı ülkeler bu bölgede İran'ın Ortadoğu'ya hakim olmasını engellemek istemişlerdir. Tahran-Bağdat Şii eksenini oluşturduktan sonra, Hizbullah ile bağlantı noktası haline gelen Suriye'nin de bu eksene dahil olmasını engellemek amacıyla ABD, Batılı ülkeler ve İsrail Ortadoğu'daki politikalarını buna göre oluşturmuşlardır. Suriye'deki iç savaşta Batılı ülkelerin ve ABD'nin Esed'i desteklemelerindeki sebep Suriye'yi Şii Hilali ekseninden çıkararak İran'ın bölgedeki yayılmacı politikasına son vermek istemeleridir. Buna bağlı olarak Amerika ve Batılı güçler İran'ın güdümünde olmayan yeni bir devlet inşa etmek istemektedir. İran ise buna karşılık Esed'in yanında yer alarak Ortadoğu'ya hakim olmak için Şii eksenini canlı tutmak istemektedir. Ancak yukarıda bahsettiğimiz son gelişmelerle ABD İran üzerinde baskı kurmak için Nükleer Antlaşma'dan çekilirken, bir yandan Dera ve Kuneytra gibi bazı alanlara ABD ve İsrail saldırı düzenleyerek Hizbullah'ın bu bölgeden çekilmesini sağlamıştır. Bu gelişmelerin ardından Suriye'nin Dera'ya asker sevk etmesi ile İsrail-ABD-İran ve Suriye arasındaki çatışmanın Rusya arabuluculuğunda çözüme kavuşturulmasına neden olmuştur. Rusya Dera'ya yapılacak olan operasyonlara İran'ı dâhil etmemiş ve İran'ın 70-80 km geriye çekilmesini sağlayarak İran'ın bu bölgedeki etkisini azaltmaya çalışmıştır.

Dipnot

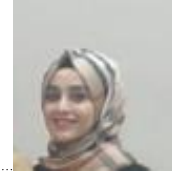
¹Gaybet-i Kübra: Onikinci İmam'ın kaybolduğu gün. Gaybet ise Onikinci İmam'ın kaybolduğu günden ortaya çıkacağı güne kadar olan süreci ifade etmektedir. Onikinci İmam kaybolduktan sonra Küçük Gaybet (Gizlilik) ve Büyük Gaybet (Gizlilik) olayı meydana gelmiştir. Küçük Gizlilik Dönemi Onikinci İmam'ın kaybolmasından sonra onun ile bağlantıda olduğunu iddia edenler aracılığıyla Kayıp İmam'dan haber alınabilmiştir. Kayıp İmam ile bağlantıda olduğunu iddia edenler Şii'lere liderlik etmiştir. Bu dönem Küçük Gizlilik olarak adlandırılmıştır. Büyük Gizlilik Dönemi ise Kayıp İmam'ın vekilliğini üstlenen Ali Sistani'nin kendisinin son temsilci olduğunu açıklamasının ardından başlamıştır.

Kaynaklar

- TRT Haber Ters Açı Programı:Insight Türkiye Editörü:(2014) www.setav.org/suriyede-muhalefetin-guc-lenmesi-misiri-da-tetikler/: 29.06.2018
- Müjde Aysun Özbay(2010),İran'ın Şii Hilali Projesi İddiası, Ankara Üniversitesi: 24.06.2018.
- Henry Kissenger (Mayıs 2016), Dünya Düzeni,Boyner Yayınları,İstanbul:23.06.2018
- Mehmet Şahin(2006),Şii Jeopolitiği: İran İçin Fırsatlar ve Engeller,Ankara, Akademik Ortadoğu,Cilt 1,Sayı 1,s.39-55: 28.06.2018
- Dr. Bayram Sinkaya,(Eylül 2011), İran ve Suriye İlişkileri ve Suriye'de Halk İsyanı, Ankara, Ortadoğu Analiz,Cilt:3-Sayı:33, s.38-48:28.06.2018
- Al Jazeera,23 Şubat 2014,Erman Yüksel,İran'ın Suriye Savaşı:29.06.2018
- ANKASAM,Mısır ve Şii Hilali(30 Aralık 2016), <https://ankasam.org/misir-ve-sii-hilali/>, Muwafaq Adil OMAR :30.06.2018
- Al Jazeera,23.01.2017,Suriye İç Savaşında İran'ın Rolü, <http://dusuncemektebi.com/d/139962/ateskes-i-cin-uclu-mekanizma/>:.27.06.2018
- (Dergi Park;2010:İran-Suriye Bölgesel İttifakı ve Arap Baharı Süreci)
- ORSAM,Halep'in "Düşüşü"ve İran(06.02.2017) ,<http://orsam.org.tr/orsam/DPAAnaliz/12699?-dil=tr>:29.06.2018
- Anadolu Ajansı,15.03.2018,Yrd.Doç.Dr. İsmail Sarı/ Rahimullah Farzam,Suriye'de İran Şii Milisleri, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/suriye-de-iran-in-sii-milisleri/1089525>:26.06.2018
- Suriye Gündemi,İsrail ve İran'ın Suriye'deki Güç Mücadelesi(25 Nisan 2018), <http://www.suriyegundemi.com/2018/04/25/israil-iranin-suriyedeki-guc-mucadelesi/>, Adem Yılmaz:26.06.2018
- SETA,İsrail-İran Gerilimi ve Rusya,(6 Haziran 2018), <https://www.setav.org/israil-iran-gerilimi-ve-rusya/>,Veysel Kurt:27.06.2018
- Anadolu Ajansı,Suriye Krizinde Yeni Dinamikler ve Riskler(11.06.2018), <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/suriye-krizinde-yeni-dinamikler-ve-riskler/1168171>, Oytun Orhan:27.06.2018
- Haber Analizi:Hürriyet,Hazreti Ali ve Mezhepler(8 Ağustos 2012), <http://www.hurriyet.com.tr/hazreti-ali-ve-mezhepler-21176481>, Taha Akyol:11.07.2018
- Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C.XII,Y.2008,Sa 1-2, Ar.Gör.Ahmet Kılınç, İran Anayasa Hukuku'nun Genel Esasları, <https://www.researchgate.net/publication/266886776>: 11.07.2018
- Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi,Ahmet Keven,Şah İsmail'in Merkezi Eğilimlerinin Anadolu ve İran Coğrafyası'na Etkileri(2015), <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/ijoses/article/view/5000121626> :11.07.2018
- Halil Işılak,Merci-i Taklid-Velayet-i Fakih Anlayışı ve Irak Siiliğinde Merc-i Taklidlerin Velayet-i Fakih Anlayışı'na Bakışı(Temmuz 2015), http://www.iscsjournal.com/Makaleler/1276984706_si3_33_304.pdf : 11.07.2018
- İmamiyye'de Ahbari-Usuli Farklılaşması Şeyh Saduk ve Şeyh Mufid Örneği,Habib Kartaloğlu(2011), <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/191866> :12.07.2018
- Dünya Bülteni,Sovyet Rusya ve ABD İran'ı İşgal Etti(26 Ağustos 2010), <https://www.dunyabulteni.net/tarihte-bugun/sovyet-rusya-ve-abd-irani-iskal-etti-h126654.html>: 12.07.2018
- Ecenaz Terzi,İran İslam Devrimi(2016), <http://minervadergi.blogspot.com/2016/02/iran-islam-devrimi.html> :13.06.2018
- Cahit Tuz,Ortadoğu ve Afrika'nın Konuştuğu Şii Hilali'ne Tepkiler(Kasım 2014), <http://cdn.haberajanda.com.tr/contents/files/dergiler/Kasim2014/files/assets/basic-html/page4.html> :13.07.2018
- NTV, Beş Soruda Kuzey Irak Referandumu(20.09.2017), <https://www.ntv.com.tr/dunya/bes-soruda-kuzey-irakta-referandum,64jt6yTSwkyIIMmKeGUWOg> :09.07.2018
- Akit, İKBY'nin Kerkük'ü İşgali ve Irak tarafından tekrar alınması: Neler Yaşandı?(16 Ekim 2017)<https://www.yeniakit.com.tr/haber/ikbynin-kerkuku-iskali-ve-irak-tarafindan-tekrar-alinmasi-neler-yasandi-385906.html> :09.07.2018
- Bekir Ünal (2015),İran Nükleer Antlaşması ve Türkiye'ye Etkileri,Bilgesam, <http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-74-20150723211232.pdf> :09.07.2018

İSRAİL: GÜNCEL DIŞ İLİŞKİLERİ VE TÜRKİYE POLİTİKASI

Merve Kaya

Harita kaynağı: Wikipedi

İsrail Demografik Yapısı

İsrail'in coğrafi konumu, Orta Doğu, Asya ve Afrika kıtalarının kesişimi olarak tabir edilen bir bölge olarak tarif edilmektedir. İsrail Asya kıtasında bir devlettir. Coğrafi olarak, Akdeniz'in doğusunda, Lübnan'ın ve Suriye'nin güneyinde yer alır. Ayrıca, Ürdün, Mısır ve Filistin devletine komşudur. İsrail parlamentosu Kudüs'ü başkent olarak kabul etmektedir. Bu durumu Birleşmiş Milletler Güvenlik konseyinin 478 sayılı kararı ile ABD ve Paraguay dışında uluslararası hiçbir toplum kabul etmemektedir ve Kudüs'ü İsrail'in başkenti olarak tanımamaktadır. İsrail'deki büyükelçilik ve konsoloslukların çoğunluğu, ülkenin finans merkezi olan Tel Aviv'dedir ve uluslararası toplum İsrail'in başkentini Tel Aviv olarak kabul etmektedir. Nüfusunun çoğunluğu Yahudi olan tek devlettir.

Ülkenin para birimi ise 'Yeni İsrail Şekli'dir. En büyük 43. Ekonomiye sahip olan devlettir. İnsani Gelişme Endeksi'nde Orta Doğu'da ilk sıralarda yer alan bir devlettir, Asya kıtasında ise 5. Sıradadır. İsrail basın özgürlüğü endeksinde 86. Sırada yer almaktadır. (wiki-zero:İsrail)

İsrail devletinin kurulmasından 5 ay sonra İsrail'in bayrağı kabul edilmiştir. Beyaz zemin üzerine iki yatay mavi şerit vardır ve aynı renkte Davut Yıldızı vardır. Bayrakta bulunan Davut Yıldızının anlamı ise, dinden kopmamak ve "Davut kalkanı bizi korusun". Bazı görüşlere göre bayrakta bulunan iki mavi çizginin Fırat ve Nil nehrini temsil ettiği düşünülüyor. İsrail bayrağındaki renklerin her biri bir anlam ifade etmektedir. Beyaz renk aydınlık, dürüstlük, masumiyet ve barışı simgelerken, mavi renk ise güveni, sadakat, bilgelik, zeka, inanç, doğruluk ve cenneti ifade eder.

1891 yılında ilk Siyonistler tarafından tasarlanan İsrail bayrağının mavi çizgileri Yahudilerin dua şalı olan Talliti'yi hatırlatmaktadır. 2007'de Masada'ya asılan 660mx100m ebatlarında ve yaklaşık olarak 5,2 ton ağırlığındaki bayrak, dünyanın en büyük bayrağı olma konusunda dünya rekoru kırmıştır (wiki-zero: İsrail Bayrağı). İsrail nüfusunun %74.8 oranlık kısmı Yahudi, %20.8 oranlık kısmı Müslüman Araplar ve %4.4 oranlık kısmı ise Dürzi, Çerkes ve diğerlerinden oluşmaktadır.

İsrail parlamenter demokrasi sistemi ile yönetilmektedir. Likud, İşçi Partisi, Yahudi Evi, Birleşik Arap Listesi, YeshAtid, Kulanu, İsrail Evimiz partileri bu sistem içerisindeki başat partiler olarak ön plana çıkmaktadır. Ayrıca İsrail, BIS, BIE, CICA, EBRD, FAO, IADB, IAEA, IBRD, ICAO, ICC, ICRM, IDA, IFAD, IFC, IFRC, ILO, IMF, IMO, IMSO, Interpol, IOC, IOM, IPU, ISO, ITSO, ITU, ITUC,

MIGA, OECD, PCA, UN, UNCTAD, UNESCO, UNHCR, WCO, WHO, WIPO, WMO, WTO gibi birçok uluslararası örgütün de üyesidir (Dışişleri Bakanlığı, İsrail Künyesi).

İsrail de İbranice ve Arapça olmak üzere iki resmi dil vardır. İbraniler sadece İbranice konuşurlar. Okullarda İngilizce eğitimi verilirken İbranice yayın yapan kanallarla birlikte İngilizce yayın yapan kanallar da vardır. Halk içerisinde birçok farklı dillerin konuşulduğu görülmektedir. Bunun önemli sebeplerinden birisi ise İsrail'in göç alan bir devlet olmasıdır. Bu durum ülke içinde farklı anadillerin olmasına sebep olmuştur. Genel olarak Yahudilerin İsrail'e göç etmeleri ülkede birden çok farklı anadilli konuşan topluluk halini oluşturmuştur.

1990-1994 yılları arasında 1,5 milyona yakın Yahudi Rusya'dan İsrail'e göç etti. Anadili Rusça olan bu insanlar İsrail'de de Rusça konuşabilmektedirler. Bu nedenle Rusça sıkça kullanılan dillerden biri olmuştur. Aynı zamanda 2004 yılına kadar Fransa'dan İsrail'e göç eden Yahudi sayısı da yaklaşık olarak 700 bine yakındır. Bu insanlar da anadillerini konuşabilmektedirler. Göçlerden dolayı ülkede en çok konuşulan diller ise Fransızca ve Rusçadır. Para birimi ise Yeni İsrail Şekelidir. Ülkenin gayri safi milli hasılası ise yaklaşık olarak 305,2 milyar ABD dolarıdır (hangisoru.com).

Birleşmiş Milletler Açısından İsrail

11 Mayıs 1949 tarihinde Birleşmiş Milletler İsrail Devletini

59.sırada kabul etmiştir. O zamandan beri, geniş bir kapsamda BM faaliyetlerine iştirak etmiş ve sağlık, çalışma hayatı, gıda ve tarım, eğitim ve bilim konularıyla ilgilenen BM kuruluşlarına tam katkılarını sağlamıştır. İsrail, havacılıktan göçmenliğe, iletişimden meteorolojiye, ticaretten kadınların durumuna kadar değişik konularda çalışan hükümet dışı kuruluşların BM çatısı altındaki faaliyetlerinde aktif bir şekilde rol oynamaktadır (Türkmən, 2003).

Türkiye - İsrail İlişkileri

28 Mart 1949 tarihinde Türkiye'nin İsrail'in bağımsızlığını tanımasıyla beraber Türkiye-İsrail ilişkisi başladı. Bu durumdan itibaren iki ülke arasındaki ilişkiler süregelen inişli-çıkışlı bir seyir izlemektedir. İsrail için Türkiye'nin önemi İsrail'i tanıyan ilk Müslüman devlet olmasıdır ve bunun yanı sıra önemli olan diğer bir neden ise Türkiye'nin jeostratejik olarak önemli bir konumda yer alıyor olmasıdır. İki ülke arasındaki ilk gerginlik Bağdat Paktı'nda olmuştur. 1990'lı yıllarda ise Türkiye-İsrail ilişkiler diğer dönemlere göre farklılık göstermektedir. İkili ilişkiler askeri, siyasi ve ekonomik olarak büyük bir ivme kazanmıştır. Türkiye-İsrail Savunma Sanayi İşbirliği Anlaşması çerçevesinde F-4 ve F-16 uçaklarının modernizasyonu projesi uygulamasını başlatmıştır. 1998'de Türkiye-ABD-İsrail gemilerinin katıldığı Güvenilir Denizkızı (Reliant Mermaid) adını taşıyan arama-kurtarma tatbikatı icra edilmiştir. İkili ilişkilerin güven ve memnuniyet derecesinde olması 2000'li yıllardan itibaren düşmeye başlamıştır.

İsrail'de Ariel Şaron lehinde hükümet değişikliğinin gerçekleşmesi, Filistin üzerinde İsrail baskısının artmasına neden olmuştur. Bu baskı çerçevesinde meydana gelen şiddet olayları nedeniyle Türkiye İsrail devle-

tini soykırım uyguladığı iddiasını ortaya koymuştur. Siyasi çerçevede ilişkilerin gerilmesine rağmen Türkiye-İsrail ilişkileri askeri ve ekonomik anlamda üst seviye konumunu korumuştur (Tuiç Akademi Dergisi, 2012).

İsrail'in Güncel Dış Politikası

Bir Ortadoğu ülkesi olan İsrail son zamanlarda çok farklı politikalarla öne çıkmaktadır. ABD ve İran'ın yakınlaşması bölgedeki politikaları bir nevi belirliyor. Çünkü İsrail hükümeti her zaman ABD-İran anlaşmasına karşı olduğunu her defasında belirtmiştir. Fakat ABD için bölgedeki çıkarları her şeyden önce gelmektedir ve her şeyden önemlidir. Durum böyleyken İsrail, İran'a barış mesajı göndermiştir. İsrail'in Cumhurbaşkanı Şimon Peres, mevkidaşı Hasan Ruhani'ye gönderdiği mesajda: "İran halkının savaş ve çatışmayı değil barış ve dostluğu arzulayan duyarlı bir halk olduğunu ve İran ile görüşmeye hazır olduğunu söylemiştir." Görünen o ki İsrail her türlü diplomatik kanalları açık tutmaktadır. Kendi çıkarları söz konusu olunca herkes gerekeni yapıyor. Zaten büyük devlet olmanın da gereği budur. Yani büyük devletler her zaman kendi çıkarlarını kollarlar.

Vaziyet böyleyken, İsrail'in bölgede ki ABD-İran yakınlaşmasına karşıt hamle olarak Hristiyan dünyasının ve özellikle Avrupa'nın desteğini almak için türlü adımlara başvurduğu da bilinmektedir. İsrail Başbakanı Netanyahu'nun da geçtiğimiz günlerde ki İtalya ziyaretinde özellikle Papa'yı ziyaret etmesi ve görüşmesi de bu bağlamda ele alınabilir. Netanyahu'nun 20 yıl sonra Papa'yı ziyaret eden ilk İsrail Başbakanı olması da tam da bu zamanda tesadüf olmasa gerek. Yapılan görüşmelerde İran'ın nükleer çalışmalarının ele alındığı söylenmiştir.

Günümüzde açıkça görülmektedir ki bir zamanlar birbirini kıran Hristiyan-Yahudi ikilisi, Kitab-ı Mukaddes adı altında ittifaka giriyor. Roma artık İsrail için tehdit olmaktan çıkmıştır. Vaziyet böyleyken, Müslüman coğrafyada git gide artan bir İsrail tehdidi vardır. 1948 yılında kurulmuş olmasına rağmen ve o günden itibaren günümüze kadar çevre ülkeleriyle savaş halinde bir devlet. 1948, 1967 ve 1973 yıllarında çıkan savaşları bir hatırlayalım; İsrail başta Mısır, Ürdün, Suriye, Lübnan ve Irak'la hep savaştı. İsrail haritasına bakılacak olursa, çevresinde savaşmadığı ülke kalmadı neredeyse. Bu savaşlar yeni toprak işgalleri için bir zemin hazırlamış olsa bile, İsrail bu savaşları daha ne kadar sürdürebilir? Bugüne kadar yapıldığı gibi, İsrail'in bu savaşları sürdürebilmesi mümkün görülmemektedir. Çünkü doğrudan savaş, gün gelir İsrail'i bölgede hedef haline getirebilir. Selahaddin Eyyubi'nin 1187'deki Hıttın savaşı gibi bir savaş çıkabilir, cihad olgusu güç kazanıp, bırakın işgal edip genişlemeyi, İsrail'i kendi topraklarını koruyamaz hale gelebilir. Bu noktada, bölgedeki Müslüman ülkelerin topyekûn bir savaşa girerek İsrail'i yok etmeye çalışması, en büyük endişe olarak ortaya çıkıyor. Bu nedenle İsrail doğrudan açıkça bir cepheye girmiyor, Müslüman-Yahudi savaşına yol açmak istemiyor. Bu nedenle İsrail yeni stratejiler aramaktadır.

Netice itibari ile Ortadoğu'da, İran-İsrail eksenli derin bir hesap var. ABD, İran ve İsrail; hala Ortadoğu siyasetinin üç büyük ve derin oyuncularıdır. Türkiye'nin ise oyuncu olmasına izin verilmiyor. Aslında İsrail ve İran uzun yıllar birbirlerine karşı sözde düşman tavrı ile yaklaşarak kendi halklarını dış düşman metaforu üzerinden diri tutmuştu. Ancak son zamanlarda bu etki kırılmaya ve deşifre olmaya başlamıştır. İki ülkede bu strateji

sayesinde bölge ülkeleri üzerinde danışıklı dövüşlerine devam etmiştir. Bu danışıklı dövüş özellikle Türkiye'ye karşı büyük bir Operasyonun da temelini oluşturmuştur.

Günümüzde bariz bir şekilde İrancı ve Anti-İrancı grubun kavgaları ülkeyi bir hayli yıpratmaktadır. Bu sayede İsrail ve İran'ın bölge yayılmacılığı artmış ve Türkiye büyük bir kan kaybetmiştir. Suriye konusunda da İsrail'in yaptığı son açıklama niyetleri belli etmişti aslında. İsrail bölgede El-Kaide gibi radikal İslamcı örgütler yerine, Beşşar Esad'ı tercih edeceğini söylemiştir. Türkiye'de ise dış politika zaafı devam ettikçe iki ülkede Türkiye üzerindeki en önemli kartı yani Terör kartını açıktan oynamaya başlayacaktır. PKK'nın son dönemde hem İran'dan hem de İsrail'den yoğun bir destek aldığı bilinmektedir. PKK'nın üst düzey yöneticileri son dönemde İsrail ve İranlı yetkililerle önemli görüşmeler için diler. Türkiye PKK terör örgütünün elebaşı Abdullah Öcalan gibi son kullanma tarihi geçmiş kişilerin sözünden hayallere kapılıp gitmektedir. Terör olayları aldığımız bilgiler çerçevesinde önümüzdeki dönemde bir hayli artacağı benziyor. Türkiye acilen önlem almalı ve ülkede ki İsrail-İran yayılmacılığına son vermelidir.

Dış Politikada Türkiye, İsrail-İran yayılmacılığına acilen karşıt bir strateji üretmelidir, yoksa Ortadoğu'da bırakın Türkiye'nin gücünü, sözü bile olamaz. Dış Politikadaki çatlamlar için artık önlem alınmalıdır (Akademik Perspektif, Kamacı, 2013).

Dış Politika Hedefleri

İsrail'in ulusal bilincinde, şu kavramlar yer almaktadır: Savaşlar, sayısız çatışmalar, terörist eylemler, nefret yüklü söylemler, soykırım ve Arap devletlerinin

düşmanlığı. İsraili yetkililer, kendi ülkeleri ve Ortadoğu bölgesi hakkında da şöyle düşünmektedir: İsrail, coğrafi olarak yalnızlaştırılmıştır. Müttefiklerden yoksun haldedir. Coğrafi konum açısından dış tehditlere karşı açık vaziyettedir. Bu durumdan dolayı daha fazla askeri güce ihtiyaç duymaktadır.

Dış politikası ağırlıklı olarak güvenlik endişeleri çerçevesinde şekil almaktadır. İsraili münever kişiler için, İsrail, saldırgan Arap dünyasında tek başına yaşamak zorundadır. Bu nedenle İsrail'in dış ve güvenlik politikalarının temel hedefleri, müzakereler yoluyla soruna barışçıl çözüm bulmak ve etkili savunma kapasitesini geliştirerek saldırgan emellerin hâkim olduğu bir bölgede güvenliğini güvence altına almaktır. Netice ile itibari, İsrail'in Arap ülkeleriyle yaşadığı sürtüşmeler ve Filistinliler ile yaşadığı krizler dış ve güvenlik politikalarını ağırlıklı olarak belirlemektedir. İsrail yönetimi, Filistinliler ile komşu Arap ülkeleriyle işbirliği ve barışçıl ilişkiler içerisinde olmayı, İsrail'in uzun vadeli varlığını sürdürmesi ve kalkınması için hayati önemde görmektedir. Fakat güvenlik ve tehdit-temelli dünya görüşünden ziyade İsrail hükümeti, bütçesinin önemli bir kısmını güvenlik kalemleri için harcamaktadır. ABD'nin de desteğiyle, İsrail'in askeri gücü, diğer bölge ülkelerine göre, daha modernize durumdadır. Ancak ülkenin yetersiz nüfusu, ekonomik zayıflığı ve uluslararası faktörler gibi belirleyiciler tarafından askeri yapı çeşitli kısıtlamalara maruz kalmaktadır (Orsam, Efeğil, 2013).

Sonuç

Kanadıkça yer, bir türlü kendi kanına doyamaz Ortadoğu'nun adeti budur, tarih boyunca birbirini öldürür ama aslında kendini öldürdüğünü anlamaz. Kendi

kanının tadından sarhoş olur (Livaneli, 2017). Bulduğumuz bölge adeta bir kaynayan kazan gibi her gün her dakika farklı politikalarla, farklı stratejik kararlarla her ülkenin kendi çıkarlarını kolladığı ve kendi çıkarları için bütün tabuların yıkılabildiği bir coğrafyadır Ortadoğu. İsrail de bu kaynar kazanın ateşini her daim fitilleyen en güçlü etkenlerdendir. İsrail Ortadoğu'nun en etkin ve derin oyuncularından biridir. Uzun yıllardan bu güne kadar Ortadoğu sorunları hep süregelmiştir. Görünen o ki bundan böyle hep süre gidecek. 1949'dan bu yana Birleşmiş Milletler üyesi olan İsrail, Uluslararası Hukuku hiçe sayarak Filistin sorununu yirminci asrın kanayan bir yarası haline getirmiştir ve kabuk tutmasına izin vermemiştir. Kuşkusuz en önemli sebeplerinden biri bütün dinler nazarında mukaddes sayılan Kudüs ve Mescid-i Aksa'nın bu topraklar üzerinde bulunmasıdır. İsrail'in temel prensibi güvenlik endişeleri çerçevesinde şekil alan durumlardır. Kendi çıkarları uğruna bütün tabuları yıkan, önemli temel taşlarını göz ardı eden bir devlettir. İsrail'in dış politika hedefleri ülkenin coğrafi konumu açısından çok önemlidir. Dış tehditlere karşı askeri gücüne daha fazla önem vermektedir ve bütçenin çoğunluğunu askeri alanda kullanmaktadır. İsrail'in Türkiye ile ilişkisi bağımsızlığını kabul etmesinin ardından, İsrail devletini tanıyan ilk Müslüman devlet olması ilişkilerin rayında olduğunu gösteriyor ama işin aslı sonrasında oluşan inişli çıkışlı dönemlerdir. İsrail- Filistin meselesi ise hiçbir zaman çözümlenemeyecek bir durumdur örneğin İsrail Kudüs'ü başkent olarak kabul etmeye ve ettirmeye çalıştığı müddetçe, hava ve kara saldırılarına maruz kalan Gazze de bitmek bilmeyen zulüm devam ettiği sürece bu kazan daha çok kaynamaya devam eder.

Kaynaklar

Kamacı, K.(2013). Ortadoğu’da Değişen İsrail Politikası, Trakya Üniversitesi, Tarih, e.t 26.06.2018
İsrail Dış Politikası, <http://www.tuicakademi.org/israil-dis-politikasi/> (2012,e.t 27.06.2018, Volkan Türkmen, Trakya Üniversitesi, Uluslararası ilişkiler
Dış Politika Hedefleri, <http://www.orsam.org.tr/files/OA/49/6ertanefegil.pdf> (2013,e.t. 28.06.2018,Ertan Efeğil,cilt:5 sayı: 49 sayfa: 55)
Livaneli, Z. (2017). Huzursuzluk. Doğan Kitap
http://mfa.gov.il/MFA_Graphics/MFA%20Gallery/Documents%20languages/Turkish/ISRAIL%20HAK-KINDA%20GERCEKLER.pdf , İsrail Enformasyon Merkezi, 2003)
<http://www.wiki-zero.org/index.php?q=aHR0cHM6Ly90ci53aWtpcGVkaWEub3JnL3dpa2kvxLBzcmFpb-F9iYXlyYcSfxLE>
<http://www.hangisoru.com/israilde-hangi-dil-konusuluyor-24444.html>

LÜBNAN

Ali Barçın
Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü
IV. Sınıf Öğrencisi

Giriş

Lübnan, 1943 yılında bağımsızlığı ilan etmiş, 1932’de yapılan sayıma göre nüfusu 4.017.095 olan Ortadoğu’nun önemli ülkelerinden biridir. Başkenti bir zamanların önemli eğlence merkezi olan Beyrut’tur. Resmi dili Arapça olmasına karşın İngilizce ve Fransızca da önemli ölçüde konuşulan diller arasındadır. Dini açıdan büyük farklılıkları uzun yıllar bir arada barındırmayı başarmıştır; İslam, Hristiyanlık ve Dürzilik gibi. Para birimi ise Lübnan Lirası’dır.

Lübnan’da çok sayıda dini grup bir arada yaşadığından dolayı ülkenin kurucu belgesi sayılan Ulusal Pakt kapsamında siyasi makamlar mezhepler arasında orantılı olarak paylaştırılmıştır. Buna göre Cumhurbaşkanı Maruni, Meclis başkanı Şii, Başbakan Sünni olacak ve Parlamento üyeleri ise Hristiyanlar ile Müslümanlar arasında yarı yarıya paylaştırılmıştır.

Suriye İç Savaşının Lübnan Üzerindeki Etkileri

Suriye’deki bu kan gölüne dönen savaş ikinci dünya savaşından bu yana en çok mülteci göçüne sebep olması nedeniyle büyük öneme sahiptir. Bölgedeki ülkelerin hepsini ve uluslararası bağlamda diğer ülkeleri etkilediği gibi Lübnan’ı da derinden etkilemiştir.

Suriye’de ki savaşa aktif bir şekilde katılan devlet dışı aktörlerin faaliyetlerini Lübnan içine taşıma riskini artırmış, bu durum Şii-Sünni gerginliğini tırmandırmaya ve ülkedeki tehdit algısını büyütme başlamıştır. Hizbullah Suriye iç savaşına rejim saflarında katılarak 2006 yılında kazandığı ‘Arap olanı koruyan/Araplara hamilik eden unsur’ sıfatını kaybetmekle kalmamış, bu sıfatın ‘Arap olanı öldüren unsur’a çevrilmesi sebebiyle Lübnan içindeki meşruyetinin sorgulanmasına da yol açmıştır (Özdemirci, 2016).

Sonuç

Yaşananlarla tecrübe ediyoruz ki, Lübnan; coğrafyası, sosyal yapısı, kültürü ve stratejik konumu dolayısı ile pek çok müdahaleye

maruz kalmıştır. İç savaşa sürüklenmiş ve bunun sonucunda bir daha eski ihtişamlı haline dönmemiştir. Komşu ülkelerinin ve dahası emperyalist güçlerin hezimetine uğramıştır. İnanıyorum ki yaşanan trajediler sanatsal anlamda bir şeyler oluşmasını tetikledi. Burada yaptığım araştırmada da Lübnan’daki sanatın dünya çapında ne denli önemli olduğunu gördüm. Fairouz, Shakira, HaifaWehbe gibi önemli ses sanatçıları ve sinema dünyasında da Salma Hayek ve daha sayamayacağım birçok sanatkar bunun en büyük göstergeleridir. Okuduğum makaleler ve haber kaynakları bana siyasetin ne kadar karmaşık olduğunu gösterdi. Ortadoğu’nun küçük ama bir o kadar da gözde ülkelerinden biri olan Lübnan, büyük badireler atlatmış ve emperyalist devletlerin oyunlarına kurban gitmiştir. Hazırladığım bu yazıda üzülerek kafamda dönen, sevdiğim bir düşünür İbn Haldun’un sözü vardı: “Coğrafya kaderdir.”

Kaynaklar

Özdemirci, Ayşe Selcan (2011-2016). “Suriye İç Savaşının Lübnan’a Etkileri”.

TÜRKİYE VE İRAN İLE İLİŞKİLERİNDE İRAK CUMHURİYETİ

Merve Kader Çelik
Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü
III. Sınıf Öğrencisi

Irak, resmi adıyla Irak Cumhuriyeti, kuzeyde Türkiye, doğuda İran, güneyde Suudi Arabistan ve batıda Ürdün ile Suriye arasında konumlanan bir ülkedir. (Coğrafya Dünyası). Başkenti Bağdat olan bu ülkenin para birimi ise Irak Dinarıdır. Resmi dili Arapçadır. Mevcut Devlet Başkanı Fuad Masum, Başbakanı Haydar El Ebadî'dir. (Dışişleri Bakanlığı)

Irak'ın Demografik Yapısı

Irak'ta yaklaşık 39 milyonluk bir nüfus vardır.

Resim - 1: <https://www.manaz.net/pdf-maps/stratejik-haritalar/irak-etnik-haritasi/>

Irak nüfusunun büyük çoğunluğu Araplardan oluşmaktadır ve bu Araplar Sünni ve Şii olarak mezheplere ayrılmıştır. Kürtler ise ikinci büyük nüfusla Sünni mezhebine aittir (Hürriyet, 2005). Kürtler kendi içinde Kürdistan Demokratik Partisi (KDP) ve Kürdistan Yurtseverler Birliği (KYB) olarak ayrılmaktadır (Stratejik Ortak, 2016). Üçüncü etnik

köken ise genelde Irak kuzeyinde yaşamakta olan Türkmenler tarafından oluşturulmaktadır. Asuriler ise Keldani-Asuri kilisesine bağlı azınlık Hristiyanlardan oluşmaktadır (Hürriyet, 2005).

Irak'taki farklı etnik ve dini kesimler, çatışmalara ve ayrışmalara sebep olmaktadır. Özellikle Sünniler ve Şiiler arasındaki mezhepsel ayrılıkların sebep olduğu çatışmalar Irak'ta önemli rol oynamaktadır (Abbas, 2017, 80) Öte yandan Kürt meselesi Irak için her zaman önemli bir konuma sahiptir. Kürtler tarih boyunca Irak'ta ayrı bir güç olmak için çaba sarf etti ve bugün hala etmektedirler. Bu mücadeleyi daha etkin kılmak için bazı örgütler kurulmuştur ve bu örgütlerin belli başlısını yukarıda da bahsedildiği gibi Kürdistan Demokratik Partisi (KDP) ve Kürdistan Yurtseverler Birliği (KYB) oluşturmaktadır. Türkmenler ise Kerkük'te beraber yaşadığı Kürtler tarafından bölgedeki demografik yapının değiştirilmek istendiğini düşünmektedir (Yeni Şafak, 2017).

Irak Ekonomisi

Irak, başta petrol ve doğalgaz olmak üzere zengin yeraltı kaynaklarına sahiptir. Fakat karşı karşıya kaldığı uluslararası ambargo ve savaşlar nedeni ekonomik açıdan olumsuz bir görünüm sergilemektedir. 1990'da Irak'ın Kuveyt'i işgali sonrasında Birleşmiş Milletler tarafından uygulanan ekonomik ambargo ülkenin ticari ilişkilerini

engellemiştir. Amerika Birleşik Devleti'nin 2003 yılındaki müdahalesi ise ülkenin ulaşım altyapısına ve sanayi sektörüne zarar vermiştir. Irak ekonomisi bu müdahalenin üzerinden yıllar geçmesine rağmen henüz toparlanmamıştır. Sektörel açıdan bakıldığında ise kamu sektörü ağırlıktadır; ancak son zamanlarda özel sektörün de geliştirilmesi açısından çaba harcanmaktadır. Ülkede çalışan nüfusun yarıya yakını kamu kesiminde istihdam edilmektedir. Nitekim petrol ve doğal gaz ihracatı, ülkenin tüm ihracatının %98'ini oluştururken bu oran Irak'ın GSYH'sinin yaklaşık %55'i karşılamaaktadır (İş Bankası, 2015).

Irak'ın İki Sınır Komşusuyla İlişkisi: Türkiye ve İran

Irak - Türkiye

Türkiye ile sınır komşusu olan Irak'ta kalıcı istikrar ve güvenliğin sağlanması, Irak ve Türkiye arasındaki siyasi, ekonomik ve ticari ilişkilerden dolayı kritik bir önem taşımaktadır. Ayrıca Türkiye için bölgede yaşayan Türkmenlerin durumu büyük bir önem arz etmektedir. Türkiye'nin Kuzey Irak ile ilişkilerinde daha tedbirli olmasında rol oynayan PKK sorunu ve Kerkük Statüsü, günümüzde de etkisini göstermektedir (Semin, 2011, 179). İlk olarak PKK terör örgütü sorununa değinilecek olursa; PKK'nın Kuzey Irak'taki mevcudiyeti, Türkiye-Irak ilişkilerinde gerilime sebep olmuştur. ABD ve Kürtler, PKK terör örgütüne destek vererek, Türkiye'nin bu ko-

nyula ilgilenmesine sebep olup, Irak üzerindeki etkisini azaltmaya çalışmaktadırlar. Türkmen politikasına gelindiğinde; Türkmen parti ve kuruluşlarına Kürdistan Demokratik Parti (KDP) güçleri tarafından düzenlenen saldırılar sonucu, Türkiye bu saldırıları önlemek adına Barzani ve Talabani'yi Ankara'ya çağır-mış, ilişkileri iyileştirmeye çalış-mıştır (Semin, 2011, 183-185). Kerkük statüsüne gelindiğinde; Kerkük Türkmen ağırlıklı nüfusu ve zengin bir petrol şehri olmasıyla Türkiye için ayrıcalıklıdır. Kerkük'te yaşayan Türkmenle-rin güven ve huzuru Türkiye için büyük bir önem arz etmektedir. Öte yandan, Türkiye için diğer önemli husus, Kerkük - Ceyhan petrol boru hattıdır. Bu hat aracılığıyla Türkiye Irak petrolün-den faydalanmaktadır (Karabat, 2017).

Irak topraklarının bir kısmı 2014 yılında DEAŞ terör örgütü tarafından işgal altına alınmıştır. Uluslararası Koalisyonun bir üyesi olan Türkiye, DEAŞ terör örgütüyle mücadele ön sırada yer almıştır. Zira hiçbir ülke kendi ülke sınırında amaçları ne olursa olsun bir terör örgütü kurulmasına müsaade etmemektedir. Irak Başbakanı Ebadi, 9 Aralık 2017 tarihinde DEAŞ'a karşı askerî zaferin kazanıldığını ilan etmiştir. Bu ilanın ardından Türkiye DEAŞ terör örgütünden temizlenen bölgede gerekli düzenlemeyi, güveni ve istikrarı inşa etmeyi amaçlamıştır (Dışiş-leri Bakanlığı).

Son döneme değinildiğinde; Türk Silahlı Kuvvetleri Hakurk-Kandil'de bulunan PKK terör örgütü varlığına yönelik olarak 10 Mart 2018'de operasyon başlatmıştır ve operasyon halen devam etmektedir, (Hürriyet, 2018).

İki ülke arasındaki ticarete gelindiğinde, Gaziantep, İstanbul, Şırnak ve Mardin illeri Irak'la ihracatta ön planda yer almak-

tadır. Bu dört il, Irak'a yapılan ihracatın %64'ünü oluşturmaktadır. Bu şehirlerin coğrafi konumu göz önünde bulundurulduğunda, Irak'ın bölge illeri açısından önemini ortaya koymaktadır (İş Bankası, 2015). Fakat iki ülke arasında önümüzdeki dönemlerde çözülmesi beklenen sınır kapılarının yetersizliği ve gümrük vergisi konusunda karşılaşılan problemler de göz önünde bulundurulmalıdır. Ayrıca yine bu ticari ilişkinin geliştirilmesi ve sürekli hale getirilmesi adına ortak yatırım bölgeleri ve serbest ticaret bölgelerinin oluşturulması büyük bir önem arz etmektedir (Öztürkler, 2017, 69). http://www.tim.org.tr/files/downloads/ihracat/Ulke_Masaları/ulke_bilgi_notu/Irak%20%C3%9C%20Bilgi%20Notu.pdf

Irak - İran

İran- Irak ilişkisinde en büyük geriliminin İran-İrak Savaşı olduğu bilinmektedir. 1980'li yıllarda Irak lideri Saddam Hüseyin'in petrol ticareti açısından önemli bir konuma sahip olan Şatt'ül - Arap su yolunu kontrol almak istemesiyle attığı adım savaşı başlatmaya sebep olmuştur. Savaş sonunda her iki ülkede birbiri üzerinde üstünlük elde edemediği gibi, can kaybı ve ekonomik çöküntüler meydana gelmiştir (Akgün, Semiz, 165-166). Özellikle savaş sonrası büyük bir dış borcun içine giren Irak, Kuveyt'teki petrol rezervinden kendine pay çıkarmak istemiş, Kuveyt'in savaş sırasında kendisine verdiği borcu silmesi için ayaklanmış ve Körfez Krizi'ni başlatmıştır (Duman, 2017).

İran, Irak'a müdahale etmekte ve bu müdahalede bir rahatsızlık hissetmemektedir. Hatta bunu gerek sınır komşuluğu gerekse iç içe geçmişlikle açıklamaya çalışmaktadır. 2011 sonrası Irak'tan ayrılan Amerikan askerleri, İran'a Irak'taki gücünü arttırmak, boşluğu doldurmak ve oradaki etkinliklerini arttırmak adına fırsat vermiştir (Abbas, 2017, 186). İran ile Irak ikilisinin ilişkilerinin artmasının üç ana nedeni vardır. Bunlardan birisi, Irak iç işlerinde önemli rol oynayan Şii ve Kürt partilerinin Irak tarafından desteklenmesidir. İkinci nedeni Irak'ta yönetimin yenilenmesi sürecinde Şii ve Kürt partilerinin kendilerine destek arayışlarıdır. Bu arayışın sebebi ise Şii ve Kürt partilerinin siyasi konum açısından güçlenmesi ve elde ettikleri şeyleri korumaya almak istemesidir. Son olarak, İran, Maliki hükümetinin karşılaştığı sorunlarda Irak'a büyük destek vermiştir (Sinkaya, 2013).

İran-İrak ikili ilişkisini güçlendiren diğer bir etken ise DEAŞ ile mücadeledir. İran'ın DEAŞ ile mücadelesi Irak'ın toprak bütünlüğüne destek olurken aynı zamanda her iki ülkenin güvenliğini sağlamaktadır. Bu da İran'ın Irak üzerindeki etkisini artırmaktadır. Bu ilişkiler göz önünde bulundurulduğunda, iki ülke geçmişte yaşanan anlaşmazlıkları ve İran-İrak savaşının miras sorunlarını gün geçtikçe çözülmeye başladığı görülmektedir. (Abbas, 2017, 192).

Irak- İran ticari ilişkilerinin gün geçtikçe geliştiği görülmektedir. Ticaret, 1980-1988 yılları arasında savaştan önce iki ülke arasındaki ilişkilerin iyileştirilmesi açısından bir köprü görevi görmektedir. Geçmişte yaşadığı üç savaş ve Birleşmiş Milletler tarafından uygulanan uzun süreli ambargo nedeniyle ekonomisi zayıflayan Irak için sınır komşusu İran büyük bir önem arz etmektedir (Kulaksızoğlu, 2005). Irak, İran'ın

ihtiyaç duyduğu ürün ve malları karşılama üçüncü sırada yer alan bir ülke olmakla beraber, bu ilişkilerin daha geliştirilmesi için ülkelerin birbirleri sınırları içerisinde açtığı banka şubeleri ve temsilcilikleri bu iki ülkenin ticari ilişkinin gün geçtikçe geliştiğini göstermektedir (Pars Today, 2017)

Sonuç

Irak, içinde barındırdığı etnik çeşitlilikle tarih boyunca birçok çatışma ve ayrışmalara sahne olmuş ve olmaya devam etmektedir. Gerek Sünni ve Şii ayrışmaları, gerekse günümüzdeki Kürt meselesi Irak için büyük bir sorun oluşturmaktadır. Kürtlerin kurduğu Kürdistan Demokratik Partisi (KDP) ve Kürdistan Yurtseverler Birliği (KYB) gibi örgütler, geçmişte ve bugünde ilişkilerde önemli rol oynamaktadır.

Petrol ve doğal gaz açısından büyük bir zenginliğe sahip olan Irak her zaman dış ülkeler tarafından ilgi odağı olmaktadır. Kuveyt işgali sonunda Birleşmiş Milletler tarafından maruz kaldığı ekonomik ambargolar ve Amerika Birleşik Devletleri'nin 2003 müdahalesi, Irak'ın ekonomik ve ticari açıdan zor dönemler geçirmesine sebep olmuştur.

Irak ve Türkiye ikili ilişkisine gelindiğinde her ülke gibi Türkiye için de sınırındaki güven ve istikrarı sağlamak her zaman birinci planda tutulmuştur. Özellikle Irak'ta yaşayan Türkmenler, Türkiye'nin odak noktası olmuştur. Türkmenlerin Kerkük gibi petrol rezervi yüksek olan bir bölgede yoğunlaşması iki ülkenin sürekli diplomatik ilişkiler içerisinde olmasına sebep olmaktadır. Diğer yandan Kuzey Irak'ta bir PKK terör örgütü kurulmasının istenmesi, Türkiye sınırının tehdit altına alınması, iki ülke arasında gerilim artışına sebep olmaktadır. Özellikle Amerika bu terör örgütüne desteği-

le, Türkiye'nin Irak üzerindeki etkisini azaltmayı amaçlamaktadır. Bugün Kandil'e yönelik, daha önce DEAŞ terör örgütüne yönelik, Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından başlatılan operasyon yine Türkiye'nin sınırında güven ve istikrara verdiği özeni göstermektedir. Her iki ülkenin coğrafi konumu göz önünde bulundurulduğunda gelişmekte olan bir ticari ilişki görülmektedir. Sınır kapılarının yetersizliği ve gümrüklerde karşılaşılan problemler bu iki ülkenin ticaret akışını durdurmamaktadır. Her iki ülkede ortak yatırım bölgeleri ve serbest ticaret bölgeleri oluşturulması desteklemektedir.

Irak - İran iki ilişkisinde ise İran- Irak Savaşı'nın ilişkilerin gelişmesinde en büyük problem olduğu bilinmektedir. Savaş sonunda sınırlarda değişiklik veya herhangi bir üstünlük elde edilemediği gibi, ekonomik çöküntü meydana gelmiştir. Irak'ın savaş sırasında dış ülkelere borç alması, ülkeyi zor duruma itmiş, çıkmaza giren Irak gözlerini Kuveyt'teki petrole çevirmiş, kendine pay çıkarmak istemiş ve Körfez krizini başlatmıştır. İran- Irak ilişkisinin gelişmesinde birçok faktör rol oynamaktadır. Irak'taki Şii ve Kürt partilerinin destek arayışı ve kendilerini korumasında İran önemli bir rol oynamaktadır. Bir diğer faktör ise DEAŞ'le mücadeledir. DEAŞ'le mücadele her iki ülkenin toprak bütünlüğünün korunmasında önemli bir etkenken, aynı zamanda İran'ın Irak üzerindeki etkisini artırmaktadır. Ekonomik bağlamda her iki ülkenin birbirlerinin sınırları içerisinde açtığı bankalar, temin edilen mallar göz önünde bulundurulduğunda gün geçtikçe ilerledikleri görülmektedir. Bu sayede ise savaşın günümüze kadar gelen sorunları çözümlenmeye başlanmıştır.

İncelenen bu ilişkiler göz önüne alındığında, Türkiye'nin ileriki dönemlerde de sınırında ku-

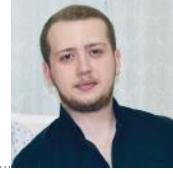
rulmak istenen terör örgütü ve Irak'ta yaşayan Türkmen faktörlerinden dolayı Irakla kurulmuş olan diplomasi trafiğinde artış görüleceği tahmin edilmektedir. Özellikle Türkiye'nin bu iki ana faktöre verdiği önem iki ülke arasındaki ilişkilerin gün geçtikçe farklı boyutlara ulaşacağını göstermektedir. Irak'ın uyguladığı Türkmen politikasının herhangi bir değişime uğrayıp uğramayacağını zaman gösterecektir. Diğer yandan Irak'taki Kürt meselesinin çıkılmaz bir boyuta gireceğini ve gerek Irak yönetimi için gerekse Türkiye ile sıkı tutulmaya çalışılan ilişkilerde olumsuz yönde sonuçlar doğuracağı beklenmektedir. Savaşın bugüne kadar etkisini gösterdiği İran ve Irak ise ilişkilerini daha sıcak tutacaklardır. İki ülke arasında kurulan ticaret bağı ve DEAŞ'le mücadele bu ikili ilişkinin iyi önde gelişeceğini belirtmektedir.

Kaynaklar

- Stratejik Ortak Dergisi (2016). Irak Etnik Haritası. <https://www.stratejikortak.com/2016/08/irak-etnik-haritasi.html>. e.t. :23.06.2018
- Hürriyet, (2005). Irak'ın Etnik ve Dini Yapısı. <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/irak-in-etnik-ve-dini-yapisi-292696> e.t.: 23.06.2018
- Abbas, Z.(2017). Irak'ta Mezhepsel Çekişmelerin Boyutları ve Sonuçları, Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, ss:79-86. e.t: 23.06.2018
- Yeni Şafak, (2017). Irak'ta Kim Kimdir? , <https://www.yenisafak.com/dunya/irakta-kim-kimdir-2802834> e.t.: 05.07.2018
- İş Bankası İktisadi Araştırma Bölümü (2015). Irak'ın Ekonomik Potansiyeline İlişkin Değerlendirme, https://ekonomi.isbank.com.tr/UserFiles/pdf/ar_03_2015.pdf e.t. : 24.06.2018
- Semin, A. (2011). Türkiye'nin Irak Politikası Işığında Kuzey Irak Açılımı. Bilge Strateji, 3(5), ss: 179-201 e.t. : 25.06.2018
- Karabat, A.(2017). 10 Soruda Kerkük Krizi. <http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/10-soruda-kerkuk-krizi> e.t. : 25.06.2018
- Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. Türkiye Irak Siyasi İlişkileri. <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-irak-siyasi-iliskileri.tr.mfa> e.t.: 26.06.2018
- Hürriyet (2018). TSK'dan Gece Yarısı Kandil Operasyonu <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/tsk-dan-gece-yarisi-kandil-operasyonu-40865119> e.t.: 27.06.2018
- Sinkaya, B. (2013). Amerikan Askerlerinin Çekilmesinden Sonra Irak-İran İlişkileri. <https://www.setav.org/amerikan-askerlerinin-cekilmesinden-sonra-irak-iran-iliskileri/> e.t: 27.06.2018
- Kulaksızoğlu, B.(2005). İran-İrak Arasındaki Ticaret Büyüyor. <https://www.dw.com/tr/iran-irak-aras%C4%B1nda-ticaret-b%C3%BCy%C3%BCyor/a-2527800> e.t: 06.07.2017
- ParsToday (2017). İran, Irak'ın İhtiyaçlarının Temin Ettiği Ülkeler Arasında 3. Sırada. http://parstoday.com.tr/news/iran-i69048-%C4%B0ran_irak'%C4%B1n_ihtiya%C3%A7lar%C4%B1n%C4%B1n_temin_eti%C4%9Fi_%C3%BClkeler_aras%C4%B1nda_3_s%C4%B1rada e.t.: 06.07.2018
- Öztürkler, H,(2017). Türkiye Irak Ekonomik İlişkileri. http://orsam.org.tr/files/OA/83/20_harunozturkler.pdf, Kasım-Aralık 2017, 9 (8), e.t.: 06.07.2017
- Semiz,Y. ve Akgün, B. Büyük Orta Doğu Jeopolitiğinde İRAN-ABD İlişkileri, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/289584>, ss. 165-66, e.t: 06.07.2018
- Duman,Ç. (2017). 1.Körfez Savaşı ,http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/40063/1_korfez_savasi e.t.: 06.07.2018
- IRAK. <http://www.cografya.gen.tr/siyasi/devletler/irak.htm> e.t: 06.07.2018
- Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, Irak Cumhuriyeti Ülke Künyesi, <http://www.mfa.gov.tr/irak-kunyesi.tr.mfa> e.t: 06.07.2018

Katar'ın Güncel Dış Politika Krizleri

Ahmet Kerem Niziplioğlu
Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü
III. Sınıf Öğrencisi

Katar devleti Basra Körfezi ülkesidir ve Arap yarımadasının doğusunda bulunmaktadır. Katar'ın başkenti ve aynı zamanda 500.000 kişi ile nüfusu en yüksek olan şehri Doha'dır. Tek kara sınırı komşusu Suudi Arabistan olup diğer tarafları Basra Körfezi ile çevrilidir. 2018 IMF verilerine göre 2.776.000 olan nüfusunun yaklaşık %13'ü yerli Katarlıdır ve geri kalanın çoğu ise Güney Asyalı Müslümanlardan oluşmaktadır. Resmî dil olarak Arapça konuşulan ülkede göçlerden ve turizmden dolayı İngilizce de konuşulan diller arasındadır. Para birimi olarak Katar Riyali kullanılmaktadır (Dışişleri Bakanlığı; 2018).

Katar dünyanın en zengin ülkelerinden birisidir ve kişi başına düşen milli geliri de bu sebepten dolayı oldukça yüksektir. Katar küçük bir körfez ülkesidir; fakat küçük bir ülke olmasına rağmen sahip olduğu gaz ve petrol rezervi sayesinde hızla gelişmektedir. Refah düzeyi en yüksek olan ülkelerin arasında olan Katar, son zamanlarda Ortadoğu siyasetinde etkili bir ülke haline gelmiştir. ABD ordusunun Ortadoğu merkezlerinden birisi Katar'da bulunmaktadır (Dışişleri Bakanlığı, 2018).

Katar 16. yüzyıldan Birinci Dünya Harbi'ne kadar Osmanlı Devleti'nin bir parçası olmuştur. 19. yüzyıl sonlarına doğru Al Tani adında emirlik kurulmuştur. Bir süre İngiliz himayesi altında kalan Katar son olarak bağımsızlığını 1971 yılında İngiliz hi-

mayesinden ayrılarak kazanmıştır. Bu olaydan belli bir zaman önce Katar, Birleşik Arap Emirlikleri'nden gelen onların bir parçası olma teklifini reddetmiştir. Al Tani'nin emirliği döneminde önemli siyasi ve ekonomik reformlar gelişmiştir. Daha özgür seçimler için adımlar atılmıştır, kadınlara seçme ve seçilme hakkı verilmiştir. Gaz ve petrol sektörlerinde liberalleşmenin önü açılmıştır, Katar bu dönemde kara komşusu Suudi Arabistan ve Körfez komşuları ile daha iyi ilişkiler içine girmiştir. 2001 yılında ise Suudi Arabistan ve Bahreyn ile sorunlarını çözüme kavuşturmuştur (Al-Jazeera Türk, 2013).

Harita-1: Al Jazeera Türk;2013

2003 Nisanında yapılan Anayasa referandumu ülkenin politik yapısını ciddi anlamda etkilemiştir. Kabul edilen Anayasa 2/3'ü 8'i seçimle, 1/3'ü Emir'in ataması ile göreve gelen 45 yetkili ile yasama yetkisi bulunan bir parlamentonun kurulmasını sağlamıştır. Ülkede yasama organı Bakanlar Kurulu ve Şura Meclisi'nden oluşmaktadır. Katar Ortadoğu ve Kuzey Afrika'ya etkisi olan ve "Arap Baharı" olarak bilinen ayaklanmalarından etkilenmemiştir. Katar, Suudi Arabistan, Kuveyt, Bahreyn, Birleşik Arap Emirlikleri ve Umman'ın Körfez İşbirliği Konseyi'ne üyedir ve özellikle savunma alanında iş birliği yapmaktadırlar.

Katar ABD güçleri açısından önemli bir komuta hareket merkezlerinden biri olmuştur ve Körfez Savaşı bu iki ülkenin arasındaki önemli bir işbirliğinin temellerini meydana getirmiştir. Katar, ABD öncülüğündeki Irak'ın işgalini koordine eden komuta merkezliğine de ev sahipliği yapmıştır. Ayrıca Katar, ABD, İngiltere ve Fransa ile önemli savunma antlaşmaları mevcuttur (Al-Jazeera Türk, 2013).

Katar Sanayisi, petrol üretimi ve arıtma, gübre, petrokimya ve inşaat malzemeleri üzerine odaklıdır. Ekonomik durum olarak ise, 2016 verilerine göre GSYH 152,5 Milyar \$ ve GSMG ise 309,5 Milyar \$ olarak belirtilmektedir. IMF verilerine göre kişi başına düşen GSMH ise 128.702 \$, ülkenin büyüme oranı ise yine IMF verilerine göre yüzde 2,6 olarak hesaplanmıştır (IMF, 2018). Katar'ın en büyük zenginliklerinden biri-

si, dünyanın en çok doğalgaz rezervine sahip ülkelerinden birisi olmasıdır. Bu sahip olduğu doğal kaynaklar, Katar'ın refah düzeyinin yükselmesini sağlamaktadır. Dünyanın 3. en büyük doğalgaz rezervlerine sahip olan ülke, 25,7 trilyon metreküple dünyada kanıtlanmış doğalgaz rezervlerinin yaklaşık yüzde 15'ini elinde bulundurmaktadır.

Katar, Ortadoğu'daki en büyük kişi başına sermaye gelirin sahip ve kişi başına milli geliri dünyada en yüksek olan ülkelerden birisidir. Ülke, düşük risk ve maliyetleri, finansal açıdan önemli bir gelir yaratma yetisine sahiptir. Petrol fiyatlarının yüksek seyri nedeniyle ekonomik büyümede önemli artışlar gözlemlenirken, ürün çeşitlendirilmesine gitmek amacı ile hızlı bir çalışma içerisinde de bulunmaktadır (Al Jazeera Türk, 2013).

Ülke, El-Sai ailesi tarafından monarşi ile yönetilmektedir. Katar Emiri Şeyh Hamad, 2013 yılında sağlık sorunları gerekmesiyle tahiti oğlu Şeyh Temim bin Hamad'a bırakmıştır. Şeyh Temim, Türkiye ile siyasi, ekonomik ve kültürel ilişkileri güçlendirmek adına birçok adım atmıştır. Katar'da Türkiye'nin bir askeri üssü bulunmaktadır. Bu imzalanan Yüksek Düzey Stratejik İş Birliği Anlaşması'nın neticesidir. Ülkede seçimler sadece belediye meclisleri için yapılmakta ve emir mutlak otoritenin tek sahibi olarak görülmektedir. Katar izlediği dış politika, uluslararası arenadaki konumu nedeniyle komşularıyla zaman zaman sorun yaşamaktadır. Katar, terör örgütü DEAŞ ile mücadelede etkin bir biçimde kullanılan ABD'nin bölgedeki merkez komutanlığı El-Udeyd askeri üssüne ev sahipliği yapmaktadır. Suudi Arabistan, Mısır, Birleşik Arap Emirlikleri ve Bahreyn'in liderlik ettiği 4 ülke, 5 Haziran 2017'de "teröre destek verdiği" suçlamasıyla Katar ile tüm diplomatik ilişkilerini kes-

miştir ve hava sahasını Katar'a kapatmıştır. Bu 4 ülke, Katar'a siyasi, ekonomik ve lojistik abluka uygulama kararı almıştır. Ardından Katar'a bazı şartların sundu ve bu şartların kabul edilmesi halinde ablukaların ortadan kalkacağını söylese de Katar uluslararası hukuka aykırı hiçbir şartı kabul etmeyeceğini açıklamıştır (Anadolu Ajansı, 2017).

Türkiye-Katar ilişkilerine bakıldığında, eskiden beri gelen bir dostluk ve kardeşlik bağları içerisinde bulunduğunu söylemek mümkündür ve bu iyi ilişkiler günden güne daha da iyiyeye gitmektedir. Oldukça geniş bir yelpazede gerçekleştirilen görüşmeler ilişkilerimizi üst noktalara taşımaktadır. İki ülke çoğu alanda olduğu gibi bölgesel konularda da işbirliği içerisinde. Türkiye ve Katar arasında işbirliği ve üst düzey diyalog mekanizması olarak 2014 yılında hayata geçirilmesi planlanan Yüksek Stratejik Komite'nin (YSK) birinci toplantısı 2 Aralık 2015'te Katar emiri Şeyh El Tamim'in başkanlığında gerçekleşmiştir. Bu söz konusu toplantılarla imzalanan çok sayıda anlaşma, protokol ve mutabakat zaptı, işbirliğini geliştiren etmenler olmuştur (Dışişleri Bakanlığı, 2018)

Katar; Arap Ligi, BM, İslam İşbirliği Teşkilatı, Dünya Ticaret Örgütü (WTO), Körfez İşbirliği Konseyi, Petrol İhraç Eden Arap Ülkeleri (OAPEC), Uluslararası Atom Enerjisi Kurumu (IAEA), Petrol İhraç Eden Ülkeler Teşkilatı (OPEC), Kimyasal Silahların Yasaklanması Örgütü (OPCW), Arap Para Fonu (AMF), Uluslararası Para Fonu (IMF), Asya'da İşbirliği ve Güven Arttırıcı Önemli Konferansı (CICA) örgütlerine üyedir ve CICA gözlemci konumundadır (Dışişleri Bakanlığı, 2018).

Katar her ne kadar Türkiye ile iyi ilişkiler içerisinde olsa da, bazı ülkeler tarafından belli konular-

da suçlamalara ve ambargolara maruz kalmıştır. Bu suçlamalardan en belirginini Mısır'ın, Katar'ı terör örgütü DEAŞ'ı yaymakla suçlaması olmuştur. Mısır Dışişleri Bakanlığı, "düşmanca tutumları" nedeniyle Mısır'ın Katar ile diplomatik ilişkilerini kestğini bildirmiştir. Mısır Dışişleri Bakanlığı tarafından yapılan yazılı açıklamalarda Katar'ın terör örgütü El-Kaide ve DEAŞ'ı yaydığı, Sina Yarımadası'ndaki terör örgütlerine destek verdiği ve ayrıca Mısır ve "Arap ülkelerinin iç işlerine karıştığı" ifadelerine yer vermiştir. Ve açıklamalara şöyle devam edilmiştir: "Mısır, Müslüman Kardeşler Teşkilatı (İhvan) yöneticilerini ülke topraklarında barındırması, düşmanca tavırları ve Mısır milli güvenliğini tehdit eden terör örgütlerinde destek vermesi nedeniyle Katar ile diplomatik ilişkileri kesmeyi kararlaştırmıştır" açıklamalarda Katar'a ulaşım ve taşıma araçlarına Mısır'daki havaalanları ve limanların tümünün ülke güvenliği için kapatıldığı ifadeleri yer almıştır (Time Türk, 2017).

"Katar Krizi" olarak adlandırılan olayın perde arkası düşünüldüğünde karşımıza çıkan tablo şu şekildedir. Katar krizi bir noktadan sonra zirveye ulaşmıştır ve ardından ABD lideri Trump, olayda kendisinin parmağı olduğunu, düğmeye kendisinin bastığını açıklamıştır. Katar yönetimiyle bağlarını koparan ülkelerin yanında bulunan Trump, yaklaşık 1 Saat 36 Dakika süren Twitter paylaşımlarında, "Ortadoğu ziryetimde, radikal ideolojilerin artık finanse edilemeyeceğini söyledim. Liderler Katar'ı işaret etti, bakın!"; "Aşırılığın finanse edilmesine karşı sert davranabileceklerini söylediler, bütün dayanak noktası Katar. Belki de bu terör korkusunun sona erişinin başlangıcı olacak" diye düşüncelerini ifade etmiştir. Katar, kendi gibi yegâne kara sınırı Suudi Arabistan ile olan Bahreyn'e Suudi Arabistan'ın askerî mü-

dahalesi, Körfezin karşısındaki İran ile kötüleşmemek ve belki, ekonomisinin baş ürünü olan doğalgaz dışsattımına bağımlılığı gibi nedenlerle (Umman'a benzer biçimde) İran ile "denge siyaseti" içinde olmuştur.

Bu yazılan çeşitli kaynaklardan alınan haberler ve yorumlar neticesinde, yaşanan krizin gerçek nedenlerini, aşağıdaki üç başlıkta toplayabiliriz;

İran'ı Kuşatma: Trump ABD başkanlığına geldiği andan itibaren bir İran politikası içinde olmuştur. Trump Suudi Arabistan ziyareti sırasında konuyu dile getirmiş ve politikayı iyice netleştirmiştir. Sünni NATO kurulması da bu kuşatmanın bir hamlesi olmuştur. Riyad ile yapılan yüz milyarlarca dolarlık silah anlaşmasıyla bu durum taçlandırılmıştır.

Katar'ı kontrol altında tutma: Katar'a yönelik bu hamle ile niyetlerini açıklan açığa belli etmişlerdir. Yani, İran ile ilişkiler içerisine girmesi ya da "büyük ağabeyleri" nin sözünden çıkması durumunda nefes almakta bile zorlanacak kadar zor bir duruma gelineceği hatırlatılmıştır. Katar, dünyanın en büyük petrol ve doğalgaz rezervlerinden birine sahip bir ülke ve İran ile birlikte hareket etmesi durumunda Körfezdeki bütün dengeyi alt üst etme potansiyeline sahip olduğu açıktır. Bu nedenle Suudi Arabistan, Katar'ın İran karşıtı koalisyonun dışına çıkmasına engel olmak için elinden geleni yapmaktadır.

İhvan'ı yalnızlaştırma: Katar'a yönelik "ayrı bir yerde tutma" kararının bir diğer sebebi ise Mısır ve Suudi Arabistan gibi Körfez ülkelerinin Müslüman Kardeşler politikası olduğu çok net bir şekilde ortadadır. Katar ve Türkiye'nin desteklediği Müslüman Kardeşler, Körfez ülkeleri ve Mısır'ın terör örgütleri liste-

sinde yer almaktadır; Katar ise İhvan'a baş destekçi ve finansal destek olarak suçlanmaktaydı. Katar'ın İhvan'a karşı olan korumacı tavırlarda bulunması ve barındırması Sisi'nin Mısır'ı ve Suudi Arabistanlılar tarafından bir ulusal güvenlik sorunu olarak algılanmasına yol açmaktadır. Bu düşünce, anılan ülkeleri her fırsatta adı geçen örgüt ve destekleyicileri tavrı almaya yöneltmektedir (Anka Enstitüsü Sitesi, 2017).

Bu olaylar karşısında ABD'de kendine has bir tutum içerisinde olmuştur, ABD'nin Katar ve Suudi Arabistan'la uzun yıllardır süren farklı ve geniş ilişkileri bulunmaktadır. Tarihsel açıdan ABD ile Suudi Arabistan'ın petrol ticareti üzerinden II. Dünya Savaşı'ndan bu yana süregelen bağlantısı bilinmektedir. Yakın zamanda, ABD'nin yeni başkanının Suudi Arabistan ziyareti ve hemen arkasından gelen açıklamalarda dev silâh anlaşmaları ile Trump'ın İran'ı yeniden baş tehdit sınıfına sokan ifadeleri izlenmiştir. ABD Merkez Kuvvetler Komutanlığı'nın (CENTCOM) bölgesel karargâhı ise Katar'da bulunmaktadır. Mısır ile Körfez ülkeleri ve Katar arasında İhvan konusunda yukarıda bahsettiğimiz görüş ayrılığı ve tartışmalar, Trump'ın başkan olmasıyla daha da derin bir hal almıştır. Çünkü Trump'ın da amacı Körfezin amacı ile aynı ikisi de İran'ı saf dışı bırakmak istemekte hem de İhvan'ı, İŞİD ile aynı yerde konumlandırmaktadır. Tüm bunların akabinde ABD başkanı Donald Trump'ın çok yakın zamanda Suudi Arabistan'da 350 Milyar \$'lık anlaşma imzalaması ve Mısır-İsrail-Suudi Arabistan üçlüsüne destek vermesinden dolayı, bu ittifakı iyice pekiştirmiştir. Krizi çözme konusunda bir alternatif olarak Katar'a yönelik diğer Körfez ülkelerinin askeri bir hamle yapması beklenmemelidir.

Çünkü bölgedeki askeri operasyonları yöneten, kontrol eden 11 bin kadar Amerikan askerini barındıran en büyük Amerikan askeri kollarından biri Katar'da bulunmaktadır. Bu durumun, ABD'nin bu topraklardaki üssünü ve güvenliğini riske sokacak girişimlere izin vermeyeceği bariz olarak görülmektedir. Diğer bir taraftan Katar, 11 bin askerin bulunduğu ve 120 savaş uçağının konuşlandığı, Ortadoğu'daki en büyük Amerikan üssüne sahip bir ülke olarak Washington'dan, "krize çözüm bulmasını, aksi halde üssü kapatacağını" söyleyebilir mi? Tabii ki söyleyemez. Söylese de ABD üzerinde bir etkisi olmaz. Çünkü hava sahası kapatılmış, diplomatik olarak Arap dünyasında "temsiliyet hakkını" yitirmiş Katar'ın bunu yapamayacağını bilir. Trump'ın, mevcut krizin çözümü için Katar Emiri'ni Beyaz Saray'a davet etmesi 7 Haziran günü Washington cephesinden yaşanan yeni bir gelişmeyi ifade etmektedir. Washington'dan yapılan açıklamada, Trump'ın telefon ile Katar Emiri'ne, "bölgedeki tüm ülkelerin, terör finansmanını önlemek ve aşırılıklı ideolojilerin yayılmasını durdurmak amacıyla işbirliği yapması gerektiğini" söylediği belirtilmektedir (Anka Enstitüsü Sitesi, 2017)

Saudi Press Agency (SPA)'ya göre Katar'ın terör örgütü DE-AŞ'a destek verdiğine dair bir kanıt yoktur, Katar, bölgede istikrarı tehdit eden İhvan El-Müslimin (Müslüman Kardeşler), DEAŞ ve El Kaide'nin de içinde bulunduğu birçok mezhepçi gruba kucak açmaktadır. Bir bakımdan kriz darbe ile Mısır'da seçilmiş Cumhurbaşkanı Muhammed Mursi'nin devrilmesinden sonra yavaş yavaş baş göstermiştir. SPA'ya göre Katar'ın DEAŞ ve El Kaide'ye verdiği öne sürülen destek konusunda bir kanıt bulunmamaktadır (Milli Gazete Haber Sitesi, 2017)

Her kriz iletişimde içerisinde olan ülkeleri etkiler, bu Katar krizi ve Ortadoğu'da ki politikalar Türkiye'yi nasıl etkilemiştir? Katar'ın 19 Milyar \$'lık yatırımı ile Türkiye, en çok yatırım yaptığı ülkeler arasındadır. Türkiye'de son yıllarda yapılan çoğu yatırımın arkasında Katarlılar görülmektedir. 2015 yılından itibaren Katarlıların Türkiye'de aldıkları kritik şirketler içinde ONB Finansbank, A bank, Digi-türk, BMC ile Boyner'deki ortaklıklar gelmektedir. Türkiye ile Katar arasındaki ticaret hacmi 770 Milyon \$'dır, ayrıca Türk müteahhitlerin ülkede yapımını üstlendikleri birçok projenin değeri yaklaşık 14,2 Milyar \$'dır. Katar, Türkiye'ye yatırım yapan ülkeler arasında 7. sırada gelmektedir. Türkiye, 2016 yılında Katar'da askeri üs kurma kararı almıştır, bununla ilgili anlaşmayı krizde Katar'a verdiği desteğin bir işareti olarak TBMM'den onaylatarak, 3 bin asker gönderme kararı almıştır. Türkiye ile Katar ilişkileri son yıllarda özellikle siyasi ve ekonomik alanda hızla ilerlemiştir. Katar'ın teröre destek verdiği iddiasının yanı sıra İran'la yakınlaşması üzerine Türkiye dış politikasındaki yakın diğer ülkelere Suudi Arabistan'ın tepkisini çekmekteydi. İran ve Suriye konusunda değişimler gösterse de Türkiye ile ortak bir politik çerçevede tutum alan Katar'ın başına gelenler, her şeyden önce "terör örgütlerine destek vermesi iddiası" ise, Hamas'ı desteklediklerini hiç saklamayan, Müslüman Kardeşler yüzünden Mısır ile ilişkilerini bozan Türkiye yönünden de ileri sürülebilecek bir gerekçe oluşturmaktadır. Böyle bir durum Türkiye tarafından "gözdağı" olarak görülebileceği bir durum oluşturabilmektedir. Katar'ın dışardan gelen baskılar nedeniyle geri adım atıp, Suudiler'in dikte ettiği çizgiye dönmesi halinde, Türk hükümetinin mevcut politikalarında "yalnız kalması" söz konusu olabilecektir. Böyle

bir durum karşısında İhvan örgütünün "terör örgütü" olarak görülmesi halinde, ABD'nin süren belirleme çalışmalarının, terör örgütü olduğu şeklinde sonuçlanması, Katar'ın Hamas ve İhvan ile ilişkilerini kesmesi durumunda Türkiye'nin, yeni bir açmaz ve sorunla karşılaşabileceğini akla getirmektedir. Türkiye bu duruma ne kadar dayanabilir? Keza, mevcut durumun değişmemesi halinde, Katar'dan gelen ekonomik anlamda rahat gelir akışının artık olmayacağı görülecektir. Bu olasılık, ABD'nin öngördüğü üzere Körfez ülkelerinin, Katar'dan sonraki hedeflerinin Türkiye olabileceğinin muhtemel olduğunu gündeme taşımaktadır. Türkiye açısından zaten, Suriye politikası ve Zarrab davası ile ABD ile ilişkilerinde soğuk rüzgârlar esmektedir. Bu nedenle, Katar'ı dize getirme, İran'a mesaj verme amaçlarının yanında, yukarıdamütalaa etmeye çalıştığımız "muhtemel" olgular üzerinden "Türkiye'yi hedef alma" çıkarımı oldukça kararlı durmaktadır (Anka Enstitüsü Sitesi, 2017).

Başta Katar'a ambargo uygulandığını çeşitli ülkelere tepkiler geldiğini söylemiştik, peki hangi ülke Katar'a tepki olarak ne yapmıştır? Suudi Haber Ajansı (SPA), Suudilerin Katar ile sınırlarının kapatıldığını kara, deniz, hava her türlü sahanın kapatıldığını açıklamıştır. Mısır'da Katar ile hava sahasının ve limanlarının Katar ulaşımına kapandığını duyurmuştur. Yemen'in uluslararası toplum tarafından tanınan hükümeti de Katar ile ilişkileri kestğini duyurmuştur. Birleşik Arap Emirlikleri, Katarlı diplomatlara ülkeden çıkmalarını istemiş ve çıkmaları için 48 saat süre vermiştir. Bahreyn medyası da "ülkenin güvenliğini ve istikrarını tehdit ettiği ve içişlerine karıştığı için" Katar ile ilişkilerini bitirdiğini açıklamıştır (Akşam, 2017).

Bu ablukaların Katar'a elbet zararı olacaktır, peki olası zararlar nelerdir?

Yiyecek kıtlığı ve enflasyon ihtimali, Katar gibi çöl ülkeleri çoğu besin maddesini üretmekte zorlanmaktadır. Katar'ın tek kara girişi ise Suudi Arabistan'dan geçmektedir, bu durum Katar için bir sorun olarak karşısına çıkmaktadır. Her gün yüzlerce kamyon sınırı geçmektedir ve Katar'a gıdanın yaklaşık yüzde 40'ının bu yolla girdiği belirtilmektedir. Katar havadan ve denizden gıda ithalatına mecbur kalacak görünmektedir. Bu durum da enflasyona yol açabilir ve Katar halkını etkileyebilecektir.

Uçuşların iptal edilmesi, Katar'ı başkent Doha üzerinden Asya ve Avrupa'ya bağlama iddiasında bulunan Qatar Airways bu diplomatik durumlardan en çok etkilenecek kurum olarak görülmektedir. Dubai, Abu Dabi, Riyad ve Kahire'ye hava sahası kapatılmasından dolayı uçuşların yapılamaması Qatar Airways'i olumsuz etkileyebilecektir.

İnşaatta çıkabilecek olası kriz, 2022 Dünya Kupası için stadyum inşaatları yapan Katar, değişik metro projesi ve yeni bir tip liman, tıp bölge inşaatı projelerini hayata geçirmek istemektedir. Aralarında beton ve çeliğin de bulunduğu başlıca malzemeler ülkeye deniz yoluyla ve karadan Suudi Arabistan üzerinden getirilmektedir. Sınırın kapatılması gıda gibi inşaat malzemelerinin fiyatlarında artışa ve teslimatlarda gecikmelere neden olabilmektedir.

Muhtemel insan gücü yasağı, Altı ülkenin Katar ile diplomatik ilişkileri kesme kararı alması ile birlikte Suudi Arabistan, Bahreyn ve BAE vatandaşlarının Katar'a seyahatleri yasaklanmaktadır. BAE, Suudi Arabistan ve Bahreyn'de yaşayan Katarlı-

ların da bu ülkeleri terk etmek için 14 süre verilmiştir. Mısır'ın da benzer bir uygulamasından sonra çok önemli sonuçlar doğurabilmektedir. Çünkü Katar'da Mısırlılar tıp, inşaat, mühendislik alanında çalışıyor ve bu alanlarda yaklaşık 180 bin Mısırlının çalıştığı düşünülüyor. Böylesine bir işgücünün kaybı, Katar'da çalışmalar yapan yerel ve uluslararası firmaları zor duruma sokabilmektedir (Akit, 2017).

Katar'ın hep siyasi, ekonomik, fizyolojik yönlerinden bahsettik. Birazda Katar'da ki yaşamdan söz edelim; Katar'da hava çok sıcaktır, en düşük derece 15 santigrat derecedir, eğer ki bu sıcaklığa alışsanız bu sıcaklıkta bile üşüyebilirsiniz. Katar'da hem sosyal yaşam, hem özel sektör, hem de devlet işleri çok yavaş ilerlemektedir. Katar'ın her yeri inşaatlarla doludur, seslerden uzak zaman geçirmek istiyorsanız, inşaatların olmadığı yerlerde konaklamayı tercih etmelisiniz. Katar'da arabası olmayan vatandaş yoktur, bu yüzden toplu taşıma yok denecek kadar azdır. Katar'ın havası tozlu ve soluk alırken bu tozları yutmanız muhtemeldir. Huzurlu ve güvenli bir ülkedir, ayrıca ABD'deki zincir restoranların birçok şubesi Katar'da bulunmaktadır, Türk damak tadına uygun yemekler de yine Katar'da bulunmaktadır. Benzin çok ucuzdur ve istasyon sayısı çok azdır. Ülkenin zengin olmasının sebebi sahip olduğu petrol rezervleri değil, doğalgazdır. Bilgisayar, benzin ve araba dışında hayat pahalıdır. Cuma günleri bütün dükkanlar Cuma namazı nedeniyle kapalıdır. Katar vatandaşı olmayan bayanlara kıyafetleri konusunda her hangi bir kısıtlama yoktur. Katar'da iş yapan her göçmenin Sponsor adı verilen bir sahibi vardır ve bunlardan habersiz iş değiştirmek mümkün değildir. Bir göçmen iş değiştirmek isterse eğer, işveren tarafından NOC adı verilen bir belgeyi alması gerekir. Ayrıca,

Sponsorun izni olmadan ülke dışına çıkmak yasaktır. Eğer Katar dışına çıkmak istenirse, her çıkış için ExitPermit (çıkış izni) almak gerekmektedir. Katar'da AVM sayısı azdır ve bu yüzden her AVM de her türlü ihtiyaç için işyerleri bulunmaktadır. Teknisyenlik gibi bazı meslek gruplarının ailelerine Katar'da oturma izni verilmemektedir. Sadece ülkede içki satan QDC dükkânı ile yaşadığınız evin arasında aracınızda içki bulundurabilirsiniz. Sadece lüks oteller, Rugby ve Golf kulüpleri ile evinizde rahat alkol kullanılmaktadır. Katarlılar zamanlarını genellikle lüks otellerin restoranları ve barları arasındageçirirler, ayrıca Katar'da yılbaşı gecesinin ertesi günü tatil değildir. Erkeklerin bayan kuaförlerinde bulunması yasaktır, hatta bir erkek bayan kuaförüne adım dahi atamaz. Katar'da öğrencilerin özel şoförü olduğundan ülkede okul servisi yoktur. Katar'da sık sık trafik kazası olmaktadır sebebi ise Katar halkının genelinde direksiyon başında telefon kullanmasıdır (Bilgi Baba Sitesi, 2017)

Sonuç

Katar bir körfez ülkesidir, sınır komşusu Suudi Arabistan'dır. 1971 yılında bağımsızlığını kazanmıştır. Katar doğalgaz ve petrol rezervi olarak zengin bir ülkedir. Katar sahip olduğu özelliklerden ve konumundan dolayı Körfez'de sözü geçen bir konuma sahiptir. Katar birçok dünya örgütüne üyedir ve etkin durumdadır hatta CICA'da gözetmen ülke olarak bulunmaktadır. Konumu ve yeraltı kaynaklarından dolayı sömürgelere ve politikalara maruz kalarak odak noktası olmuştur. Özellikle tüm dünyadaki ülkelere müdahalelerde bulunan ABD, politikaları sayesinde diğer Ortadoğu ülkelerinin ve hatta diğer tüm ülkelerin tepkisini Katar'ın üzerinde çekmeye başlamıştır, bunu yukarıda bahsettiğimiz üzere Donald Trump

bir konuşmasında bizzat kendisi söylemiştir. Özellikle Kahire yönetimi(Mısır) kendi perspektifinden Katar'ın terör örgütü olan DEAS'a destek verdiğini söyleyerek tepki göstermiş ve Katar'ı zor durumda bırakacak hamlelerde bulunmuştur. Uygulanan sınır kapatma, hava sahası kapatma gibi ambargoları şartlar çerçevesinde kaldırmak istediklerini söylediler de Katar kanunsuz hiçbir şartı kabul etmeyeceğini açıklamıştır. Ve bu iddianın birde zıt bir iddiası vardır, Suudi Haber Ajansı (SPA)'ya göre Katar'ın terör örgütü DEAS'a destek verdiğine dair bir kanıt yok. Bütün bunların amacının siyasi elitler tarafından Körfez bölgesini karıştırmak olduğu düşünülebilir çünkü Katar'ın kendisi gibi güçlü ve zengin bir ülke ile koalisyonu sonucu dünya siyasetini alt üst etme potansiyeline sahip olabilir. Türkiye Katar ise ezelden beri iyi ilişkiler içerisinde ve bu gelişmeler ilişkilerimizi 2015 yılında Yüksek Stratejik Komite' de imzalanan protokoller ve anlaşmalar ile daha da üst noktalara taşımıştır. Katar halkının milli geliri oldukça yüksektir ve ülkede lüks ve gösterişli bir hayat yaşanmaktadır.

Kaynaklar

- (Dışişleri Bakanlığı e.t:2.7.18) (<http://www.mfa.gov.tr/turkiye-katar-siyasi-iliskileri.tr.mfa>)
(Al-Jazeera Türk:2013,Ülke Profilleri Katar e.t 2.7.18) (<http://www.aljazeera.com.tr/ulke-profil/ulke-profil-katar>)
2018 IMF Verileri (GSMG, GSMH, Büyüme Oranı) (AA İnternet Sayfası: 2017, Ülke Profilleri Katar e.t 2.7.18) (<https://www.aa.com.tr/tr/ulke-profilleri/katar/903465>)
(Dışişleri Bakanlığı Türkiye-Katar İlişkileri e.t: 2.7.18) (<http://www.mfa.gov.tr/turkiye-katar-siyasi-iliskileri.tr.mfa>)
(Dışişleri Bakanlığı Ortadoğu, Katar e.t: 2.7.18) (<http://www.mfa.gov.tr/turkiye-katar-siyasi-iliskileri.tr.mfa>)
(Time Türk Haber Sitesi:2017 e.t: 2.7.18) (<https://www.timeturk.com/misir-katar-ile-diplomatik-iliskilerini-kesti/haber-662120>)
(Anka Enstitüsü Sitesi:2017,ABD yeniden Körfez’de Katar Krizi e.t: 2.7.18) (<http://ankaenstitusu.com/abd-yeniden-korfezde-katar-krizi/>)
(Milli Gazete Haber Sitesi:2017, Katar krizinde Siyonizm izi e.t:2.7.18) (<https://www.milligazete.com.tr/haber/773028/katar-krizinde-siyonizm-izi>)
(Anka Enstitüsü Sitesi:2017, ABD yeniden Körfez’de Katar Krizi e.t:2.7.18) (<http://ankaenstitusu.com/abd-yeniden-korfezde-katar-krizi/>)
(Akşam Gazetesi Haber Sitesi:2017, Katar krizi neden çıktı e.t 2.7.18) (<https://www.aksam.com.tr/dunya/katar-krizi-nedir-katar-krizi-neden-cikti-son-dakika-haberleri/haber-630760>)
(Akit Gazetesi Haber Sitesi:2017, İşte Tüm Yönleriyle Katar Krizi e.t: 2.7.18) (<https://www.yeniakit.com.tr/haber/iste-tum-yonleriyle-katar-krizi-341892.html>)
(Bilgi Baba Katar hakkında bilgi, Katar nasıl bir ülkedir?:2017 e.t: 2.7.18) (<http://www.bilgibaba.org/yazi/katar-hakkinda-bilgi-katar-nasil-bir-ulkedir>)

EŞİKTE BEKLEYEN KRİZ: AZERBAYCAN – ERMENİSTAN ÇATIŞMASI

Dr. Öğr. Üyesi Murat ASLAN
KALMEC Müdürü

Sovyetler Birliğinin dağılması sonrası, Ermenilerin Dağlık Karabağ dâhil Azerbaycan’a ait ‘öz’ toprakların beşte birini “Hai-Taht”, yani “Büyük Ermenistan”, hayaliyle işgal ettiği malum. 1994 yılından bu yana mülteci dramlarıyla da baş etmeye çalışan Azerbaycan, sabırla ‘akıl’ çözüme ulaşılmasını beklemekte ve diplomatik yollarla sorunun çözülmesi için çaba harcamakta. Ancak AĞIT Minsk Grubunca, 2007 yılında yapılan ve ‘Madrid İlkeleri’ olarak bilinen teklifler, özellikle Ermenilerin isteksizliği nedeniyle hayat bulamadı ve Ermeni işgaliyle Karabağ’da ‘de facto’ bir statünün enjekte

edilmesinin önü açıldı. Ayrıca çeyrek asırdan bu yana devam eden işgalin ‘dönüm noktasına’ yaklaşıldıkça Ermeni taciz ve tahriklerinde gözle görülür bir artış yaşanıyor. Nitekim Kafkasya’da hissedilen siyasi ve askerî gerginlik, yaklaşan bir Azerbaycan-Ermenistan çatışmasını haber verir nitelikte.

Hudut çatışmalarının, geniş çaplı bir askerî harekâta dönüşmesi ihtimali ilk olarak 2016 yılının Nisan ayında hissedildi. Azerbaycan Silahlı Kuvvetlerince, Ermenilerin hudut hattı boyunca yapmış olduğu saldırılar püskürtüldü, tacizlere misliyle karşılık verildi ve 170

Ermeni asker etkisiz hale getirildi. Süreklilik gösteren tacizlerin sonucusu da geçtiğimiz hafta içinde Nahçıvan’da meydana geldi. Ermeni tahrikiyle çıkan çatışmada bir Azerbaycanlı kahraman şehit düştü. Olayın Ermenistan Dışişleri ve Savunma Bakanları’nın hudut ziyareti sonrasında meydana gelmesi ise düşündürücü bir husus.

Mevcut gidişat; Ermeni tahrikleri neticesinde artan gerginliğin bölgesel bir çatışmaya dönüşme ihtimalini ve halen işgal altındaki Azerbaycan topraklarının durumunu incelemeyi gerekli kılıyor. Açıkçası 1994 yılından bu yana sahiplerine

iade edilmeyen Dağlık Karabağ ve yedi Rayonun Azerbaycan bayrağını kucaklaması askerî seçeneği dikte ediyor. Çünkü mevcut işgal statüsünün devamı, Ermenistan'ın haksız gaspını meşrulaştırma riski taşıyor. O halde askerî seçeneğin kullanılması durumunda ihtimaller ve sonuçların tahayyül edilmesi bir gereklilik olarak karşımıza çıkmakta. Diğer bir deyişle muhtemel Azerbaycan - Ermenistan çatışmasının 'olabilirliği'nin ve Kafkaslara etkisinin analizine ihtiyaç duyulmakta.

Ermenistan; mevcut ekonomik yapısı ve askerî donatımının eski olması nedeniyle uzun vadeli bir çatışmayı sürdürmeyecek bir görünümde. Bu nedenle askerîangajmanın 'sürdürülebilir' olması için Ermenistan'ın dış destek ve himaye bulması şart. Halen Ermenistan'da konuşlanmış iki askerî üssünde yeter miktarda hava ve mahdut kara unsuru barındıran Rusya Federasyonu'nun tutumu bu konuda belirleyici nitelikte. Diğer bir deyişle Ermenistan, Rusya Federasyonu'nun caydırıcı gücüne ve askerî desteğine muhtaç. Ayrıca Nisan ayında Ermenistan'da meydana gelen toplumsal ve siyasal gelişmeler sonrası ülke yönetimini ele geçiren Nikol Paşinyan'ın, Rusya'ya dayanması beklenen hareket tarzı olarak öne çıkıyor. Nitekimyolsuzluk ve Rus mafyasının Ermenistan'daki etkinliği söylemleriyle toplumu arkasına alan Paşinyan Rusya'yı karşısına alacak hiçbir girişimde bulunmadı. Bu resim aslında Karabağ kaynaklı stratejinin bir sonucu olarak görünüyor.

Ermenistan'a ABD ve Avrupa'dan gelecek destek; Azerbaycan'ın haklı davasından ziyade Rusya'nın Ermenistan üzerindeki nüfuzuna endeksli görünüyor. Böyle bir tercihin bir ucunda güçlü diasporaya sahip olan ve Hıristiyan kimliği ile ön plana çıkan Ermenistan'a himaye sağlanması, diğer ucunda ise

Azerbaycan enerji kaynakları yer alıyor. Diğer bir deyişle Batı'nın ekonomik çıkarları Azerbaycan'ı, tinsel dürtüleri Ermenileri ön plana çıkarıyor. Ancak Batı'nın mantık ve gönül çekişmesindeki tercihinin, çatışmanın galibine yönelik beklentinin etki edeceği söylenebilir.

Azerbaycan'ın durumu, pek karmaşık değil. İran'daki Azerbaycanlı nüfus ve Ermenistan - İran ilişkileri dikkate alındığında, Azerbaycan'a doğrudan destek verecek tek ülkenin Türkiye olduğu açık. Azerbaycan son yıllarda, Türkiye'nin desteğiyle hızlı bir silahlanma ve askerî yapılanmaya gitti. En önemli toplumsal mutabakat ve Karabağ'ı tekrar 'öz' vatana dâhil etmek fikri her Azerbaycanlının ruhuna işlenmiş durumda. Enerji kaynaklarından elde edilen gelir nedeniyle, ekonomik anlamda askerî seçeneği 'sürdürülebilir' hale getiren Azerbaycan'ın bir askerî harekât icra etmesi mümkün görünüyor.

Bu nedenle bir çatışma ihtimalini ve sonuçlarını değerlendirmek için iki ülkenin askerî anlamda nicel ve nitel karşılaştırılmasının yapılması gerekiyor. Azerbaycan'ın askerî harcamaları 2010 yılından 2016 yılına kadar 1,7 ile 1,9 milyar ABD doları arasında değişti. 2016 ve 2017 yıllarında ise sırasıyla 1,3 ve 1,4 milyar ABD doları askerî harcama yaptı. Ermenistan'ın askerî harcamaları 2010-2016 yılları arasında, iniş-çıkışlarla 378-439 milyon ABD doları seviyesindeyken sırasıyla 2016 ve 2017 yıllarında 431 ve 437 milyon ABD doları düzeyinde kaldı. Sonuçta Azerbaycan'ın askerî harcamaları Ermenistan'ın üç-dört katından fazla. Modernizasyon faaliyetleri de askerî harcamalara paralel olarak Azerbaycan cenahında belirgin bir şekilde yürütülmekte.

Askerî teçhizat bağlamında Azerbaycan'ın envanterinde Rus menşei silah, araç ve gereçleri barındırdığı, ancak

son dönemde Türkiye'den T-122 Sakarya, T55 Fırtına Obüsleri, Kobra zırhlı araçları ile optik sistemler, atış kontrol sistemleri ve insansız hava aracı sistemleri tedarik ettiği görülüyor. Tank ve zırhlı araçları nitelik ve nicelik olarak iyi durumda. En büyük eksiği Hava kuvvetlerinin halen bölgede hava üstünlüğü kurma yeteneğinin sınırlı olması. Ancak ateş destek vasıtaları anlamında Azerbaycan'ın gözle görülür bir üstünlüğü var. Özellikle obüs ve roket birlikleri modern ve bakımlı. İnsan kaynağı kapsamında yaklaşık 70 bin seçkin askerini, 300 bin ihtiyat askeriy-le derhal takviye edebilme ve üç milyon civarında nüfusu seferber edebileceği imkânına sahip.

Ermenistan'ın askerî envanteri tamamen Rus menşeli araç ve gereçlerden oluşuyor. En büyük sıkıntı bakım ve idame olarak ortaya çıkıyor. Eski nesil olan silah, araç ve gereçlerin bir çatışma anında ne kadar fonksiyonel olabileceği meçhul. Nicelik anlamında zırhlı personel taşıyıcıları Azerbaycan'ın yarısı seviyesindeyken tank sayısı birbirine yakın. Hava gücü bağlamında kayda değer bir nicel veya nitel üstünlüğü olmayan Ermenistan, Rusya'nın Erivan yakınlarında konuşlu hava gücüne bağımlı görünüyor. İnsan kaynağı kapsamında 73 bin askerini, 230 bin ihtiyatla takviye etme ve 800 bin insanı seferber etme kabiliyetine sahip. Bu rakamlara doğal olarak Dağlık Karabağ'a konuşlandırılmış milislerin ve sözde Dağlık Karabağ askerlerinin rakamlarını da eklemek gerekmekte. Her iki ülkenin öz kaynakları ve erişebilecekleri dış destek incelenirse; dış destek kapsamında Ermenistan'ın izole olmasının Azerbaycan için avantaj olduğu iddia edilebilir.

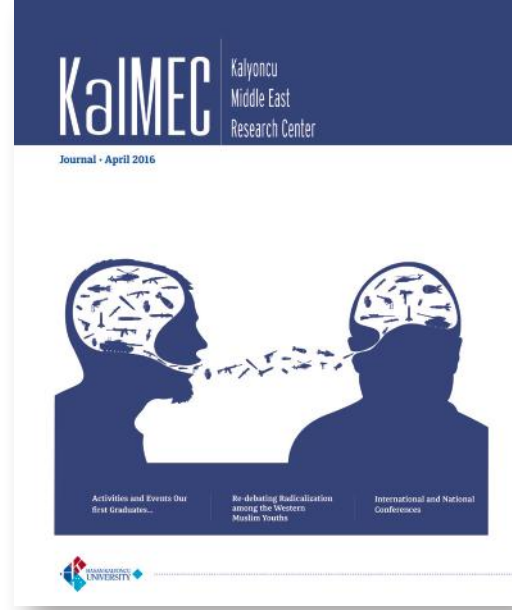
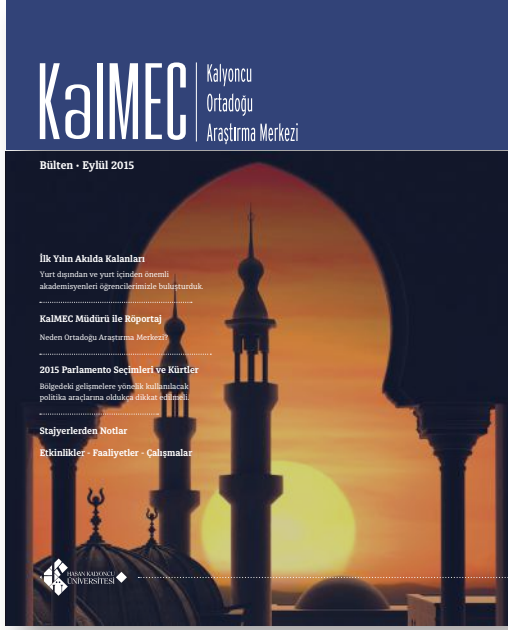
Azerbaycan ile Ermenistan arasında meydana gelebilecek bir çatışmanın bölgeye etkisi ise bölgesel riskler barındırıyor. Muhtemel bir çatışmaya yönelik senaryoda; Gürcistan

dâhil Kafkasya'da büyük bir karmaşa yaşanabileceği ve Rusya'nın Gürcistan başta olmak üzere bölgeye müdahale edebileceği dikkate alınmalı. Nitekim Azerbaycan - Ermeni çatışması özellikle Gürcistan'daki sorunlu bölgeleri tahrik edecek nitelikte. Bu durum aslında Rusya'nın iştahını kabartabilir. Nitekim Dağlık Karabağ sorununun mevcut haliyle devamı Rusya'nın Ermenistan'da askerî varlık bulundurmasının nedeniyken, bir çatışma Rusya'nın Gürcistan başta olmak üzere Kafkaslara müdahalesinin mazereti haline dönüşebilir. Tabi, Batı dünyasının alacağı pozisyon; Karadeniz ve boğazların statüsünden enerji kaynakları ve transferinin güvenliğine kadar birçok konu başlığını gündeme taşıyabilir. Böyle bir senaryo, doğal olarak Irak ve Suriye'deki terör örgütleri ve destekçileri ile mücadele eden Türkiye'nin önceliklerini etkileyecektir.

Sonuçta cevap aranacak soruyu, "Azerbaycan ile Ermenistan arasındaki gerginlik bir çatışmaya dönüşür mü?" şeklinde tekrar edersek;

- » Azerbaycan'ın Karabağ'ı ele geçirebilecek güce ulaştığı,
- » Rusya başta olmak üzere dış güçlerin nasıl bir çatışmaya, nereye kadar izin vereceğinin belirsiz olduğu,
- » Kafkaslardaki bölgesel çatışmanın siyasi, ekonomik ve askerî genişlemesinin kaçınılmaz olduğu,
- » Bu nedenle Azerbaycan'ın Ermeni tahriklerine karşı hazır duruşunu devam ettiren, büyük çaplı bir askerî harekâtı kısa sürede sonuçlandırarak yetenekte olması gerektiği söylenebilir.

ÖNCEKİ SAYILARIMIZ

EKİP

KalMEC Müdürü

Dr. Öğr. Üyesi Murat ASLAN

Merkez Üyelerimiz

Dr. Öğr. Üyesi Murat Aslan

Dr. Öğr. Üyesi Bilal Ulusoy

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Keser

Arş. Gör. Ömer Ertuğrul Meral

Arş. Gör. Büşra Öztekin

Arş. Gör. İhsan Kuyumcu

Editör

Arş. Gör. İhsan KUYUMCU

Grafik Tasarım

Yakup BAYRAM | Basın, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Müdürlüğü

Yayın Kurulu

Doç. Dr. A. Serdar ERDURMAZ

Doç. Dr. Emel TOPCU

Doç. Dr. Şakir DİNÇŞAHİN

Dr. Öğr. Üyesi Bilal ÇIPLAK

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet KESER

Dr. Öğr. Üyesi Yaman KEPENÇ

Akademisyen Araştırmacılar

Doç. Dr. A. Serdar ERDURMAZ

Doç. Dr. Emel TOPCU

Doç. Dr. Şakir DİNÇŞAHİN

Dr. Öğr. Üyesi Bilal ÇIPLAK

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet KESER

Dr. Öğr. Üyesi Yaman KEPENÇ

Arş. Gör. Ömer Ertuğrul MERAL

Arş. Gör. Büşra ÖZTEKİN

KalMEC Stajyerleri

Abdulsamet KÜÇÜKOĞLU

Revan GÖRKEM

Merve Kader ÇELİK

Ali BARÇİN

Merve KAYA

Ahmet Kerem NİZİPLİOĞLU

Fatma ONGUR

HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ

YENİ BİR BİLİM KENTİ

YKS PUANLARINDA;

BAŞARIYI ÖDÜLLENDİRİYORUZ

İlk 100 arasında derece yapanlara aylık:	5.000 ₺
101 - 500 arasında derece yapanlara aylık:	3.000 ₺
501 - 1.000 arasında derece yapanlara aylık:	2.000 ₺
1001 - 5.000 arasında derece yapanlara aylık:	1.500 ₺
5.001 - 10.000 arasında derece yapanlara aylık:	1.000 ₺

BURS

Fakülte ve Bölümler

Eğitim Fakültesi

İngilizce Öğretmenliği
Okul Öncesi Öğretmenliği
Özel Eğitim Öğretmenliği
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık
Sınıf Öğretmenliği

Güzel Sanatlar ve Mimarlık Fakültesi

İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı
Mimarlık

Hukuk Fakültesi

Hukuk

İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi

İktisat
İşletme
Psikoloji
Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler
Uluslararası Ticaret ve Lojistik

İletişim Fakültesi

Görsel İletişim Tasarımı
Radyo, Televizyon ve Sinema

Mühendislik Fakültesi

Bilgisayar Mühendisliği
Elektrik-Elektronik Mühendisliği
İnşaat Mühendisliği

Sağlık Bilimleri Fakültesi

Beslenme ve Diyetetik
Fizyoterapi ve Rehabilitasyon
Hemşirelik

Meslek Yüksekokulu

Adalet Programı
Anestezi Programı
Diyaliz Programı
İlk ve Acil Yardım Programı

Yabancı Diller Yüksekokulu

Enstitüler

Fen Bilimleri Enstitüsü
Sağlık Bilimleri Enstitüsü
Sosyal Bilimler Enstitüsü

Havalimanı Yolu 8. Km PK 27410 Şahinbey/GAZİANTEP

KAMPÜS TURU İÇİN
www.hku.edu.tr | info@hku.edu.tr

hkunv

ÇAĞRI MERKEZİ
0342 211 80 80

HASAN KALYONCU
ÜNİVERSİTESİ

KaIMEC

Kalyoncu Ortadoğu Araştırma Merkezi
Kalyoncu Middle East Research Center

Hasan Kalyoncu Üniversitesi
İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi (FEAS 216)

Tel:+90 342 211 80 80 (1327-1328) Fax:+90 342 211 80 81
Havalimanı Yolu Üzeri 8. Km 27410 Şahinbey/GAZİANTEP

kalmec.hku.edu.tr - kalmec@hku.edu.tr